

กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สุวิภา ฤทธิจันทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2550

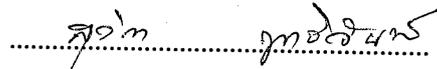
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

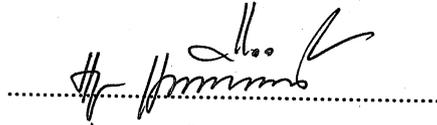
กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

หมู่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางสาวสุวิภา ฤทธิจันทร์

ผู้วิจัย

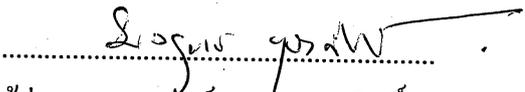
อาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย, ศศ.บ., ศศ.ม.

ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี, ศศ.บ., ศศ.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยงยุทธ บุราสิทธิ์, ศศ.บ., ศศ.ม.

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

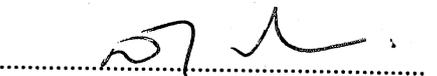

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. ชินธุสร สวัสดิวัตน์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

อาจารย์ลักษณ์ คาวรัตน์หงษ์, อ.บ., ศศ.ม., Ph.D.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

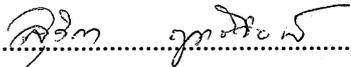
กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

หมู่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา

วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2550

นางสาวสุวิภา ฤทธิจันทร์

ผู้วิจัย

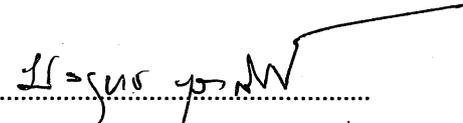
รองศาสตราจารย์ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, Ph.D.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย, ศศ.บ. , ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยงยุทธ บุราสิทธิ์, ศศ.บ. , ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี, ศศ.บ. , ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

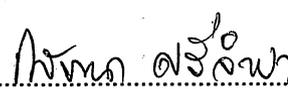

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. ชินนุสรณ์ สวัสดิวัตน์

Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์โสภณา ศรีจำปา, Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จากการช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เรณู เหมือนจันทร์เชย ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอี่ยม ทองดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์ยงยุทธ นุราสิทธิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆในการวิจัยมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ที่กรุณาให้เกียรติรับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสุวิทย์ คุณแม่สุภกร ฤทธิจันทร์ ผู้ให้กำเนิดและเป็นกำลังใจ กำลังทุนทรัพย์ส่งให้ได้ศึกษาเล่าเรียน ขอขอบคุณ คุณดาราดรี คุณยายสำอาง หาสาสน์ศรี คุณปุ่นบุญสม คุณย่าชูศรี ฤทธิจันทร์ ที่ให้การสนับสนุนให้หลานได้ศึกษาเล่าเรียนมาโดยตลอด ขอขอบคุณ คุณอา คุณน้า และน้องๆที่เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่และชาวบ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะคุณป้าสุนีย์ จันทร์ หัวหน้ากลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กรอบครัว และสมาชิกทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี พร้อมให้ข้อมูลสาระอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจะระลึกถึงพระคุณของท่านมิเสื่อมเลือน

สุวิภา ฤทธิจันทร์

ผู้วิจัย

กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (THE DEVELOPMENT PROCESS OF SAINOI AGRICULTURAL
HOUSEWIVES' GROUP AT MOO 7 SAINOI SUB – DISTRICT, BANGBAN DISTRICT,
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE)

สุวิภา ฤทธิจันทร์ : 4536451 LCRU / M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : เรณู เหมือนจันทร์เชย ศศ.บ. , ศศ.ม. , เอี่ยม ทองดี ศศ.บ. , ศศ.ม.
ยงยุทธ บุราสิทธิ์ ศศ.บ. , ศศ.ม.

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการพัฒนากลุ่ม 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา
3) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบาง
บาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการพัฒนากลุ่ม ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการก่อตั้งกลุ่ม
ได้แก่ รวมกลุ่มโดยมีต้นทุนทางสังคม วัฒนธรรม และหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน ประกอบกิจกรรมเป็น
ประโยชน์ต่อการเกษตรในพื้นที่ 2) กระบวนการพัฒนาเป็นระบบ การบริหารและจัดการ แต่งตั้ง
คณะกรรมการทำหน้าที่ตามโครงสร้างองค์กร ตั้งกฎระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ประชุมปรึกษาหารือเปิด
โอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม บริหารและจัดการธุรกิจชุมชน วางแผน และลงมือปฏิบัติ เรียนรู้ ศึกษา
ข้อมูลที่ทำให้เกิดปัญหา หาวิธีการแก้ปัญหาและปรับปรุงแก้ไข 3) กระบวนการสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่
การพัฒนาต่อเนื่องมาจากกระบวนการที่ 2 ปฏิบัติโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน 8 ปัจจัย คือ ต้นทุนทางสังคม-วัฒนธรรม, ผู้นำ, แคน
นำและสมาชิก, วัตถุประสงค์, เทคโนโลยี, งบประมาณภายในกลุ่ม, ผลงาน, และกิจกรรม 2) ปัจจัยภายนอก มี 6
ปัจจัย คือ หน่วยงานภาครัฐ, หน่วยงานเอกชน, เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ, กิจกรรมประเภทเดียวกัน, รางวัล,
และผู้ศึกษาดูงาน

ปัญหาอุปสรรค 1) บุคลากร บางคนขาดความรู้ความสามารถ 2) งบประมาณ ไม่เพียงพอกับการ
ดำเนินงาน 3) วัตถุประสงค์ ไม่เพียงพอต่อการผลิต 4) การบริหารจัดการ การตลาดยังไม่ดี การแก้ไข
ปัญหา หมั่นติดต่อกับบุคคลภายนอกองค์กร พัฒนาศักยภาพบุคลากรภายใน พยายามดำเนินธุรกิจให้มี
กำไร สร้างผลงานให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเห็น นำวัตถุประสงค์ภายนอกท้องถิ่นที่ราคาถูกมาแทน
วัตถุประสงค์ที่ท้องถิ่นขาดแคลน เชิญชวนสมาชิกเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงาน

ข้อเสนอแนะในการศึกษา กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ควรนำแนวทางของกลุ่มไป
ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของแต่ละกลุ่ม ควรปรึกษาหารือด้วยความจริงทุกฝ่าย (แม้กระทั่งผู้ส่ง
วัตถุประสงค์) เพื่อแก้ปัญหาได้ตรงจุด ควรรักษามาตรฐานของผลิตภัณฑ์และพัฒนาต่อเนื่อง ควรได้รับการ
สนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ควรศึกษาโดยใช้การมีส่วนร่วม มีผู้ปฏิบัติ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ที่
เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมศึกษาด้วย

คำสำคัญ : ธุรกิจชุมชน / การพัฒนาองค์กร / กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

THE DEVELOPMENT PROCESS OF SAINOI AGRICULTURAL HOUSEWIVES' GROUP AT MOO 7 SAINOI SUB – DISTRICT, BANGBAN DISTRICT , PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

SUWIPA RITTIJAN : 4536451 LCRU / M

M.A.(RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORS : RENU MUENJANCHOEY, B.A., M.A.
IAM TONGDEE , B.A., M.A., YONGYUTH BURASITH, B.A., M.A.

ABSTRACT

The purposes of this research were to study : 1) the development process, 2) factors affecting group development, and 3) problems, obstacles, and solutions of the Sainoi agricultural housewives' group at Moo 7, Sainoi Sub-district, Bangban District, Phranakonsi - Ayutthaya Province. It was a qualitative research.

The study results were that :

1)The group development consisted of 3 processes which were : 1) the process of group establishment, meaning a group set up at social and cultural costs and was supported by government agencies as well as activities beneficial to the agriculture in the area; 2) the process of systematical group development, management and administration, appointment of committee to take responsibility under the organization structure, establishment of rules and regulations, holding a discussion meeting giving a chance to every member to participate, in the management and administration of community business, planning and taking action, learning and studying problems caused by problems finding solutions and improvement; and 3) the processes of empowerment which are from the 2nd process and development based on the philosophy of sufficiency economy.

2)Factors affecting the development were: 1) 8 internal factors which were social-cultural costs, leadership, key persons and members, raw material, technology, group's budget, result, and activity; 2) 6 external factors which were government agencies, private agencies, documents and printed matters, same type of activities, rewards, and trainees.

3)Problems and obstacles came from : 1) some people lacked knowledge and ability; 2) insufficient budget 3) insufficient raw materials and 4) weak marketing management. The solutions were to make frequent contact with people outside the organization , to develop the potential of internal people, to try to undertake business profitably, to create results for both governmental and private agencies, to replace rare raw materials with cheaper raw materials in the local area and to persuade members to attend the training course and to participate in educational sightseeing.

The recommendations for the study of the development process of an agricultural housewives' group is that the guidelines of the group should be applied appropriately to the actual situations of each group. In addition, the group should consult and discuss based on the actual information from every side (including a sender of raw material) in order to correctly solve the problems as well as maintain the standard of products and continue to develop. The group should be supported and promoted by the government agencies and should study through participation, while operators, academics, and relevant officers should participate in this study.

KEY WORDS : COMMUNITY BUSINESS/ ORGANIZATION DEVELOPMENT/
HOUSEWIVES'GREOUP

155 pp.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์ในการศึกษา	5
1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา	7
2.1.1 แนวคิดธุรกิจชุมชน	7
2.1.2 แนวคิดการบริหารและการจัดการธุรกิจ	17
2.1.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน	22
2.1.4 แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้	25
2.1.5 แนวคิดการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน	27
2.1.6 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์	30
2.1.7 ทฤษฎีสถิตภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย	32
2.1.8 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	33
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	
3.1 รูปแบบการศึกษา	39
3.2 พื้นที่ศึกษา	39
3.3 การเลือกกลุ่มเป้าหมาย	40
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	40
3.5 การตรวจสอบข้อมูล	41
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	42
3.7 การนำเสนอข้อมูล	42
บทที่ 4 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย	
4.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของชุมชน	43
4.2 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	59
บทที่ 5 บทวิเคราะห์	
5.1 กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย	83
5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย	95
5.3 ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข	100
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
6.1 สรุปผลการศึกษา	103
6.2 อภิปรายผล	105
6.3 ข้อเสนอแนะ	106
บทสรุปสำหรับผู้บริหารภาษาไทย	111
บทสรุปสำหรับผู้บริหารภาษาอังกฤษ	123
บรรณานุกรม	133
ภาคผนวก	136
ประวัติผู้วิจัย	155

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำแนกประชากรตามกลุ่มอายุ	45
2	แสดงรายได้ของครอบครัวในชุมชน	49
3	แสดงอายุของสมาชิก	67
4	แสดงระดับการศึกษาของสมาชิก	67
5	แสดงเพศของสมาชิก	67
6	แสดงอาชีพหลักของสมาชิก	68

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
1	แสดงโครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้าน	46
2	แสดงชุมชนบ้านฝึมค หมู่ 7	54
3	แสดงอาคารแผนผังที่ทำการกลุ่ม	60
4	แสดงโครงสร้างองค์กร	64

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ธุรกิจชุมชน เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน จนนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและเป็นรากฐานของการพัฒนาต่อไป

ครั้งเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากแนวทางการพัฒนาและการบริหารการเงิน ในระดับภาคที่ล้มเหลว เกิดเป็นหนี้สินระหว่างประเทศมากกว่าแสนล้านดอลลาร์ ธุรกิจและโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากต้องปิดกิจการลง จึงมีผลทำให้คนจำนวนมากต้องตกงาน เมื่อธุรกิจส่วนบนที่เคยเป็นความหวังในการพัฒนาประเทศต้องประสบภาวะวิกฤต ดังนั้นรัฐบาล นักวิชาการและประชาชนจึงเล็งเห็นทางออกของการแก้ไขปัญหา ด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานล่าง ธุรกิจชุมชนจึงเป็นเหมือนแสงสว่างแห่งความหวัง ที่จะทำให้เกิดความแข็งแกร่งให้กับเศรษฐกิจฐานล่าง และนำไปสู่การกอบกู้สถานการณ์ภาพรวมทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงเกิดกระแสการพัฒนาธุรกิจชุมชนขึ้น

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่สามารถนำพาชุมชนให้พ้นจากความยากจน เพราะธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ที่สามารถช่วยกันคิดช่วยกันทำ จนกระทั่งขจัดปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ เช่น ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็นการนำเอาวัตถุดิบและภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ธุรกิจชุมชนไม่เพียงแต่จะสร้างความมั่งคั่งของชุมชนในรูปแบบของทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างในเรื่องของ สวัสดิการให้กับชุมชน อีกทั้งยังช่วยสร้างความมั่งคั่งของทุนทางสังคมให้กับชุมชน ทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดความสามัคคีในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนต่อไป บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองนำพาความเข้มแข็งสู่ชุมชน เกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามลำดับขั้นจนกลายเป็นความยั่งยืนของประเทศ

การทำธุรกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ด้านการผลิต ด้านการเงิน ด้านการจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภค เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างพลังในการต่อรอง มีธุรกิจชุมชนมากมายหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับทั้งหน่วยงาน

ภาครัฐและเอกชนในการศึกษาคุณภาพ ตัวอย่างเช่นกลุ่มธุรกิจยางพาราชุมชนไม้เรียง ที่ก่อตั้งด้วยเหตุผลการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง จากคนจำนวนไม่กี่คนที่มาร่วมกันขายยางพารา และชักชวนให้คนในชุมชนผลิตยางพาราให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเพื่อเพิ่มมูลค่าและเพิ่มอำนาจการต่อรอง กว่าที่จะผลิตยางมีคุณภาพได้ ต้องผ่านการศึกษารเรียนรู้คุณภาพจากที่ต่าง ๆ จนกระทั่งในที่สุดก็เกิดเป็นโรงงานของชุมชน มีผู้บริหารและผู้ถือหุ้นเป็นคนในชุมชน กว่าที่โรงงานแห่งนี้จะยืนหยัดได้อย่างทุกวันนี้ ก็ต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการด้วยความตั้งใจ และความร่วมแรงร่วมใจกัน อีกตัวอย่างที่น่าสนใจ คือ กลุ่มโรงสีชุมชนมรรคธรรมชาดิแห่งชุมชนนาโถ อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธร แต่เดิมชาวบ้านอยู่กันแบบพึ่งพาอาศัยกัน แต่เมื่อทุนนิยมเริ่มเข้ามาวิถีชีวิตก็เปลี่ยนไป จากที่เคยผลิตข้าวเพื่อการยังชีพกลายเป็นผลิตเพื่อการค้า ดังนั้นต้องผลิตตามความต้องการของลูกค้า จึงเปลี่ยนจากพันธุ์ข้าวพื้นเมืองเป็นข้าวเจ้าพันธุ์ใหม่ มีผลให้เปลี่ยนวิธีการผลิตจากเคยช่วยกันลงแขกเป็นการจ้างงาน และยังต้องใช้สารเคมี ผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้ ทำให้ในระยะแรกคนมีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตหลายอย่างเปลี่ยนไป จากที่เคยรักษาด้วยแพทย์พื้นบ้านเป็นการรักษาด้วยแพทย์สมัยใหม่ เป็นต้น ด้วยค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในทุกๆด้านทำให้คนเป็นหนี้สิน ไม่เพียงเท่านั้นชาวบ้านยังถูกพ่อค้าคนกลางกดราคาจนกระทั่งส่งผลให้ชาวบ้าน คิดแก้ปัญหาด้วยการตั้งโรงสีชุมชน กว่าที่ชาวบ้านจะก่อตั้งโรงสีได้ ชาวบ้านต้องพบกับอุปสรรคมากมาย จนในที่สุดก็ก่อตั้งได้สำเร็จและสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดี แม้ว่าจะต้องพบปัญหานานัปการ นอกจากนี้ก็ยังมีกลุ่มตั้งจะอ่อมทรัพย์บ้านน้ำขาวจังหวัดสงขลา กลุ่มพรรณไม้ซึ่งเป็นกลุ่มผลิตผ้าทอพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มโรงสีข้าวบวกรือจังหวัดยโสธร โรงงานขนมจีนอำเภอรามบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช และกลุ่มอื่นๆ ที่ก่อตั้งในลักษณะเดียวกัน ซึ่งรวมทั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยด้วยเช่นกัน

บนเส้นทางของการประกอบธุรกิจชุมชน ใช่ว่าทุกกิจการจะประสบความสำเร็จทั้งหมด ยังมีกลุ่มธุรกิจชุมชนจำนวนไม่น้อย ที่ต้องประสบความล้มเหลวอันเนื่องมาจาก ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ มีปัญหาเรื่องการตลาด อีกทั้งธุรกิจชุมชนอยู่คาบเกี่ยวระหว่างการทำธุรกิจเพื่อหากำไรกับการพัฒนาศักยภาพของผู้ร่วมทำธุรกิจ หากเน้นการทำธุรกิจมากเกินไป อาจละเลยการพัฒนาคน แต่ถ้าเน้นพัฒนาคนมากเกินไปธุรกิจอาจอยู่ไม่ได้ ทำให้การบริหารธุรกิจชุมชนยากกว่าธุรกิจเอกชนมาก และมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าธุรกิจธรรมดา (สัมพันธ์ เตชะอธิก ,2540 : 114-115) จากการศึกษาของ ปารีชาติ วลัยเสถียรและคณะ เมื่อปี 2539 พบว่า ธุรกิจชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลเป็นระยะเวลาานานกว่าสิบปี มีผลการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นว่าร้อยละ 50 ประสบความสำเร็จ ทั้งที่รัฐจัดงบประมาณในโครงการต่างๆ ปีละไม่ต่ำกว่า 5,000 ล้านบาท (ลินิพร มฤคพิทักษ์,2541:28) ไม่เฉพาะกลุ่มที่ภาครัฐสนับสนุนเท่านั้น แต่ยักรวมถึงกลุ่มที่องค์กรพัฒนาเอกชน

สนับสนุนที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน ทำให้ต้องหยุดชะงักหรือล้มเลิกกิจการ ซึ่งการส่งเสริมในกลุ่มชาวบ้านธุรกิจแล้วขาดทุนจะเป็นการทำลายศักยภาพของชุมชนอย่างน่าเสียดายและฟื้นฟูกลับคืนได้ยากยิ่ง (เบญจวรรณ นาราัจจ์, 2543 : 59) ปัจจุบันรัฐบาลให้ความสำคัญกับกลุ่มธุรกิจชุมชนถึงเก็บจัดโครงการ OTOP ขึ้น และให้การสนับสนุนด้านต่างๆ โดยหลายๆ หน่วยงานภาครัฐร่วมกัน แต่ยังคงมีกลุ่มที่จัดขึ้นใหม่หลายกลุ่มยังคงมีปัญหาและต้องล้มเลิกกิจการไป จึงควรมีการศึกษากลุ่มที่ประสบความสำเร็จสามารถเป็นแหล่งศึกษาดูงานเพื่อนำไปปรับใช้หรือเสริมสร้างกลุ่มที่ยังไม่ประสบความสำเร็จหรือกลุ่มที่ตั้งขึ้นใหม่ต่อไป

ถึงแม้ในกลุ่มที่ประสบความสำเร็จเอง ก็ไม่ใช่ว่าจะมีการดำเนินงานที่ราบรื่นเสมอไป บางกลุ่มต้องล้มลุกคลุกคลานครั้งแล้วครั้งเล่า หากทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีโน้นวิธีนี้ จึงสามารถยื่นหยัดท่ามกลางธุรกิจกระแสหลักได้

ดังนั้น จึงน่าสนใจว่ากลุ่มที่สามารถยื่นหยัดพัฒนาธุรกิจของตนเอง ให้เกิดความก้าวหน้ามั่นคง จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับและเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงาน บนเส้นทางของการดำเนินธุรกิจนั้นต้องผ่านอะไรบ้าง เพราะถึงแม้ว่าจะประสบความสำเร็จเหมือนกันก็ใช่ว่าจะผ่านสูตรสำเร็จการพัฒนาอย่างเดียวกัน แม้จะเป็นธุรกิจอย่างเดียวกันก็ตามก็ต้องมีขั้นตอนการพัฒนาที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ จึงควรมีการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชนในแต่ละแห่งเพื่อทำให้เกิดการศึกษาธุรกิจชุมชนในภาพรวมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันนำไปสู่การหนุนเสริมธุรกิจชุมชนอย่างถูกต้อง และเป็นแนวทางเพื่อประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลุ่มอื่นต่อไป

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความน่าสนใจ กล่าวคือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย เป็นกลุ่มที่นำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน มาสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการแปรรูป มีระยะเวลาจากเริ่มต้นถึงปัจจุบันนานกว่า 20 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2525 ในระหว่างนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยกันหลายประการ คือ มีสมาชิกจำนวนมากขึ้นจากเริ่มแรกมีสมาชิก 15 คน ปัจจุบันเพิ่มเป็น 36 คน มีการปรับปรุงพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ กล่าวคือมีปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้นและสามารถคงคุณภาพไว้ได้ มีจำนวนชนิดของผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นจากเดิมกว่า 10 ชนิด มีรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย จนได้รับรางวัลต่างๆมากมาย อาทิ เช่น รางวัลผลิตภัณฑ์เกษตรดีเด่น ประจำปี 2542 และปี 2545 จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น มีหน่วยงานหลายหน่วยงานร่วมให้การสนับสนุน อาทิเช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางบาล สำนักงานเกษตรอำเภอ สหกรณ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และยังสามารถเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้ในสถาบันการศึกษาเช่น สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นต้น กลุ่มยังสร้างเครือข่ายอื่นๆอีก เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มเฉลิมพระชนมพรรษา 60พรรษา กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

เป็นต้น นอกจากนี้ทางกลุ่มยังช่วยผลักดันให้ชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรไทรน้อย ยังเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาศึกษาดูงาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้เกิดคำถามวิจัยว่าการพัฒนาของแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ดำเนินมาได้อย่างไร ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์กับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย กลุ่ม ธุรกิจชุมชนกลุ่มอื่นๆและหน่วยงานต่าง ๆ ในการที่จะนำไปประยุกต์และหนุนเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางการแก้ไข

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ซึ่งสามารถนำไปหนุนเสริมการพัฒนาอื่นต่อไป และเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลุ่มอื่นๆต่อไป
2. ได้รับความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลุ่มอื่นๆ
3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหา ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ซึ่งสามารถนำไปหนุนเสริม และปรับปรุงกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย และเป็นแนวทางประยุกต์ใช้กับกลุ่มอื่นๆต่อไป

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ศึกษาเฉพาะกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ขอบเขตเนื้อหา ศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ศึกษาด้านของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

ขอบเขตเวลา การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง เดือนมกราคม 2549

1.5 นิยามศัพท์ในการศึกษา

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้กลุ่มสามารถอยู่รอดและเจริญเติบโต

กระบวนการพัฒนา หมายถึง วิธีการขั้นตอนการเปลี่ยนในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

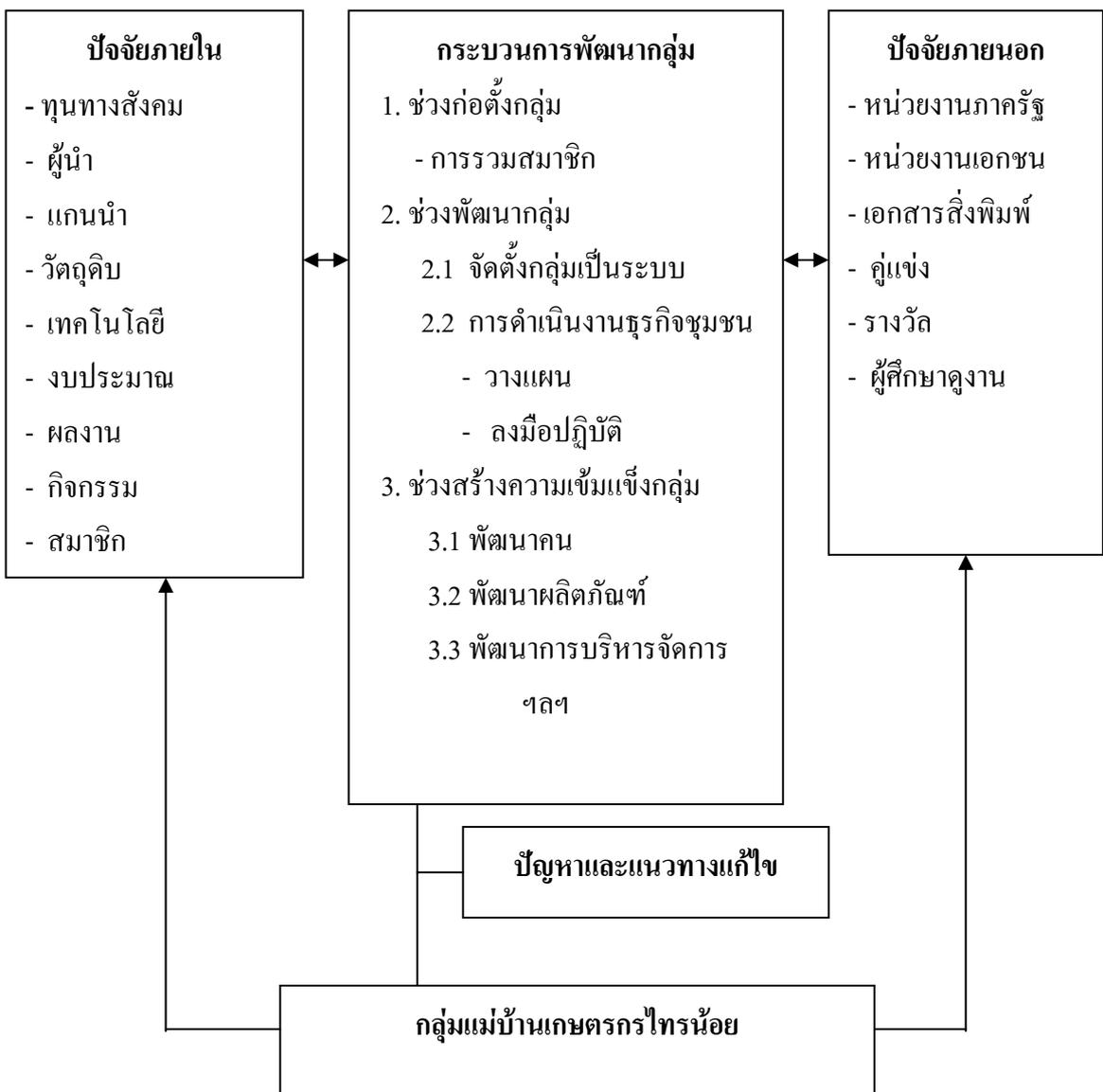
ปัจจัยภายใน หมายถึง องค์ประกอบภายในกลุ่มที่มีผลทำให้เกิดการพัฒนา

ปัจจัยภายนอก หมายถึง องค์ประกอบนอกกลุ่มที่มีผลกระทบทำให้เกิดการพัฒนา

ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง สิ่งที่เกิดขวางทำให้กลุ่มไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้

1.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดการวิจัยกระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่สามารถดำเนินงานอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นเงื่อนไขการพัฒนา โดยอาศัยทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องหลากหลาย เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องอาศัยทฤษฎีและแบบจำลองจำนวนมาก ไม่ใช่อาศัยเพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง คำตอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนอาจจะอยู่ที่ความหลากหลายหรือพหุลักษณะ (Pluralism) ซึ่งต้องการวิธีศึกษาและการเข้าใจปัญหาอย่างหลากหลาย การยอมรับความจริงว่าโลกมีความหลากหลายและมีความแตกต่าง ที่ต้องยอมรับความสัมพันธ์ทางสังคมหลายรูปแบบ มีวัฒนธรรมย่อยจำนวนมาก มีอัตลักษณ์และตัวตนหลากหลาย ที่ยอมรับความแตกต่างทางสังคม วัฒนธรรมและการตัดสินใจทางการเมือง เป็นต้น (อนุช อาภาภิรมย์ : 2548) ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดและทฤษฎีต่างๆหลายประการ ดังได้นำมาเสนอไว้ในบทที่ 2

เพื่อศึกษา กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้อาศัยแนวทฤษฎีช่วยนำทางในการวิจัยหลากหลายแนวคิดร่วมกัน คือ แนวคิดธุรกิจชุมชน แนวคิดการบริหารจัดการ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ แนวคิดการรวมกลุ่มและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยนำทางในการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนากลุ่ม ตั้งแต่ช่วงก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย จนกระทั่งพัฒนาเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ยั่งยืน ส่วนแนวคิดทฤษฎีที่ช่วยนำทางในการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา คือ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวคิดการรวมกลุ่ม

การพัฒนากลุ่มนอกจากกระบวนการพัฒนากลุ่มที่มีปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในเป็นตัวกระตุ้นในการพัฒนาแล้ว ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขก็เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการอภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.1.1 แนวคิดธุรกิจชุมชน

2.1.2 แนวคิดการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน

2.1.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.1.4 แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้

2.1.5 แนวคิดการรวมกลุ่ม

2.1.6 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

2.1.7 ทฤษฎีสัทธิภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

2.1.8 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

2.1.1 แนวคิดธุรกิจชุมชน

2.1.1.1 ความหมายของธุรกิจชุมชน

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542 : 147) กล่าวถึงความหมายธุรกิจชุมชนภายใต้กรอบแนวคิดแบบกึ่งเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก (Neo-classic Economic) ว่าหมายถึงการที่ชุมชนใด ๆ ได้ทำการลงทุน ผลิตเพื่อขายหรือ เพื่อเอากำไร โดยใช้แรงงานและทุนเพื่อทำการผลิต วิธีการผลิตแบบทุนนิยมยังจะต้องพิจารณา แยกแยะออกจากจิตสำนึก ซึ่งโดยทั่วไปการผลิตตามวิถีทุนนิยมนี้จะกระตุ้นให้ผู้คนเกิดโลกจืดมากขึ้นในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ

จันทนา เกตุแก้ว (2539 : 125) ที่กล่าวไว้ว่า “ธุรกิจชุมชน” หมายถึง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการคิด การบริหารจัดการ ทุกสิ่งเริ่มต้นจากชุมชนคือ การระดมทุนการจัดการและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นคืนสู่ชุมชน เป็นการทำธุรกิจเพื่อเรียนรู้พัฒนาคนและชุมชนควบคู่กัน

เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันของชุมชน รูปแบบของธุรกิจก็จะเริ่มต้นจากผลผลิต ที่มีในชุมชน เป็นหลัก

ตามความหมายของ “ธุรกิจชุมชน” ดังกล่าวข้างต้นและในเอกสารต่างๆ พบตัวบ่งชี้ความเป็นธุรกิจชุมชนมีหลายประการคือ

- 1) เป้าหมายของกิจการ
- 2) การครอบครองและจัดการปัจจัยการผลิต
- 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจการ

จึงอาจสรุปความหมายของธุรกิจชุมชนว่าเป็นการประกอบการผลิต การแปรรูป การค้าหรือบริการเพื่อแสวงหากำไร โดยกลุ่มชาวบ้านหรือองค์กรชุมชนเป็นเจ้าของทุน การบริหารจัดการ และการรับผลกำไร (หรือขาดทุน) ของกิจการทั้งหมดหรือบางส่วน

2.1.1.2 หลักการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

หลักการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ประกอบด้วยหลักต่างๆ 6 ประการ ได้แก่

- 1) ผลประโยชน์เป็นขององค์กรชาวบ้านและชุมชน
- 2) ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารกิจการในสัดส่วนที่มากกว่าคนอื่น
- 3) ต้องส่งเสริมสินค้าและบริการที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- 4) ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง
- 5) ต้องคำนึงถึงการจัดสรรสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานอย่างเป็นธรรม
- 6) ต้องส่งเสริมการค้า

2.1.1.3 เป้าหมาย

ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมาย เพื่อการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญ และถูกคาดหวังให้มีการนำกำไรบางส่วนจากกิจการ ไปจัดสรรเป็นสวัสดิการให้กับชุมชนด้วย (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542 : 81) ดังนั้น การหารายได้และการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน คือ เป้าหมายหลักของธุรกิจชุมชน (โครงการศึกษาเพื่อส่งเสริมกิจกรรมนอกภาคเกษตร, 2541 : 2)

2.1.1.4 ความแตกต่างระหว่างธุรกิจชุมชนกับธุรกิจทั่วไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เสนอไว้ว่า ธุรกิจชุมชนมีลักษณะแตกต่างจากธุรกิจทั่วไปใน 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 ความแตกต่างในเรื่องของกรรมสิทธิ์ ทั้งนี้กรรมสิทธิ์จะต้องเป็นของชุมชน โดยอาจมีภาคธุรกิจทั่วไปหรือองค์กรภายนอกเข้าร่วม แต่ชาวบ้านต้องสามารถควบคุมและจัดการได้อย่างสมบูรณ์

ประการที่ 2 ความแตกต่างในเรื่องของเป้าหมาย กล่าวคือ เป้าหมายของธุรกิจทั่วไปคือกำไรสูงสุด อันจะจัดสรรให้แก่ผู้ถือหุ้นและผู้ประกอบการในรูปของทรัพย์สิน แต่สำหรับธุรกิจชุมชนเป้าหมาย คือ การจัดสรรกำไรเป็นความมั่งคั่งแก่ชุมชน ไม่ว่าจะในรูปของทรัพย์สิน สวัสดิการ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประการที่ 3 ความแตกต่างในเรื่องของรูปแบบการจัดการ โดยรูปแบบของธุรกิจทั่วไปคือบริษัท ส่วนธุรกิจชุมชนนั้นมีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มการผลิต กลุ่มการค้า รวมถึงลักษณะของบริษัทมหาชน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มที่ไม่ได้จดทะเบียน จะใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกในการควบคุม ตรวจสอบการทำงานแทนข้อกำหนดทางด้านกฎหมาย

2.1.1.5 ประเภทธุรกิจชุมชนในสังคมไทย

จำแนกธุรกิจชุมชนในสังคมไทยออกเป็น 3 ประเภทคือ

1) ธุรกิจชุมชนแบบปันผลนิยม เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนการรวมตัวกันของชาวบ้านในชุมชนขึ้นเป็นองค์กรธุรกิจชุมชน ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักซึ่งการประกอบการจะมีเป้าหมายที่ดอกผลหรือดอกเบี้ยเป็นกำไร เพื่อนำมาปันผลเป็นเงินให้แก่สมาชิก

2) ธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยมเป็นแนวคิดธุรกิจชุมชนที่ตั้งอยู่บนหลักความช่วยเหลือพึ่งพิงกันของสมาชิกในชุมชน ยึดถือความมีส่วนร่วมและสร้างศักยภาพในการพัฒนาตนเองของชุมชน เอาชุมชนเป็นเป้าหมายที่จะกระจายรายได้ สร้างสวัสดิการชุมชนเป็นสรมากกว่าการแบ่งปันดอกผลดอกเบี้ยจากการประกอบธุรกิจร่วมกัน โดยอาศัยหลักการสำคัญ ดังนี้

2.1) กระบวนการพัฒนาที่เป็นชุมชนพึ่งตนเอง เป็นกระบวนการพัฒนาจากเล็กไปสู่ใหญ่ สะสมจากน้อยไปสู่มาก การมีส่วนร่วมของสมาชิก และใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นตัวเชื่อมร้อยความหลากหลาย หรือความแตกต่างของบุคคลเข้าด้วยกัน จนก่อให้เกิดเป็นพลังต่อรองและสร้างศักยภาพชุมชน ในการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมจากระดับล่างสู่บน

2.2) กระบวนการของชุมชนสร้างวงจรถูกทุนเป็นหลักคิดของธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยมที่สร้างพื้นฐานการพัฒนาแบบยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้ โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม เพื่อสร้างทุนพื้นฐานที่จำเป็นของชีวิต ได้แก่ ทุนโภคทรัพย์ (ทุนชีวิต หรือทุนแห่งชีวิต) เป็นฐานปัจจัยสี่ควบคู่

และเอื้อประโยชน์กับทุนในลักษณะอื่น ๆ เช่น ทุนเงินตรา (กลุ่มออมทรัพย์) ทุนแรงงาน (กลุ่มลงแขก หรือ ซอมมือ หรือแชร์แรงงาน) ทุนธุรกิจการค้า (สหกรณ์ร้านค้าชุมชน) ทุนแรงงานฝีมือ (กลุ่มจักสาน ทอผ้า ปั่นหม้อ และแกะสลักไม้) ทุนสวัสดิการ (กลุ่มสวัสดิการชุมชน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มสมุนไพรรักษาตนเอง) และทุนธุรกิจ-อุตสาหกรรมชุมชน (กลุ่มยารักษาความสงบโรงสีชุมชน โรงงานยางพาราชุมชน โรงน้ำปลา โรงงานขนมจีน เป็นต้น) การสร้างวงจรทุนเริ่มจากทุนประเภทใดประเภทหนึ่ง แล้วขยายไปสู่ทุนประเภทอื่น ๆ ที่จำเป็นของชุมชน จนกลายเป็นวงจรทุนที่สร้างความมั่นคงแห่งการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน

2.3) กระบวนการสร้างความมั่งคั่งชุมชนด้วยการลดรายจ่าย เป็นหลักคิดธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยมที่ทวนกระแสเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม ซึ่งความมั่งคั่งมาจากการเพิ่มรายได้หรือการแสวงหากำไรสูงสุด ความมั่งคั่งของชุมชนในหลักเศรษฐศาสตร์ชุมชนนิยม มีความหมายใน 3 นัยยะ ได้แก่ นัยยะที่ 1) ความมั่งคั่งจากความหลากหลายของภาคการผลิตจริง ที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องซื้อจากภายนอก อันเป็นการนำเงินตราออกไปจากชุมชน ยิ่งชุมชนสามารถนำเอาความหลากหลายของสินค้าที่ผลิตเองได้ มาใช้เป็นสวัสดิการชุมชนมากขึ้นเท่าใด ความมั่งคั่งของชุมชนจะเกิดมากยิ่งขึ้นเท่านั้น (หลักผู้บริโภคเป็นผู้ผลิต) พร้อมกับลดบทบาทความสำคัญของเงินตราให้น้อยลง ดังนั้นการสร้างวงจรทุนของชุมชนจะนำไปสู่ความมั่งคั่งเช่นนี้ได้ นัยยะที่ 2) ความมั่งคั่งของชุมชนมาจากวงจรทุน ทำให้ต้นทุนสินค้าชุมชนต่ำมาก อันเป็นผลจากระบบการผลิต และปรัชญาการผลิตแบบใหม่ที่ลดต้นทุน เมื่อนำสู่ตลาดทุนนิยมจะได้อัตราส่วนต่างกำไรส่วนเกินสูง แม้จะขายได้ส่วนน้อยก็ไม่ขาดทุนหรือขาดทุนน้อย อันเป็นผลจากระบบความมั่นคงของชุมชนสร้างความมั่งคั่ง หรือนำไปสู่สถานะไร้อำนาจเงินในชุมชน นัยยะที่ 3) ความมั่งคั่งของชุมชน เป็นระบบบุญนิยม หรือความมั่งคั่งสูงสุดเป็นสภาวะการไร้เงินตราในชุมชน ซึ่งถูกแทนที่ด้วยจิตสำนึกระดับสูงกำหนดหน้าที่ บทบาทในการผลิต และความพอเพียงในการบริโภค ความมั่งคั่งของชุมชนในลักษณะดังกล่าว เป็นหลักการลดรายจ่ายของสมาชิกและของชุมชนลงทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อรายจ่ายลด ในด้านตรงกันข้ามผลย่อมปรากฏว่า รายได้ก็จะเพิ่มขึ้นเองโดยปริยาย หรือจะพัฒนาไปสู่ระบบเศรษฐกิจสูงสุด คือ เมื่อไม่มีรายจ่ายย่อมไม่จำเป็นต้องใช้เงินในชุมชน ปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างมนุษย์ก็จะลดน้อยลงไปด้วย

2.4) กระบวนการสร้างการผลิตเพื่อป้อนระบบตลาดเพื่อชุมชน การมองทะลุมายาภาพที่ครอบงำโดยระบบการรวมศูนย์ ช่วยให้ชุมชนจำแนกแยกแยะขีดความสามารถในการผลิตของตน กับระบบธุรกิจอุตสาหกรรมใหญ่ได้อย่างกระจ่างชัด พร้อมทั้งเห็นช่องทางตลาดใหม่ที่มีความหลากหลายสูง เป็นตลาดขนาดเล็กเหมาะแก่การผลิตสินค้าที่ใช้ทุนน้อย สามารถสร้างงานใหม่ขึ้นในชุมชนมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สินค้าเหล่านี้เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคที่ใช้ใน

ชีวิตประจำวัน และหลายชุมชนหันมาประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่ลงทุนน้อย หรือขนาดกลาง เพื่อเข้าแทนที่สินค้าชนิดเดียวกันของบริษัทอุตสาหกรรมใหญ่ ทั้งยังเป็นการสร้างงานให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นจำนวนมาก โดยมีตลาดภายในชุมชนเป็นหลัก เป็นตลาดเพื่อชุมชนและลดทอนรายจ่ายของสมาชิกแต่ละคนลงมาก อีกทั้งป้องกันไม่ให้เงินก้อนใหญ่ ถูกบริษัทอุตสาหกรรมดูดออกไปเงินจำนวนนี้จะค่อยสะสมเรื่อย ๆ จนกลายเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้

2.5) ดอกผลและกระบวนการสร้างสวัสดิการชุมชน เป็นหลักการหนึ่งของธุรกิจชุมชนแบบชุมชนนิยม ซึ่งนำเอาดอกเบี้ยจากกลุ่มออมทรัพย์ ดอกผลจากธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชนที่ปลูก มาจัดสรร 2 ลักษณะ ได้แก่ ระบบสวัสดิการ และเงินปันผล โดยเน้นความสำคัญที่จะเอาดอกผลมาให้สวัสดิการ มากกว่าปันผลเป็นเงินคืนสู่สมาชิก ระบบสวัสดิการชุมชนเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มุ่งสร้างหลักประกันที่มั่นคง ให้แก่สมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน

3) เครือข่ายธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของผู้นำชุมชนที่ประสานองค์กรธุรกิจชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายที่จะช่วยเหลือกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารลงทุนร่วมกันหรือสร้างพลังในการพัฒนาและต่อกรร่วมกัน เครือข่ายธุรกิจชุมชนมี 3 รูปแบบ คือ

3.1) เครือข่ายธุรกิจชุมชนที่มีกิจการต่างประเภท รวมตัวกันในระดับจังหวัด เช่น สมาคมพื้นฟูชนบทจังหวัดสงขลา หรือระดับภาค เช่น ยมนา เป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านยางพาราไม้ผล และนาข้าวในภาคใต้

3.2) เครือข่ายธุรกิจชุมชนที่มีอาชีพ กิจการหรือกิจกรรม หรือเป้าหมายทางสังคมเดียวกัน เช่น ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย เป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์รูปแบบหนึ่งที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ การร่วมกันของสมาชิก จส.100 ในกิจการประกันอุบัติเหตุรถยนต์ เป็นเครือข่ายบุคคลที่มีลักษณะเป็นชุมชนรูปแบบหนึ่ง หรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ด้านอาชีพร่วมกันที่อยู่ต่างถิ่นกันหลายองค์กร หรือหลายอาชีพ ที่ไม่ใช่ธุรกิจเอกชน เครือข่ายองค์กรชาวสวนยางพาราในภาคใต้ ฯลฯ

3.3) เครือข่ายธุรกิจชุมชนที่เกิดจากองค์กรชุมชน ร่วมลงทุนในธุรกิจเดียวกัน บริษัทหรือธุรกิจนั้นจะมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนอยู่ด้วยโดยปริยาย เช่น โรงผลิตแป้งขนมจีนที่นครศรีธรรมราช เกิดจากการร่วมทุนของชาวนาในท้องถิ่น กลุ่มออมทรัพย์ โรงงานยางพาราของชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน พ่อค้าแม่ค้าที่ผลิตแป้งขนมจีน เจ้าของรถยนต์ที่บรรทุกแป้งไปจำหน่ายในนครศรีธรรมราช และจังหวัดใกล้เคียง เป็นต้น (เอกสารนิทัศน์ เวทีปราชญ์ชาวบ้าน ยุทธศาสตร์ประเทศไทยภาคชุมชน 2550 อ้างใน มิ่งขวัญ กาญจนวิเศษ ; 2546 : 36 – 38)

2.1.1.6 แนวทางดำเนินงานธุรกิจชุมชน

การประกอบธุรกิจชุมชนมีแนวทางหลักๆ(สิวกุญชร พงศกรรังศิลป์, 2543 : 60-61)
ดังต่อไปนี้

1) การประกอบอาชีพชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน หมายความว่า ธุรกิจชุมชนควรที่จะมีริเริ่มและการดำเนินงานโดยชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชน มุ่งเน้นในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชนบทมากกว่าการเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ของกลุ่มนายทุน หรือนักการเมืองโดยมีการระดมทุนในการช่วยเหลือชุมชนหรือสมาชิกก่อน จึงเป็นการก่อให้เกิดชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง

2) ใช้จุดแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสำคัญในการประกอบธุรกิจชุมชน คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านหรือสมาชิกมีทักษะ (ความสามารถ) ความรู้ ความชำนาญ โดยอาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำการผลิต ซึ่งจะส่งผลถึงต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงนัก เนื่องจากวัตถุดิบสามารถหาได้ในชุมชนหรือในท้องถิ่น และชาวบ้านหรือสมาชิกสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงได้ ดังนั้นก่อนที่จะทำการผลิตหรือประกอบการธุรกิจชุมชน ชาวบ้านหรือสมาชิกต้องมีการศึกษาถึงวัตถุดิบ และสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นว่า มีสิ่งใดที่จะสามารถนำมาพัฒนาแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม(Value Added) ของสินค้าหรือวัตถุดิบนั้น

3) ขายสินค้าให้ได้ก่อนที่จะทำการผลิต หมายความว่า ชาวบ้านต้องมีการศึกษาตลาดก่อน โดยตลาดในที่นี้หมายถึงลูกค้าที่มีศักยภาพ มีอำนาจในการซื้อสินค้าของธุรกิจชุมชนได้เป็นการศึกษาว่าลูกค้ากลุ่มเป้าหมายคือ ใคร อยู่ที่ไหน มีความต้องการสินค้าอย่างไร และสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาเท่าใด นั่นคือ การวางเป้าหมายของสินค้าที่จะขาย ให้มีความชัดเจนในด้านลูกค้า

4) ดำเนินการในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่มุ่งหวังกำไร การประกอบธุรกิจชุมชนของชาวบ้านในชนบทต้องมีการดำเนินการที่มุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญมากกว่าการที่ขายสินค้า โดยอาศัยความเป็นธุรกิจชุมชน หรือเป็นสินค้าของชาวบ้านที่ยากจน ให้ผู้ซื้อเกิดความสงสาร เพราะจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพคืออยู่เสมอ เพื่อการแข่งขันกับผู้ประกอบการรายอื่นๆ มุ่งเน้นขายสินค้าที่มีคุณภาพดี และมีประโยชน์ต่อลูกค้า จะส่งผลดีในรูปแบบธุรกิจในระดับประเทศ ระยะยาว

2.1.1.7 ตัวอย่างการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

1) จากการศึกษาที่กลุ่มแพรรพวรรณ (นันทยา หุตานุกวีตร, 2545) เป็นองค์กรชุมชนที่มีการดำเนินการทางธุรกิจชุมชน เกี่ยวกับในด้านสินค้าที่ทำจากผ้าทอมือของชาวบ้านมาเป็นเวลานาน

กว่า 10 ปี แม้ว่าบางช่วงจะประสบปัญหาบ้าง แต่กลุ่มก็สามารถดำเนินกิจกรรมการค้าขายมาได้อย่างตลอด โดยที่ทางกลุ่มเองมีกระบวนการในการดำเนินงานดังนี้

1.1) ในระยะของการเริ่มต้นเป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนขนาดเล็กที่มีวัตถุประสงค์และความชำนาญในอาชีพ มาร่วมกันผลิตและจำหน่ายผ้าทอที่ผลิตได้จากกลุ่ม แต่เมื่อในภายหลังมีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทางกลุ่มจึงได้เริ่มมีการวางแผนระบบการดำเนินการอย่างเป็นทางการ ซึ่งในระยะการก่อตัวของกลุ่มนั้น จะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เตรียมแผนการเข้าสู่การดำเนินงานที่เป็นธุรกิจมากขึ้น นอกจากนี้ทางกลุ่มนั้นยังได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกอื่น ๆ เช่นเดียวกันด้วย เพื่อเสริมความรู้และความเข้าใจในการทำธุรกิจให้มากขึ้น

1.2) ตั้งระบบการบริหารจัดการของกลุ่ม เพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทางกลุ่มจะมีการประชุม เพื่อเลือกคณะทำงานบริหารทิศทางของกลุ่ม ต่อจากนั้นก็วางโครงสร้างของการบริหารงานไว้อย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีการแจกแจงรายละเอียดหน้าที่ต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการทั้งหมด

1.3) ทำการผลิตสินค้าเพื่อออกจำหน่ายทางกลุ่มจะเริ่มต้นจากการวางแผนจำนวนฐานการผลิตไว้ว่า ผลิตกี่กิโลเมตรนั้นจะได้มาจากสมาชิกคนใดบ้าง เพื่อให้ทราบจำนวนสินค้าที่ทางกลุ่มจะสามารถผลิตได้ และทางกลุ่มก็จะมีการร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ ทำการย้อมสี ควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้สินค้ารูปแบบใหม่เสมอ รวมทั้งยังมีการวางโควต้าของกำลังผลิตด้วย เพื่อไม่ให้เกิดสินค้าคงคลังมากเกินไป

1.4) วางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดว่าจะสามารถติดต่อผู้ค้ารายใดที่จะสามารถเข้าถึงตัวผู้ซื้อได้อย่างรวดเร็วและตรงเป้าหมาย

ถึงแม้ว่ากลุ่มแพรพรรณ จะได้ดำเนินการมาเป็นเวลากว่า 10 ปีแล้วก็ตาม แต่ในสภาวะการแข่งขันกันของตลาดผ้าไทย ที่มีจำนวนผู้ผลิตเพิ่มมากขึ้น ก็ยังคงทำให้กลุ่มจะต้องพัฒนารูปแบบการออกแบบและการผลิต ให้ทันต่อความต้องการของตลาด และเน้นการดำเนินการทางการตลาด ที่เข้มข้นมากกว่าเดิมตามแบบของการแข่งขันทางธุรกิจ

2) ธุรกิจโรงสีข้าวที่บากเรือ (นันทิยา หุตานุวัตร, 2543) เป็นอีกกรณีตัวอย่างหนึ่งในการดำเนินงานโดยองค์กรชุมชน ที่หันมาร่วมมือกันในการทำธุรกิจโรงสีข้าว โดยระยะเริ่มแรกของการดำเนินการนั้น แม้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน แต่เพราะความตั้งใจจริงในการต้องการแก้ไขปัญหา และมีความตระหนักในการร่วมมือกัน จึงทำให้เกิดการตั้งโรงสีที่คนในชุมชนสามารถที่จะเป็นเจ้าของร่วมกันได้ สำหรับโรงสีที่บากเรือนี้มีการดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้

2.1) ขั้นตอนของการรวมตัวกันของคนในท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อได้รวมตัวกันตั้งคณะกรรมการแล้ว จึงเกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างความพร้อมในการดำเนินงานโรงสี เช่น การศึกษาดูงานในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินการโรงสี วิธีการแปรรูป ลู่ทางการตลาด และวางแผนในการเสริมสร้างผู้ผลิตในท้องถิ่น รวมทั้งร่วมกันสร้างมาตรฐานของสินค้าด้วย

2.2) สมาชิกทำการจัดระบบการบริหารจัดการภายในกลุ่ม เตรียมการจัดหาและพัฒนาบุคลากร จัดระเบียบทางการเงิน โดยมีการวางระบบการทำบัญชี เรียนรู้แบบคู่ค้าไร-ขาดทุน พัฒนาการจัดการแปรรูปข้าว และดูแลทางด้านการตลาดด้วย

2.3) เมื่อได้มีการดำเนินการไปแล้วนั้นทางกลุ่มก็มีความพยายามที่จะสร้างเครือข่ายโรงสีให้ขยายออกไป เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

3) ผลการศึกษาของชลกาญจน์ ฮาชนันรี (2542) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ และผลจากการประกอบธุรกิจร้านอาหารของกลุ่มสตรี ได้กล่าวถึงเรื่องการบริหารจัดการในงานร้านอาหารที่คนในชุมชนร่วมกันตั้ง ในสถานที่ท่องเที่ยวในบริเวณชุมชนของตนเองไว้ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1) การจัดการธุรกิจโดยกระบวนการกลุ่มที่มีการมอบหมายงานรับผิดชอบอย่างชัดเจนตามความพร้อมและความเหมาะสม ทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้น มีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และทุกคนก็สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้

3.2) การจัดการเงินทุนที่ต้องนำมาใช้ โดยทางกลุ่มจะมีการจัดหาทุนในลักษณะต่างๆ และยังได้รับเงินทุนเพิ่มเติมอีก จากกรมการพัฒนาชุมชนและจากองค์กรภายนอกอื่นๆ โดยเงินทุนที่ได้มานี้ทางกลุ่มได้จัดซื้อวัตถุดิบ เสียค่าบำรุงสาธารณูปโภค ซ่อมแซมร้านค้า และมีการควบคุมทางการเงินโดยเหรียญของกลุ่ม

3.3) การจัดหาวัตถุดิบในการประกอบอาหารซึ่งในการจัดหาวัตถุดิบไว้ใช้งานในกลุ่มนั้นไม่เพียงแต่จะจัดหาสำหรับกลุ่มเท่านั้น แต่ยังเป็นการจัดหาเพื่อไว้จำหน่ายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด ให้กับสมาชิกได้ซื้อไว้สำหรับประกอบอาหารในครอบครัวของตนเองอีกด้วย

3.4) การตลาดอันเป็นหัวใจที่สำคัญ โดยทางกลุ่มจะกำหนดให้มีการควบคุมคุณภาพอาหาร การบริการ ราคา และมีการกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วย

3.5) สร้างความรู้และทักษะในการประกอบการ โดยเจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาชุมชน จะเข้ามาช่วยเหลือ มีการศึกษาดูงานอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและสร้างความรู้เพิ่มเติมให้กับสมาชิก ในการปรับปรุงคุณภาพอาหาร ให้เป็นที่พอใจแก่ผู้มาใช้บริการของกลุ่ม

3.6) มีการแบ่งปันผลประโยชน์และการจัดประเภทผลตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของเงินตรา การได้ซื้ออาหารสดต่อจากกลุ่มในราคาต้นทุน หรือการแบ่งอาหารที่ทำเหลือจากร้าน เพื่อให้สมาชิกได้นำกลับไปรับประทาน ซึ่งทางกลุ่มจะเน้นที่การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันเสมอ

2.1.1.8 องค์ประกอบในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

การที่จะพัฒนาธุรกิจชุมชน ให้ยั่งยืนเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้เสริม ให้กับสมาชิกในชุมชนนั้น ต้องมีองค์ประกอบดังนี้ (สถาบันราชภัฏพระนคร, 2546 : 45)

- 1) คุณธรรม
- 2) ทศนคติที่ดี
- 3) ความสามัคคีในหมู่คณะ
- 4) การบริหารที่โปร่งใส
- 5) องค์ความรู้ ซึ่งประกอบด้วย
  - 5.1) ความรู้ และความเชี่ยวชาญในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่
  - 5.2) ความรู้ด้านการจัดการ
  - 5.3) ความรู้และความสามารถในการสร้างวัฒนธรรมองค์กร
  - 5.4) ความรู้เรื่องการเงิน การบัญชีและภาษี
6. การจัดการทางการตลาด
7. การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับธุรกิจ
8. การประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร
9. มีสำนักเรื่องต้นทุนตลอดเวลา
10. การสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิก
11. การกำหนดเป้าหมาย และวางแผนดำเนินงานเพื่อสนับสนุนเป้าหมายที่วางไว้

2.1.1.9 การพัฒนากลุ่ม

การสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจชุมชนมีความสำคัญต่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตของกลุ่ม จาก 3 กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Hutanuwatr พบว่า มีกลยุทธ์การพัฒนาโดยจำแนกได้ดังนี้

- 1) กลยุทธ์การพัฒนากลุ่ม 10 กลยุทธ์ คือ
  - ใช้ระบบเครือข่ายเป็นฐานการตั้งกลุ่มเมื่อเริ่มแรก
  - สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพการทำธุรกิจของเกษตรกร

- สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและพันธะผูกพันผ่านการถือหุ้น
  - สรรหาผู้นำที่ฉลาด เสียสละ และทำงานหนัก
  - ตัดสินใจโดยคณะกรรมการในการบริหารธุรกิจ
  - อาศัยจุดแข็งทดแทนจุดอ่อนซึ่งกันและกันของผู้นำ
  - สร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผู้นำใหม่
  - จัดสรรผลประโยชน์ที่พอสมควรและเป็นธรรมแก่สมาชิกและผู้นำ
  - ตั้งกฎระเบียบและบังคับใช้ตามความเหมาะสมของธุรกิจ
  - สร้างเครือข่ายพันธมิตรให้เป็นพลังการช่วยเหลือเกื้อกูล
- 2) กลยุทธ์การจัดการการเงิน คือ
- ระดมทุนจากภายนอกและภายในชุมชนตามความจำเป็นของธุรกิจ
  - ควบคุมการเงินโดยระบบบัญชีโปร่งใส
- 3) กลยุทธ์การจัดการการผลิต คือ
- ทำการผลิตโดยใช้วัตถุดิบท้องถิ่นและผลิตแบบปัจเจกหรือกลุ่มตามธรรมชาติของธุรกิจ
  - พัฒนาคุณภาพของผลผลิตในรูปแบบการสร้างแตกต่างของสินค้า
  - ลดต้นทุนโดยการลดต้นทุนวัตถุดิบการลดต้นทุนการผลิตและการลดต้นทุนการเงิน โดยไม่กระทบหรือกระทบน้อยกับรายได้ของสมาชิก
  - ควบคุมสินค้าคงคลังให้มีประสิทธิภาพ แต่ไม่กระทบผลประโยชน์ของสมาชิก
- 4) กลยุทธ์การจัดการตลาด คือ
- สร้างจุดขายจากความแตกต่างของสินค้าภายใต้ชื่อของกลุ่มเกษตรกร
  - อาศัยความสัมพันธ์เครือข่ายของกลุ่มเป็นช่องทางการตลาด
  - ใช้ข้อมูลการตลาดที่เป็นปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ในการเจรจาธุรกิจ
  - ใช้ตัวแทนการตลาดที่เห็นประโยชน์ของกลุ่มเป็นสำคัญและมีความสามารถทางการตลาด

นันทิยา หุตานวัตรและณรงค์ หุตานวัตร(2545:79) เสนอการพัฒนาธุรกิจชุมชนประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสร้างฐานรากของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ ซึ่งเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน และอิงอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นสำคัญ ส่วนที่สองเป็นกลยุทธ์การจัดการด้านกลุ่ม ด้านการเงิน ด้านการผลิต และด้านการตลาด ส่วนที่

สามเป็นกิจกรรมที่นำสู่คุณภาพชีวิต กล่าวคือ กิจกรรมด้านเกษตรผสมผสาน การสร้างรายได้ กองทุนชุมชน ตลาดชุมชน และสวัสดิการชุมชน

ซึ่งมีความสอดคล้องกับขั้นตอนในการจัดตั้งกลุ่มมี 3 ขั้น (ณรงค์ เส็งประชา , 2543 : 82) คือ

1. ขั้นการจัดตั้งกลุ่ม มีการดำเนินการ แสวงหาข้อเท็จจริง แพร่ความคิด ประชุมผู้สนใจ จัดตั้งกลุ่ม
2. ขั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่ม มีการดำเนินการ ฝึกอบรมสมาชิก ประชุม พบปะสังสรรค์ ทำกิจกรรมตามมติของที่ประชุม ประเมินผลการดำเนินงาน
3. ขั้นการขยายตัวของกลุ่ม มีการดำเนินการ หาสมาชิกเพิ่ม หาความรู้เพิ่ม หาทุนเพิ่มเพื่อขยายกิจการ สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มข้างเคียง

มณีวรรณ ฉัตรอุทัย (2542 : 25) ได้วิเคราะห์การจัดการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีใหม่ มี 3 ขั้น คือ

1. Unfreeze การสร้างความตระหนักว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลง
2. Change การลงมือทำ และดำเนินการเปลี่ยนแปลง
3. Refreeze การรักษาสภาพหลังการเปลี่ยนแปลง

จากข้างต้น จึงนำเสนอสรุปได้ว่าการพัฒนากลุ่มมีขั้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน คือ ขั้นแรก การก่อตั้งกลุ่ม ขั้นที่สองการพัฒนาของกลุ่ม (การเปลี่ยนแปลง) ขั้นที่สามเป็นการขยายกิจกรรมขั้นที่สอง เป็นการสร้างความเข้มแข็งกับกลุ่มมากขึ้น โดยการเพิ่มพลังศักยภาพ (Empowerment) ของคน โดยคนเพื่อคน

2.1.2 แนวคิดการบริหารและการจัดการธุรกิจ

2.1.2.1 ความหมาย

Peter F. Drucker อ้างในธงชัย สันติวงษ์. 2539. การบริหาร คือ การทำให้งานต่าง ๆ ลุล่วงไป โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ

ธงชัย สันติวงษ์ (2540:1) การจัดการ หมายถึง ภารกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคน (ที่เรียกว่า ผู้บริหาร) ที่เข้ามาทำหน้าที่ประสาน ให้การทำงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบความสำเร็จจากการแยกกันทำ ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี

James A.F.Stoner and Chanes Wankel (อ้างถึงใน อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2544) การจัดการ หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การดำเนินงาน การนำ และการควบคุม ให้

ความพยายามของบุคลากร และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ขององค์กรไปบรรลุเป้าหมายที่องค์กรแสวง
ไว้

2.1.2.2 แนวคิดการบริหารและการจัดการ

แนวความคิดทางการบริหาร มี 2 แนวความคิดที่สำคัญ คือ แนวความคิดการบริหารที่มี
มีหลักเกณฑ์และแนวความคิดการบริหารแบบมนุษย์สัมพันธ์

1) แนวคิดการบริหารแบบมีหลักเกณฑ์

แนวความคิดการบริหารที่มีหลักเกณฑ์การกำหนดขึ้นครั้งแรกในสมัยการปฏิวัติ
อุตสาหกรรม โดย Frederick W.Taylor และ Henn Fayol ซึ่งเป็นผู้ต้นคิดสำคัญในการวาง
หลักการและทฤษฎี การบริหารที่ถูกต้องเป็นครั้งแรก

Frederick W.Taylor (อ้างใน ชงชัย สันติวงษ์, 2540 : 23) ซึ่งเป็นผู้นำและบิดาแห่ง
การจัดการที่มีหลักเกณฑ์ ได้ทำการศึกษาวิธีการปฏิบัติทางการผลิตในระดับโรงงานขึ้นเป็นครั้งแรก
โดยใช้หลักต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน Taylor เชื่อว่า เป็นไปได้ที่จะกำหนดปริมาณงานที่แต่ละคน
ทำได้ในระยะเวลาที่กำหนด โดยไม่เป็นการบีบบังคับต่อตัวผู้ทำงานนั้น และการศึกษาเกี่ยวกับเวลา
ดังกล่าว จะเป็นไปโดยถูกต้องและมีหลักเกณฑ์มากที่สุด ซึ่งจะป้องกันข้อโต้แย้งต่างๆ ได้ โดยทั้ง
สองฝ่ายจะต้องได้รับประโยชน์สูงสุด คือ คนงานจะได้ประโยชน์จากการทำงานให้ครบตาม
ปริมาณ ส่วนฝ่ายบริหารก็จะได้รับประโยชน์จากการได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นถ้ามีการปรับปรุงสิ่ง
ต่างๆคือ

- 1) จัดการเคลื่อนไหวที่ไม่จำเป็นออกไปจากกระบวนการทำงาน
- 2) ฝึกให้คนงานได้เรียนรู้วิธีการทำงานใหม่ ๆ
- 3) มีการกำหนดมาตรฐานของงานที่สูงขึ้นกว่าปกติ
- 4) จัดระบบค่าตอบแทนให้อยู่บนพื้นฐานของความสามารถและผลผลิตที่สูงขึ้น

ซึ่งจะมีวิธีการเพื่อกำหนด วิธีการทำงาน หรือที่เรียกว่า การวิเคราะห์เวลา และการ
เคลื่อนไหว (Time and Motion Study) โดยมีสาระสำคัญ คือ

“การเปลี่ยนจากความไม่มีประสิทธิภาพที่สืบเนื่องมาจากวิธีปฏิบัติแบบไม่มี
หลักเกณฑ์มาเป็นความมีประสิทธิภาพ โดยวิธีการจัดการที่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยตัวผู้บริหาร
ตามความรับผิดชอบที่ควรจะต้องมีมากกว่าเดิม”

การบริหารจัดการที่มีหลักเกณฑ์นี้มีหลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) ต้องมีการคิดค้นและกำหนด “วิธีที่ดีที่สุด” สำหรับงานที่จะทำแต่ละอย่าง
กล่าวคือ จะต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดี
ตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้ว

ว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่าง ๆ ก็จะจ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมดสำหรับส่วนที่เกินกว่ามาตรฐาน

2) ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน จัดงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน Taylor เน้นความจำเป็นที่จะต้องมีการอบรมคนงาน ให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกต้อง ในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษ ที่จะให้ได้คนที่มีความสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

3) ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีทำงานควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ Taylor เชื่อว่า คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น เพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธี

4) การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน Taylor เชื่อว่าฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานงานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่จะต้องไม่ใช่ด้วยการไปลงมือปฏิบัติงานที่ควรเป็นงานของคนงานเท่านั้น

Henn Fayol (อ้างใน ธงชัย สันติวงษ์, 2540 : 24-26) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ ไว้ดังนี้

1) เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management Functions) กระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ต่าง ๆ 5 ประการ คือ

1.1) การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นไว้เป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

1.2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และอำนาจหน้าที่ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

1.3) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งการงานต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าไปปฏิบัติงานด้วยตลอดจนเข้าถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่

1.4) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

1.5) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้

2) ลักษณะของผู้บริหารผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีคุณลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ การศึกษาหาความรู้ เทคนิคในการทำงานและประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่ง

รวมเรียกว่า ความสามารถทางการจัดการ ซึ่งต่างจากพนักงานระดับปฏิบัติที่จะเน้นหนักที่เทคนิควิธีการทำงานเป็นสำคัญ

เกี่ยวกับหลักการจัดการ (Management Principle) Fayol ได้วางหลักทั่วไปที่ใช้ในการจัดการไว้ 14 ข้อ คือ

1) หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ Fayol เชื่อว่า อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ และอำนาจหน้าที่ที่ควรจะทำกับความรับผิดชอบนั้นคือ เมื่อผู้ใดได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่องานใดงานหนึ่ง ผู้นั้นก็ควรจะได้รับมอบหมาย อำนาจหน้าที่เพียงพอ ที่จะใช้ปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี

2) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว การกระทำใด ๆ คนงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสนในคำสั่งที่เกิดขึ้นนั่นเอง

3) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายอันเดียวกัน ควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและเป็นไปตามแผนงานเพียงอันเดียวร่วมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายขององค์กรในที่สุด

4) หลักของการชี้แจงไว้ซึ่งสายงานซึ่งก็คือสายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับต่ำสุดในองค์กรที่จะเอื้ออำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว และช่วยให้เกิดระเบียบในการติดต่อสื่อสารในองค์กรอีกด้วย

5) หลักของการแบ่งงานกันทำ คือ การแบ่งงานกันตามความถนัด เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ของบุคลากรในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์

6) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย ในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงาน โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความเคารพเชื่อถือ และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชา จะต้องมีความยุติธรรมและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

7) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองจากประโยชน์ส่วนรวม ระบุไว้ว่า เป้าหมายและผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียของส่วนรวมของกลุ่ม จะต้องมีความสำคัญเหนือกว่าเป้าหมายของส่วนบุคคล หรือของส่วนย่อยต่างๆ เพื่อที่จะให้สำเร็จผลตามเป้าหมายของกลุ่มองค์กรนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

8) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน ต้องมีความยุติธรรมและให้เกิดความพอใจ และประโยชน์มากที่สุดแก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือลูกจ้างและนายจ้างให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน

9) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง การจัดการควรจะต้องมีการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อที่จะควบคุมส่วนต่าง ๆ ขององค์กรไว้ได้เสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์รวมสูงสุดเท่าที่จะทำได้

10) หลักของควมมีระเบียบเรียบร้อย การจัดระเบียบสำหรับการทำงานของคนงานในองค์กรนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องกำหนดลักษณะและขอบเขตของงานให้ถูกต้อง ชัดเจน พร้อมทั้งระบุถึงความสัมพันธ์ต่องานอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

11) หลักของความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดถือเรื่องของความเอื้ออาทรและความยุติธรรมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความจงรักภักดี และอุทิศตนในการทำงานให้กับองค์กร

12) หลักของความมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงานการที่คนเข้าออกมากย่อมเป็นสาเหตุของการสิ้นเปลืองและทำให้การจัดการงานไม่เกิดประสิทธิภาพดังนั้นทั้งผู้บริหารและคนงานจะต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้งานจนทำได้ดีเสียก่อน

13) หลักความคิดริเริ่มของคนงานทุกคน ภายในขอบเขตที่คนๆ นั้นพึงมี จะเป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้องค์กรเข้มแข็งขึ้น ตลอดจนแผนงานและเป้าหมายต่าง ๆ ก็จะถูกทำให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

14) หลักของความสามัคคี คือ การเน้นถึงความจำเป็นที่ทุกคนในองค์กรจะต้องทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะให้เกิดการบรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นอย่างดีภายในทิศทางเดียวกัน

2) แนวคิดการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์

แนวความคิดการบริหารแบบมนุษยสัมพันธ์เป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญกับ “คน” ด้วยการศึกษารื่องราวเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนและกลุ่มคนในองค์กรต่าง ๆ

Elton Mayo (อ้างใน ชงชัย สันติวงษ์ : 27-28) พบว่า แท้จริงแล้วพฤติกรรมของคนในหน้าที่การงานที่จัดไว้ให้นั้นจะไม่เป็นเหตุผล คือมิใช่ว่าจะทำงานเพื่อหวังผลตอบแทนด้วยเงิน แต่เพียงอย่างเดียว เพราะว่ามันนอกเหนือจากการทำงานเพื่อเงินแล้ว เรื่องของความต้องการทางด้านสังคมภายในกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งมีพื้นฐานมาจาก “ความรู้สึก” ที่เป็นเรื่องราวทางจิตใจของคนงานและความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนงานด้วยกัน ก็มีส่วนร่วมทำให้คนงานพอใจและทำงานได้ดีบรรลุผลตามที่องค์กรตั้งเป้าหมายไว้

นอกจากสองแนวคิดหลักข้างต้นก็ยังมีแนวความคิดบริการและการจัดการสมัยใหม่ ชงชัย สันติวงษ์ (2539: 66-67) การสร้างแนวคิดและทฤษฎี แม้ในปัจจุบันจะยังไม่มีทฤษฎีใหม่ที่ชัดเจนแตกต่างจากเดิมก็ตาม แต่การคิดค้นเพิ่มเติมสิ่งใหม่จนถึงปัจจุบันยังคงมีขึ้นเรื่อยๆ ที่ล่าสุดก็คือ การหาวิธีการใหม่ที่จะช่วยให้สามารถขจัดปัญหาทุกอย่างเข้าสู่สภาพที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ เพื่อให้การปฏิบัติงานทางการบริหารทุกกรณี มีประสิทธิภาพทุกครั้งและเหมาะสมกับสถานการณ์เสมอ นั่น มี 3 วิธีการ ดังนี้

- 1) วิธีการบริหารแบบตัดสินใจ การศึกษาตามแบบนี้มีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ คือ “การวิเคราะห์เชิงปริมาณ” เป็นอันมาก ประโยชน์หรือข้อดีของการใช้เครื่องมือดังกล่าวก็คือช่วยให้มีเครื่องมือสำหรับการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อย่างดี ส่วนข้อเสียคือ ทำให้เกิดการมองข้าม สิ่งที่เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถวัดด้วยเครื่องมือนี้ได้
- 2) วิธีการบริหารแบบระบบ เพื่อการปรับตัว การศึกษาตามแบบนี้ วิธีการศึกษาจะสนใจพิจารณาถึงความสัมพันธ์ขององค์การที่จะต้องทำการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการกระทำต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในและภายนอกองค์การ
- 3) วิธีการบริหารที่ยุ่ยกยอสืบสานต่าง ๆ ที่มักจะมียู่ในองค์การสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน

สรุปได้ว่า การบริหารและการจัดการธุรกิจ หมายถึง การทำให้การทำงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในองค์กรธุรกิจ การใช้ทรัพยากรอื่นๆขององค์กร สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายขององค์กรที่วางไว้ สำหรับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการ ที่สำคัญมีอยู่ 2 แนวคิด คือ แนวคิดการบริหารจัดการแบบมีหลักเกณฑ์ และแนวคิดการบริหารจัดการแบบมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งแต่ละแนวคิดมีหลักการเฉพาะของตนดังรายละเอียดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.1.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

2.1.3.1 ความหมาย

องค์กรสหประชาชาติให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

“Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”

แปลว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน คือการพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง (พระธรรมปิฎก. 2537 : 59)

ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของคนยุคปัจจุบัน โดยไม่ทำลายแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาของคนรุ่นต่อไป ทำให้คนรุ่นต่อไปสามารถพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองได้

2.1.3.2 แนวคิด/หลักการ

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลมาจาก การพัฒนาที่ผ่านมาไม่สามารถทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชาวโลก แต่กลับก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม

การเมือง สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ดังนั้น WTO จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศต่างๆ ประเทศไทยในขณะนี้กำลังพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังจะเห็นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ยังกำหนดคำนี้เป็นวาทกรรมสำคัญในการพัฒนา

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องการทฤษฎี และแบบจำลองจำนวนมากไม่ใช่อาศัยเพียงทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง คำตอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนอาจจะอยู่ที่ความหลากหลายหรือพหุลักษณะ (Pluralism) ซึ่งต้องการวิธีการศึกษาและการเข้าใจปัญหาอย่างหลากหลาย การยอมรับความจริงว่าโลกมีความหลากหลายและมีความแตกต่าง การยอมรับความสัมพันธ์ทางสังคมหลายรูปแบบ การมีวัฒนธรรมย่อยจำนวนมาก มีอัตลักษณ์และตัวตนหลากหลาย การยอมรับความแตกต่างทางสังคม – วัฒนธรรม และการตัดสินใจทางการเมือง เป็นต้น ในแต่ละประเทศที่ต่างกันไป ทำนองเดียวกับระบบนิเวศที่ยั่งยืน ก็ยังมีความหลากหลาย (อนุช อภาภิรมย์ : 2548)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้นำตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ชนบท ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระเทพโสภณ ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระธรรมปิฎก ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของสภาพัฒนาฯ มาสร้างเป็นตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสามารถอธิบายโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1) สามารถแบ่งองค์ประกอบปัจจัยของตัวแบบออกเป็น 2 พวก ๆ แรก คือ ปัจจัยโดย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1.1) คนพัฒนา 1.2) ชุมชนพัฒนา 1.3) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สมดุล และ 1.4) เทคโนโลยี ปัจจัยใดคเหล่านี้เป็นทั้งปัจจัยเหตุให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนของการพัฒนา สำหรับพวกที่สองอีก 2 ตัว คือ ความสมดุลของการพัฒนาระหว่างปัจจัยร่วมและกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development Process) โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง องค์ประกอบสองประการนี้นับเป็นกระบวนการพัฒนาที่จะทำให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน ต้องเน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประกอบด้วยปัจจัยประกอบทั้ง สองชุด

2) คนพัฒนา คือ คนที่มีลักษณะ 4 ประการ คือ 2.1) เป็นคนมีคุณภาพ 2.2) เป็นคนมีคุณธรรม 2.3) เป็นคนใส่ใจให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม และ 2.4) เป็นคนมีความสุขอันเนื่องมาจากลักษณะ 3 ประการก่อนหน้านี้

3) ชุมชนพัฒนา กินความถึงองค์การสังคม (Social Organization) ทั้งหลายทางวิชาการ ได้แก่ กลุ่มสังคม (Social Group) ครอบครัวยุวมชน สหจร (Association) ชนชั้น (Social Class) และรวมถึงสังคมมนุษย์ (Human Society) ชุมชนพัฒนาจึงหมายถึง องค์การสังคมพัฒนา ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 3.1) มีสันติภาพ 3.2) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) 3.3) รู้จัก

จัดการตนเอง (Community Management) 3.4) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) และ 3.5) รักษาสมดุลของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สมดุล หมายถึง ธรรมชาติแวดล้อม (Natural Environments) ที่มีลักษณะ ประการคือ 4.1) มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Bio Diversity) 4.2) มีความหลากหลายทางสิ่งไม่มีชีวิต (Non-bio Diversity) 4.3) มีการพึ่งพาระหว่างกัน (Homeostasis) และ 4.4) มีชีวิตครบวงจร (Full Life Cycle) อาศัยความรู้พุทธธรรม ซึ่งแสดงไว้ว่า โลกมนุษย์ประกอบด้วย 3 ระบบคือ (1) ระบบมนุษย์ (2) ระบบสังคม และ (3) ระบบธรรมชาติ สามระบบนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ เติบโต มนุษย์จึงต้องพัฒนา และอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม เพื่อตนเองและสังคมมนุษย์

5) เทคโนโลยี เมื่อพูดถึงเทคโนโลยีย่อมหมายถึงวิทยาศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นความรู้บริสุทธิ์ด้านหรือสาขาต่าง ๆ และฐานที่มาของเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการนำเอาความรู้วิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงเทคโนโลยี มักจะนึกถึงแต่เครื่องจักรเครื่องกล อันเป็นเทคโนโลยีทางวัตถุ (Material Technology) ความจริงยังมีเทคโนโลยีอีกสองประเภท คือ เทคโนโลยีทางสังคม เช่น การจัดการ การวางแผน ภาวะผู้นำ เป็นต้น กับเทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์ (Humanity Technology) เช่น อดสาหกรรมศิลป์ พาณิชยศิลป์ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น เทคโนโลยีทั้ง 3 ประการนี้ รวมอยู่ในความหมายนี้และถือเป็นปัจจัยทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกปัจจัยหนึ่ง

6) ความสมดุลของการพัฒนาระหว่างปัจจัยร่วม หมายถึง ทั้งความสมดุล (Balance) ของการพัฒนา ปัจจัยแต่ละตัวที่เริ่มจากสภาวะการพัฒนาน้อยหรือสภาวะดั้งเดิม (Traditional) ไปสู่สภาวะเจริญก้าวหน้า (Modern or Advanced) รวมถึงความสมดุลของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาในช่วงของการพัฒนา ความสมดุลในที่นี้จึงมีสองประเภท คือ ความสมดุลของแต่ละปัจจัย (Inter Balance) และความสมดุลระหว่างปัจจัย (Interfactory Balance) และเป็นความสมดุลเคลื่อนที่ทั้งสองประเภทด้วย (Moving Equilibrium)

7) กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (Holistic Development Process with man as a Center) หมายความว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) มีคนระเบียบสังคม (Culture) และเป้าหมาย เป็นองค์ประกอบ กระบวนการนี้จึงเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว (Dynamic) คำว่า องค์รวม (Holism) หมายถึง การพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ อนามัย การเมือง การศึกษา ไปพร้อม ๆ กัน ส่วนคำว่า โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง (Human Centered) หมายความว่า เป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นอยู่ที่คน นั่นคือ การทำคนมีความพัฒนาให้มีความเจริญ หรือให้มีปัญญาฉลาดเฉลียว คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ หรือพูด

รวม ๆ ว่า มีลักษณะ 4 ประการดังกล่าวแล้ว ยิ่งกว่านั้น คำว่า มีคนเป็นศูนย์กลาง ยังหมายถึง การให้คนที่
จะถูกพัฒนาเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะพัฒนาอะไร จะพัฒนาอย่างไร โดยมีนักพัฒนาของราชการหรือ
เอกชน หรือนักวิชาการเป็นผู้ช่วยหรือที่ปรึกษา กระบวนการพัฒนาอย่างนี้ บางทีเรียกว่า การพัฒนา
และวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research) ซึ่งมีลักษณะเป็นการวิจัยและ
พัฒนาในขณะเดียวกัน

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เป็นการพัฒนาหลายด้านพร้อม
กัน โดยมีผู้ถูกพัฒนาเป็นผู้ตัดสินใจ และทำการพัฒนาตนเอง ด้วยความช่วยเหลือของนักพัฒนา
(Help them to help themselves)

2.1.4 แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้

2.1.4.1 ความหมาย

Peter Senge(1994) ได้ให้ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization)
ว่าเป็นองค์กรที่ให้ความสำคัญเชิงประสบการณ์ ด้วยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในการสร้าง
ผลิตภาพ และส่งเสริมการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กรอย่างต่อเนื่อง

2.1.4.2 แนวคิด /หลักการ

การเกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องอาศัยหลักการสำคัญ 5 ประการดังนี้

1) การสร้างความสามารถให้กับสมาชิกในองค์กร

สมาชิกขององค์กรมีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ เพื่อเพิ่มพูนพัฒนา
ศักยภาพความรู้ความสามารถของตน ที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

2) การสร้างกรอบความคิด ความเชื่อและทัศนคติที่มีเหตุผล

สมาชิกขององค์กรมี “ สำนึก “ และ “ สติ “ กำกับความคิด ความเชื่อ อย่าง
ถูกต้องและสมเหตุสมผล ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เอื้อให้เกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3) การรับรู้ในวิสัยทัศน์ร่วมกัน

สมาชิกองค์กรร่วมรับรู้ “ ภาพอนาคต “ มีความเชื่อมั่นในทิศทางที่องค์กรต้องการ
มุ่งไปสู่และพร้อมที่จะร่วมแรงร่วมใจ นำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์

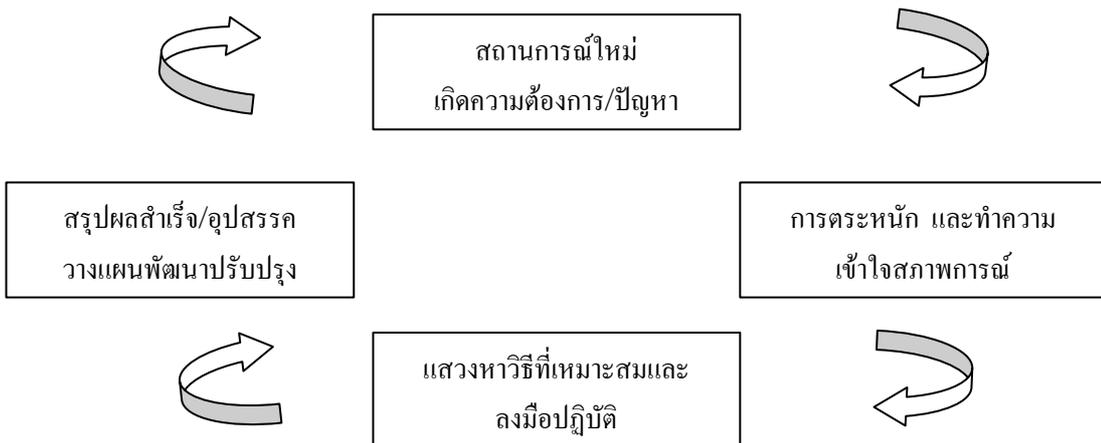
4) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในองค์กร

สมาชิกขององค์กรแลกเปลี่ยนข้อความรู้และประสบการณ์และให้ความ
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ และรวมพลังสร้างสรรค์ “ ผลิตภาพ “ และความก้าวหน้า
ให้กับองค์กร

5) การมองเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆอย่างเป็นระบบ

สมาชิกขององค์กรได้รับการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์หรือมุมมองต่อสิ่งต่างๆ ในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม คือ เห็นครบถ้วนกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของการกระทำและผล ทั้งในระดับรายละเอียดปลีกย่อยและภาพรวมทั้งกระบวนการ

การเรียนรู้ในองค์กร มี 3 ประเภท การเรียนรู้เชิงปรับตัว(Adaptive learning) การเรียนรู้เชิงคาดการณ์ (Anticipatory Learning) และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยได้สะท้อนแนวคิดร่วมสมัยสำคัญ 2 ประการคือ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Quality Improve)และการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้(Learning how to learn)ซึ่งให้ความสำคัญกับการได้ลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากผลที่ได้รับเพื่อนำไปปรับปรุงให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่แพร่หลายคือการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากประสบการณ์ตรงหรือการลงมือทำจริง (Experience Learning) ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Spiral learning) โดยเริ่มจากการทบทวนสถานการณ์ปัจจุบัน หรือตระหนักในสภาพปัญหา ต่อจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และทำความเข้าใจข้อมูล แสวงหาวิธีที่เหมาะสมที่นำไปสู่วิธีการลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และการสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเผยให้เห็นโอกาสและอุปสรรคใหม่ที่ต้องการการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ ประยุกต์จาก Devid Kolb (1984) และPeter Cusins (1996)

2.1.5 แนวคิดการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน

2.1.5.1 ความหมาย

บรอดเบค (Brodbeck) (อ้างใน กองวิจัยและประเมินผล กองการพัฒนาชุมชน, 2529: 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือ การรวมตัวของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะที่แน่นอน กล่าวคือ สามารถสังเกตเห็นได้ และชนิดของความเกี่ยวข้องนั้นจะชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าจะเป็นการครบครัน สหภาพแรงงาน หรือฝูงชน เป็นต้น

2.1.5.2 แนวคิด/หลักการ

1) พื้นฐานสำคัญของกลุ่มองค์กรชุมชนมี อย่างน้อย 4 ประการ

1.1) มีการกำหนดเงื่อนไขและคุณสมบัติของสมาชิกโดยบุคคลบางประเภทอาจถูกจำกัดมิให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่ม

1.2) สมาชิกภาพของกลุ่มหรือองค์กรวางอยู่บนพื้นฐานของเจตนารมณ์ และผลประโยชน์ร่วม

1.3) กลุ่มหรือองค์กรมีรูปแบบและโครงสร้างแน่นอนชัดเจน

1.4) สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีความรู้สึกภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร (C.R. Ember and M.Ember อ้างใน ยศ สันติสมบัติ, 2537: 147)

2) การรวมตัวของคนเป็นองค์กรชุมชนนั้น ลีลากรรม นาคทรพรพ (2538 : 130-131) ได้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรมและองค์กรชุมชนเชิงวัตถุประสงค์ โดยมีลักษณะสำคัญๆ ที่แตกต่างกันดังนี้

2.1) องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรมมีลักษณะเด่น ได้แก่

2.1.1 การรวมตัวกันไม่เห็นชัดเจน

2.1.2 มีพลังในการแก้ปัญหาสูง

2.1.3 มีการรวมตัวกันเมื่อเกิดปัญหาวิกฤต

2.1.4 มีผลกระทบกว้างขวาง

2.2) องค์กรชุมชนเชิงวัตถุประสงค์ มีลักษณะสำคัญ คือ

2.2.1 มีโครงสร้างและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการรวมตัว

2.2.2 มีพลังในการแก้ปัญหาค่อนข้างจำกัด ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกและ

เครือข่าย

2.2.3 มีการทำกิจกรรมของสมาชิก ร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่เพียงเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาวิกฤตเท่านั้น

2.2.4 มีผลกระทบเฉพาะสมาชิกของกลุ่ม

องค์กรชุมชนในลักษณะนี้มักเกิดจากการที่นักพัฒนาทั้งภาครัฐ และภาคองค์กรเอกชน ได้เข้าไปผลักดันให้มีการจัดตั้งขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรทางเลือก, กลุ่มสตรีทอผ้า เป็นต้น ในการจัดตั้งกลุ่มในลักษณะนี้ หากเข้าไปตั้งในชุมชนที่มีการจัดกลุ่มเชิงวัฒนธรรมอยู่แล้ว โอกาสที่จะพัฒนาให้มีความเข้มแข็งหรือประสบความสำเร็จ มีมากกว่าชุมชนที่ไม่มีฐานการรวมตัวกันในเชิงวัฒนธรรมอยู่แต่เดิม (ลีลาภรณ์ นาคทรพร, 2538:131)

2.1.5.3 โครงสร้างและองค์ประกอบของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในสังคมไทย

แจ็ก พอตเตอร์ (Jack Potters, 2526) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมชนบทไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางสังคมมากกว่าปัจเจกบุคคล และได้สรุปลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือกลไกของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในสังคมชนบทไทยไว้ 11 ประการ ดังนี้

- 1) ระบบครอบครัวขยาย
- 2) ระบบเครือญาติ
- 3) กลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านกัน
- 4) กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน
- 5) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย
- 6) ชนชั้นและสถานภาพ
- 7) ผู้นำและบริการ
- 8) กลุ่มการเมือง
- 9) องค์กรหมู่บ้าน(ในฐานะเป็นองค์กรบริหารและปกครอง)
- 10) สังคมหมู่บ้าน
- 11) วัดของหมู่บ้าน

สิ่งสำคัญก็คือ ลักษณะเหล่านี้ในแต่ละหมู่บ้านจะมีความแตกต่างกัน บางหมู่บ้านอาจจะมีลักษณะบางอย่างที่เห็นได้ชัดเจน บางอย่างอาจจะขาดหายไป สำหรับข้อสรุปของ พอตเตอร์ (Potter) ที่ศึกษาอย่างเป็นระบบนี้ แม้ว่ามิใช่ไม่เห็นด้วยทั้งหมดก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าช่วยชี้ให้เห็นลักษณะและโครงสร้างและมองเห็นช่องทางในการศึกษาสังคมชนบทไทยมากยิ่งขึ้น (อ้างถึงในอินริพีพัฒน์, 2536)

อคิน รพีพัฒน์ (มปท.: 2531) เป็นนักมนุษยวิทยาคนแรกๆ ของไทยที่ได้ศึกษาโครงสร้างสังคมไทย โดยใช้เครื่องมือทางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่มโดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patron – Client Relation) และความสัมพันธ์กลุ่ม ชนชั้น (Group and Class Relation) ทั้งผลการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมไทยกับปัญหาการพัฒนาชนบท (มปท.: 2) ในทัศนะของอคิน รพีพัฒน์ มองว่า การรวมตัวของคนไทยในสังคมไทย เป็นไปตามแนวคิดระหว่างคนที่มีความฐานะอำนาจและยศศักดิ์แตกต่างกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดกลุ่มชนชั้นหนึ่งๆ ที่เรียกว่า “กลุ่มอุปถัมภ์” (Entourage) อันประกอบด้วยผู้นำคนหนึ่งกับลูกน้องจำนวนหนึ่ง โดยผู้นำจะสามารถผูกพันความจงรักภักดีของลูกน้องไว้ได้โดยการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่ลูกน้องได้อย่างเป็นที่พอใจโดยทั่วหน้ากัน นอกจากนี้ ในการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาชนบท เรียนจากกรณีศึกษากรณีโครงการพัฒนาชนบทกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ของ อคิน รพีพัฒน์ (2531) ได้มาชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเกิดของกลุ่มแนวอนที่เกิดจากการรวมตัวกันเองของชาวบ้านที่การรวมกลุ่มจะมี “แกนกลาง” และ “วงรอบนอก” โดยแกนกลางของกลุ่มจะเป็นผู้สนใจและดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม มีการปรึกษาหารือกันอยู่เสมอถึงปัญหาต่างๆ ของ ขณะที่ “วงรอบนอก” คือสมาชิกที่สนใจและอยากรับรู้แนวความคิดในการแก้ปัญหาและร่วมในกิจกรรม แต่มิได้ริเริ่มกิจกรรม กลุ่มแนวอนดังกล่าวจึงแตกต่างไปจากกลุ่มอุปถัมภ์และเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนา (ชยันต์ วรรณภูติ, 2536)

2.1.5.4 ต้นทุนพื้นฐานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในสังคมไทย

พระไพศาล วิสาโล (พระไพศาล วิสาโล, 2543 : 278-279) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐานให้เกิดกลุ่มและองค์กรชุมชนในสังคมไทยคือ เรื่องความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดการรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การรวมกลุ่มเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่ความไว้วางใจ และการร่วมมือกันอย่างกระชับแน่นในขั้นต่อไป สองประการหลังเป็นสิ่งที่เกี่ยวโยงกันอย่างมาก ในสังคมและชุมชนต่างๆ เราจะพบว่า สาเหตุที่คนไม่ยอมร่วมมือกันนั้น มิใช่เป็นเพราะเขลาหรือมองไม่เห็นความสำคัญว่าการร่วมมือกันนั้นเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง แต่เป็นเพราะไม่มีความไว้วางใจกัน เช่น ไม่ไว้วางใจว่า เมื่อตนไปช่วยสร้างบ้านให้อีกฝ่ายหนึ่งแล้วเขาจะมาช่วยเป็นการตอบแทนหรือไม่ หรือไม่ไว้วางใจว่า ถ้าตนไปช่วยตัดถนนในหมู่บ้านแล้ว คนอื่นจะมาร่วมลงแรงด้วยหรือไม่ ความกลัวจะถูกโกงหรือถูกกินแรงทำให้ไม่มีใครอยากจะร่วมมือกัน ไม่ว่าเพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในทำนองเดียวกัน ความไม่ไว้วางใจยังเป็นเหตุให้สมบัติสาธารณะถูกปล่อยทิ้งให้เสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย

เร็วเข้า ไม่มีใครอยากรักษาป่า เพราะต่างคิดว่าจะดูแลไปทำไม ในเมื่อคนอื่นจ้องแต่จะตัด หนักกว่านั้นก็คือ เมื่อต่างคนต่างกลัวว่าคนอื่น จะมาแย่งตัดไม้ในป่า ก็เลยชิงทำเสียก่อน

การรวมกลุ่มช่วยให้เกิดความไว้วางใจและการร่วมมือกัน เกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจาก ทำให้การถือโกงเกิดขึ้นได้ยาก ใครที่มีพฤติกรรมที่ไม่โปร่งใสหรือกินแรงจะเป็นที่รับรู้ทั่วทั้งกลุ่ม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือหรือยอมรับจากคนในกลุ่มอีกต่อไป ยิ่งกลุ่มดังกล่าวมีสมาชิกมากหรือมีความสัมพันธ์กว้างขวาง เป็นเครือข่ายผลเสีย (หรือ Cost) ของการถือโกงก็จะเพิ่มมากขึ้น เพราะคนที่ล่วงรู้กิตติศัพท์ดังกล่าวมีมากขึ้น ทำให้ทำมาหากินหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่นได้ยากขึ้น ถ้าความสัมพันธ์ในกลุ่มหรือเครือข่ายมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันสูงหรือมีความแน่นแฟ้นกันมาก ผู้คนจะต้องคิดหนักก่อนจะโกงเพราะอาจได้ไม่คุ้มเสีย การที่วงแชร์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีคนโกงก็เพราะเหตุนี้ ความสามารถในการลงโทษ (Sanction) คนโกงเป็นหลักประกันให้ผู้คนวางใจซึ่งกันและกัน เมื่อในกลุ่มเกิดบรรยากาศไว้วางใจกัน การร่วมมือก็จะเป็นไปได้ง่ายขึ้น และเมื่อร่วมมือกันเป็นนิตย ก็กลายเป็นวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐาน (Norm) ภายในกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำกิจการที่ใหญ่ขึ้นและยากขึ้น ต่างคนต่างพร้อมที่จะลงแรงหรือเสียสละมากขึ้น ความผูกพันที่เพิ่มขึ้นทำให้จิตสำนึกของแต่ละคนขยายกว้างขึ้น แต่เดิมที่เคยร่วมมือเพราะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัวก็กลายมาเป็นการร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกัน หรือต่างตอบแทนกัน (Reciprocity) และขยายไปสู่การร่วมมือเพื่อสาธารณประโยชน์ และเมื่อทำกิจกรรมส่วนรวมมากขึ้น สำนึกเกี่ยวกับส่วนรวมก็มีแนวโน้มจะขยายกว้างขึ้น จากส่วนรวมที่หมายถึงกลุ่มของตนก็ขยายเป็นมุมของตน จังหวัดของตน แล้วขยายต่อไปเป็นสังคม ประเทศและโลกของตนในที่สุด

นักสังคมวิทยา มอง “ทุนทางสังคม” ว่าเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน และมองปรากฏการณ์นี้ว่าเป็นการเกิดกลุ่ม / องค์กรลักษณะหนึ่ง

ทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่าย โดยความร่วมมือจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีการเชื่อมต่อถึงกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่าทรัพยากรทางศีลธรรม (Moral Resource) ซึ่งทรัพยากรประเภทนี้มีลักษณะที่พิเศษ ยิ่งใช้ก็ยิ่งเพิ่ม ไม่ได้ลดลงอย่างทรัพยากรแบบอื่น

2.1.6 ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs theory)

อับราฮัม มาสโลว์ นักจิตวิทยาชาวอังกฤษ ได้ศึกษาเชิงพฤติกรรมมนุษย์ว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้นดังนี้

1) ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานของร่างกาย เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศและการพักผ่อน เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับมีชีวิตอยู่ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่ เสมอจะขาดเสียไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดจะกระตุ้นให้คนมีกิจกรรม ขวนขวายที่จะสนองความต้องการ

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยหรือสวัสดิภาพ (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นอิสระจากความกลัว ขู่เข็ญ บังคับ จากผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เป็นความต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มกัน ความต้องการประเภทนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารกจนกระทั่งวัยรุ่น ความต้องการที่จะมีงานทำเป็นหลักแหล่ง ก็เป็นความต้องการเพื่อสวัสดิภาพของผู้ใหญ่อย่างหนึ่ง

3) ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ (Love and Belonging Needs) มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาจะให้เป็นที่รักของผู้อื่นและต้องการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่ ทราบว่าทุกคนยอมรับตนเป็นสมาชิก คนที่รู้สึกเหงา ไม่มีเพื่อนมีชีวิตไม่สมบูรณ์ เป็นผู้ที่จะต้องซ่อมความต้องการประเภทนี้ คนที่รู้สึกว่าตนเป็นที่รักและยอมรับของหมู่จะเป็นผู้ที่สมความปรารถนาในความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่

4) ความต้องการที่จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า(Esteem Needs) ความต้องการนี้ประกอบด้วย ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่าตรงข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการประเภทนี้ จะรู้สึกว่าตนไม่มีความสามารถและมีปมด้อย มองโลกในแง่ร้าย

5) ความต้องการที่จะรู้จักตัวเอง ตามสภาพที่แท้จริงและพัฒนาตามศักยภาพของตน (Need for self Actualization)

มาสโลว์อธิบายความต้องการที่เรียกว่า “Self actualization” ว่าเป็นความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่จะรู้จักตัวเองตามสภาพที่แท้จริงของตน จะกล้าตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิต รู้จักค่านิยมของตนเอง มีความจริงใจต่อตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนดีที่สุดเท่าที่จะมีความสามารถทำได้ ทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะ และอารมณ์ความรู้สึกยอมรับตนเองทั้งส่วนดี ส่วนเสียของตน ที่สำคัญที่สุดก็คือการมีสติที่จะยอมรับว่าตนเองใช้กลไกในการปรับตัวและพยายามที่จะเลิกใช้ เปิดโอกาสให้ตนเองเผชิญกับความจริงของชีวิต เผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ “ท้าทาย” “น่าตื่นเต้น” และมีความหมาย กระบวนการที่ไม่มีจุดจบ ตลอดเวลาที่มี

ชีวิตอยู่ มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตน เพราะมีน้อยคนจะไปถึงขั้น “Self Actualization” อย่างสมบูรณ์

กลุ่มองค์กรชุมชนเป็นอินทรีย์ประการหนึ่งของสังคมที่มีความต้องการทำนองเดียวกับสังคมอื่นๆ หรือมนุษย์ กลุ่ม/องค์กรชุมชนจึงมีความต้องการและพัฒนากิจกรรมต่างๆ เพื่อสนองต่อความต้องการ

2.1.7 ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential Diffusion Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดย ศัญญา ศัญญาวิวัฒน์ (2540 : 14 – 19) นักสังคมวิทยาและนักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนของไทย มีรายละเอียดดังนี้

2.1.7.1 สารสำคัญของทฤษฎี

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายเสนอว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมพัฒนามี 6 ประการ ดังนี้

1) ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่า ทองคำ เพชร เป็นต้น ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนา เพราะจะนำไปสู่ทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้เป็นทุนในการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนให้สูงขึ้นได้ สังคมใดมีทรัพยากรธรรมชาติมากก็สามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

2) ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) เพราะเป็นกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาได้มาก สังคมใดมีประชากรในวัยแรงงานมากก็สามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก สังคมใดที่มีประชากรวัยเด็ก (14 ปีลงมา) หรือวัยชรา (60 ปีขึ้นไป) มากก็จะเป็นภาระมากกว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

3) องค์กรทางสังคม (Social Organization) หมายถึง กลุ่มคนประเภทต่าง ๆ ในสังคม มีหน้าที่แตกต่างกันออกไป แต่ต้องมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง มีแบบแผนพฤติกรรมภายใต้กฎระเบียบทางวัฒนธรรม เช่น กลุ่มทางสังคม ครอบครัว ชุมชน กลุ่มสมาคมต่าง ๆ ชนชั้น สังคมมนุษย์ เป็นต้น องค์กรทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามาก คือ กลุ่มสมาคมต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมเฉพาะอย่างหรือหลายอย่าง เพราะองค์กรทางสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังหรือศักยภาพในการพัฒนาสังคม สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่ต้องใช้คนเป็นจำนวนมากได้ และอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากได้ร่วมช่วยกันคิดร่วมกันพิจารณาอย่างรอบคอบนั่นเอง

4) ภาวะผู้นำ (Leadership) เพราะผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถรวมคนในรูปของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น และด้วยบารมีของผู้นำสามารถทำให้คน กลุ่ม และองค์กรเหล่านี้รู้สึกสนใจกับกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้าหากสังคมใดมีผู้นำประเภทต่าง ๆ มาก ก็จะสามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

5) การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) หมายถึง การที่คนในชุมชนมีการติดต่อกับคนในชุมชนอื่น ๆ เพราะการติดต่อกันระหว่างชุมชน ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ การรับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยี จากชุมชนที่เจริญก้าวหน้ามาใช้ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้น ถ้าหากชุมชนใดมีการติดต่อกับโลกภายนอกมาก ก็สามารถที่จะยกระดับการพัฒนาได้มาก

6) การฝึกอบรม (Training) หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การฝึกอบรมอาชีพในด้านต่างๆ สหกรณ์ สาธารณสุข การช่าง เป็นต้น การฝึกอบรมเป็นวิธีการ ให้การศึกษาแก่ชุมชนรูปแบบหนึ่งที่กล่าวรายละเอียดมาแล้วในบทที่ 4 การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์องค์การทางสังคม ผู้นำในสังคม และทำให้เกิดการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงสามารถพัฒนาสังคมได้มาก

โดยสรุป ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ศักยภาพการพัฒนา ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ และการแพร่กระจาย คือ การติดต่อกับโลกภายนอก โดยมีการฝึกอบรมเป็นตัวเชื่อมหรือตัวแปรแทรกซ้อน (Intervening Variable) ดังนั้น สังคมจะพัฒนาได้โดยปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อกับโลกภายนอก และการฝึกอบรม ถ้าปัจจัยเหล่านี้มีมากเพียงใด การพัฒนาก็ยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น

2.1.8 ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน

จะต้องสร้างเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจ ในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency Economy .... คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ .... Sufficiency Economy นั้นไม่มีในตำรา เพราะหมายความว่า เป็นแนวความคิดใหม่ ที่สามารถจะไปปรับปรุง หรือไปใช้ในหลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น

2.1.8.1 ความหมาย : ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และความหมายที่สะท้อนได้จากองค์พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส ฯลฯ ได้ให้ความหมายของคำว่า ปรัชญา, เศรษฐกิจ, พอเพียง รวมถึงคำว่า “เศรษฐกิจ” และคำว่า “กิจ” ไว้หลายมิติ กล่าวคือ

ปรัชญา : เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า “ปัญญา” ในภาษาบาลี อันมีความหมายว่า การรู้หรือเข้าใจตามเหตุตามผลที่เป็นอยู่จริง ที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Wisdom” แต่หากคำว่า “ปรัชญา” ใช้ในความหมายของคำว่า “Philosophy” ในเชิงวิชาการแล้ว จะหมายถึงองค์ความรู้ที่อิงอาศัยการบูรณาการด้วยศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อค้นหาคำตอบแห่งความจริงหรือความดีที่สมบูรณ์ที่สุดที่มีอยู่

เศรษฐกิจ มีความหมายว่า ดีเลิศ ดีที่สุด ยอดเยี่ยม ประเสริฐ

กิจ มีความหมายว่า ธุระ หรือ งาน

เศรษฐกิจ มีความหมายว่า งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายแจกและการบริโภคใช้สอยต่างๆของชุมชน

พอเพียง มีความหมายว่า พอมีพอกิน , มีกินมีอยู่ (ไม่ฟุ่มเฟือยหรูหรา) , พอ (โลกน้อย เบียดเบียนผู้อื่นน้อย) , ความพอประมาณ , ความมีเหตุผล , ความมีระบบภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ ซึ่งในองค์พระราชมติฯ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency” ซึ่งมีความหมายแตกต่างไปจากคำว่า “Adequate” ในทางเศรษฐศาสตร์

จากความหมายดังกล่าว ชัยรัตน์ พรหมบุพผา(ม.ป.พ. : 5-8) ได้พยายามสะท้อนความหมายของคำว่า “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ความหมายโดยสรุปรวมเพื่อให้เข้าใจได้

โดยสังเขปว่า หมายถึง แนวทางการมุ่งไปสู่ความดีเลิศ สู่ความดีที่สุดในการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยเพื่อการดำเนินชีวิตของชุมชน อันจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์อย่างสมดุล และยั่งยืนในทุกด้าน ซึ่งเป็นการบริโภคเพื่อคุณภาพชีวิตที่อยู่บนพื้นฐานแห่งการมีความพอเพียงในความคิด พอเพียงในจิตใจ และพอเพียงในความเป็นอยู่ ซึ่งมีใช้การบริโภคเพื่อสนองความพึงพอใจเพียงอย่างเดียว

2.1.8.2 หลักแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ซึ่งมีหลักพิจารณาอย่างน้อย 5 ส่วนกล่าวคือ

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดย

- 1.1) มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย
- 1.2) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา
- 1.3) เป็นการมองโลกเชิงระบบ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
- 1.4) มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต
- 1.5) เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง

- 2.1) สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ
- 2.2) เน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

3) พื้นฐานสำคัญ ต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความพอเพียง ซึ่งหมายถึงความพอมีพอกิน, มีกินมีอยู่ (ไม่ฟุ่มเฟือยหรูหรา) , พอ (โลกน้อย เบียดเบียนผู้อื่นน้อย) , ความพอประมาณ , ความมีเหตุผล , ความมีระบบภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ ซึ่งในองค์พระราชดำรัส ฯ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Sufficiency” ซึ่งมีความหมายแตกต่างไปจากคำว่า “Adequate” กล่าวคือ

3.1) พอเพียงในความคิด คือการมีความพอเพียงในความคิดตามหลักวิชาการ หลักภูมิปัญญา และหลักประชาธิปไตย ที่เพียงพอ กล่าวคือ

3.1.1) มีหลักการทฤษฎีเชิงวิชาการ ที่สามารถประยุกต์เข้ากับความเป็นจริงได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ

3.1.2) มีหลักการความรู้เชิงปัญญาที่เป็นอยู่จริงตามวิถีชีวิตประจำวัน ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.1.3) มีหลักวิถีประชาธิปไตยในการอยู่ร่วมกันของคนในท้องถิ่น กล่าวคือ การมีเหตุผล การประนีประนอม การปฏิบัติตามระเบียบ กฎหมาย การรู้จักสิทธิและหน้าที่ เสรีภาพ เสมอภาค และความมีภราดรภาพ

3.2) พอเพียงในจิตใจ มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม กล่าวคือ การมีความประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมที่สร้างสรรค์ ไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เข้าใจธรรมชาติที่เป็นอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่เป็นจริง กล่าวคือ

3.2.1) หลักปฏิจสุมุบาท กล่าวคือ ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีการอิงอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ ไม่มีสิ่งใดที่จะสามารถดำรงอยู่ได้เองโดยลำพังตัวของมันเอง

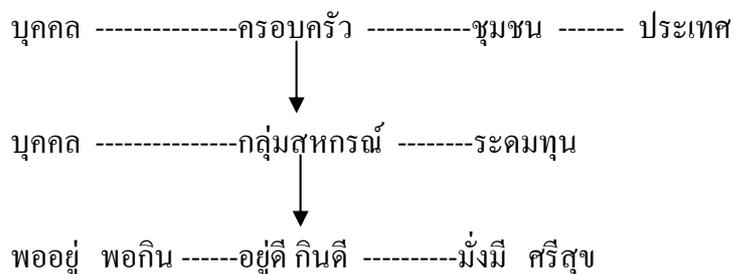
3.2.2) หลักอิทัปปัจจยตา หมายถึง ทุกสรรพสิ่งต่างเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกันในการเกิด ตั้ง คับ

3.2.3) หลักคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ได้แก่ พึ่งตนเอง ศรัทธา ชื่อสัตย์ ขยัน ประหยัด มีวินัย เสียสละ สามัคคี ฯลฯ

3.2.4) หลักแห่งความรู้จัก “พอ” เมื่อพอแล้วก็จะ..... โลกน้อยเบียดเบียนน้อย เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น ให้การพึ่งพาพึ่งพิงซึ่งกันและกัน

3.3) พอเพียงในความเป็นอยู่ หมายถึงการดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีบูรณาการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี

พอเพียงในความเป็นอยู่ตามลำดับขั้นตอนอย่างมีกระบวนการ คือ

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยความรอบคอบ ระมัดระวังในการนำทั้งความรู้ และคุณธรรมไปใช้เป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1) เงื่อนไขความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง

4.2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน มีวินัย มีความเพียร มีความสามัคคี ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5) แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ

5.1) การพัฒนาที่สมดุลมีลักษณะพึ่งตนเองได้ และยั่งยืน

5.2) พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน กล่าวคือ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกวรรณ จินานวัตร (2546) ศึกษาเรื่องกระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรชาวสวนคลองกระเจง ตำบลคลองกระเจง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย ผลการศึกษาพบว่า การที่กลุ่มมีผู้นำเข้มแข็ง เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การที่สมาชิกของกลุ่มเป็นเครือญาติกัน และการที่ชุมชนมีที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งน้ำ และมีทรัพยากรดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นปัจจัยภายในที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการทุนทางสังคมในชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกคือ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เรื่อง วิชาการ เทคโนโลยี เงินทุน และอุปกรณ์ต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมทำให้เกิดกระบวนการทุนทางสังคม และทำให้เกิดพลังของชุมชนในการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน ให้สามารถประสบความสำเร็จยิ่งขึ้นไป

ไฉมนัส พลอยดี (2541) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อ.คำเรื่องแก้ว จ.ยโสธร และ อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช) เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ พบว่าผลที่ได้ในระดับมหภาคกับระดับย่อยที่เป็นกรณีศึกษามีบางอย่างที่เหมือนกันและบางอย่างที่ต่างกัน ซึ่งปัจจัยใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาความสำเร็จและความล้มเหลว คือ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิก ปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับขององค์กร ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าธุรกิจชุมชนเป็นการผลิตที่มีได้มุ่งให้ผลตอบแทนในรูปของผลกำไรเท่านั้น แต่ยังให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของชุมชนให้มากที่สุด นอกเหนือจากกำไรเพื่อขยายกิจการ

กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน กรมพัฒนาชุมชน (2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี พบว่ามีความพร้อมในการจัดตั้งกลุ่ม มีคณะกรรมการบริหารที่มี

ความสามารถในการบริหาร และการได้รับข้อมูลข่าวสารการประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการในระดับมาก ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนในระดับน้อย และได้รับเงินทุนสนับสนุนกลุ่มและให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพยังมีน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ กลุ่มสตรีที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานอยู่ระดับมาก การดำเนินงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ได้รับความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ความสำเร็จของกลุ่มมีความสัมพันธ์กับปัจจัยในด้านความพร้อมใจการจัดตั้งกลุ่ม ความสามารถในการบริหารงานของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม การได้รับข้อมูลข่าวสารในการประกอบอาชีพ การสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ การสนับสนุนจากภาคเอกชน การสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น / ผู้นำชุมชน เงินทุนสนับสนุนกลุ่ม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง ถึงต่ำ พบว่ามีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มในภาพรวม 3 ปัจจัย คือ การสนับสนุนจากราชการ ความสามารถในการบริหารงานของคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น / ผู้นำชุมชน ที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของกลุ่ม การมีส่วนร่วมของสมาชิกและการบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งการบรรลุวัตถุประสงค์มีปัจจัยเพิ่มอีก 1 ปัจจัย คือ เงินทุนสนับสนุน กลุ่มอาชีพประสบปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงาน คือ เงินทุนในการประกอบอาชีพ ความสามารถในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การตลาดและการส่งเสริมการขาย การเรียกเงินยืมคืน ความขัดแย้งภายในกลุ่ม การเลือกอาชีพที่ส่งเสริมไม่ตรงกับความต้องการของสมาชิกและอื่น ๆ ซึ่งกลุ่มอาชีพสตรีเสนอให้รัฐสนับสนุน เงินทุน การตลาด ปัจจัยการผลิต พัฒนาทักษะการผลิต พัฒนาทักษะการบริหารจัดการเชิงธุรกิจ การนิเทศและแก้ไขปัญหา อาคารที่ทำการ การทัศนศึกษาดูงาน และเอกสารวิชาการ ข่าวสารด้านการประกอบอาชีพ การบริหารและการตลาด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาใช้วิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการศึกษา

เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก และการศึกษาจากเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารจากทางราชการ และเอกสารจากที่ชุมชนเป็นผู้จัดทำขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ เป็นองค์รวม(Holistic) และน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

3.2 พื้นที่ศึกษา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การที่ผู้ศึกษาเลือกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยเป็นพื้นที่ศึกษา เพื่อศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาของกลุ่มว่า มีกระบวนการพัฒนาอย่างไรจึงดำเนินการมาได้จนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี มีการบริหารจัดการเป็นของตนเอง มีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตการเกษตรเป็นที่นิยมแพร่หลาย จำหน่ายทั้งในและนอกพื้นที่ เคยส่งไปจำหน่ายถึงประเทศญี่ปุ่น ส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลมากมาย ทั้งระดับจังหวัดและระดับประเทศ เป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงโดดเด่นที่สุดของอำเภอบางบาล เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีผู้มาเยี่ยมชมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่การศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอบางบาล ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของผู้ศึกษา ห่างจากบ้านของผู้ศึกษาไม่มากนัก ทำให้ผู้ศึกษาลงพื้นที่สะดวก ใช้เวลาเดินทางน้อย ไป-กลับได้ ประหยัดและปลอดภัย ประกอบกับครอบครัวของผู้ศึกษา มีผู้ที่รู้จักคุ้นเคยอยู่ในชุมชนนี้ ผู้ศึกษาเคยเข้าไปในชุมชนนี้ โดยเพื่อไปที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย เข้าไปรับประทานอาหารและซื้อผลิตภัณฑ์ เป็นผลให้ผู้ศึกษา

ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากชาวบ้านในชุมชน จากกลุ่มสมาชิกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในการเก็บข้อมูล

3.3 การเลือกกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ยึดหลักบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างบางประเภทต้องศึกษาทั้งกลุ่ม บางประเภทก็เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มตัวอย่าง การค้นหาผู้ให้ข้อมูล สำคัญ(Key-Information) จะเริ่มจากการสัมภาษณ์คนในกลุ่มที่กำหนดดังนี้

- 1) ผู้นำและผู้รู้ในชุมชน
- 2) ประธานกลุ่มและกรรมการบริหารกลุ่ม
- 3) สมาชิกและผู้ปรึกษาของกลุ่ม
- 4) เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
- 5) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ลูกค้า ผู้มาดูงาน ผู้ส่งวัตถุดิบ และร้านค้าที่

ฝากขาย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ศึกษาเอกสาร ประเภทหนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ที่มีเนื้อหา เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรชุมชน โดยการรวบรวมจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหอสมุดแห่งชาติ

ศึกษาหนังสือเอกสารทางราชการ แผนที่ จากหน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น

3.4.2 ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.4.2.1 การเตรียมพื้นที่การศึกษา

การเตรียมพื้นที่การศึกษา โดยการเข้าไปแนะนำตัวเองกับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

3.4.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย สมุดบันทึก ปากกา เทปบันทึกเสียง แนวนคำถาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ตัวผู้ศึกษาเองก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วย ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าไปร่วมในกิจกรรมของชุมชน และกลุ่มหลายๆกิจกรรม ทำให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของทั้งชุมชนและกลุ่มมากขึ้น

3.4.2.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) การสังเกต(Observation) ใช้วิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

1.1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมต่างๆ

1.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non-Participant Observation)คือการสังเกตในเชิงสำรวจสภาพทั่วไปของชุมชน แบบแผนในการดำเนินชีวิต และสภาพทั่วไปของกลุ่มแม่บ้านตลอดจนแบบแผนการดำเนินกิจกรรม

2) การสัมภาษณ์(Interview)ใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 วิธี คือ

2.1) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structural Interview)ผู้ศึกษาใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ที่เป็น Key Information

2.2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ(Non-structural Interview)ผู้ศึกษาใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ที่เป็น Key Informationและผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามความเป็นจริง

ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่ม กระบวนการทำงานของกลุ่ม การบริหารและการจัดการกลุ่ม ปัญหาและอุปสรรคภายในกลุ่ม สัมภาษณ์บุคคล/หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในประเด็นเกี่ยวกับการให้การสนับสนุนและผลจากการให้การสนับสนุนผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ในประเด็นเกี่ยวกับ คุณภาพของสินค้า ความนิยมต่อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค

3) การใช้แบบสอบถามเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการใช้แบบสอบถามจะสำรวจบางอย่างเช่น อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ รายได้ ของสมาชิกกลุ่ม และข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มเท่านั้น ส่วนข้อมูลประเภทอื่นๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน และประวัติของชุมชน จะใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารราชการและการสัมภาษณ์ ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลประเภทนี้ ต้องสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้ด้านนั้นจริงๆ

3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาจะทำการตรวจสอบความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการถามคำถาม ตามแนวคำถามในการสัมภาษณ์หรือประเด็นปัญหาที่น่าสนใจที่พบภายหลังการสัมภาษณ์ กับผู้ให้ ข้อมูลหลาย ๆ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลนี้จะทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลในภาคสนาม และเมื่อพบว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ หรือยังมีข้อขัดแย้งในภายหลังจากการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจะกลับเข้าไปขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาทำการบันทึกข้อมูล การตีความข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน ในระดับหนึ่งขณะทำงานภาคสนาม

หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาจะทำการพิจารณาและจัดจำแนกข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล เพื่อหาความสัมพันธ์ ตีความ และค้นหาความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคม ดังกล่าว โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลจะพิจารณาตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อที่ตั้งไว้ และอาศัยแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ค้นคว้ามาแล้วว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประเด็นปัญหาที่ทำการศึกษา มาใช้ ประกอบเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประเด็น คือ

- 1) กระบวนการพัฒนากลุ่ม
- 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่ม
- 3) ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

3.7 การนำเสนอข้อมูล

ใช้วิธีการนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา พร้อมทั้งมีแผนที่ และรูปภาพประกอบ โดยได้แบ่งการนำเสนอ รายงานการวิจัย เป็น 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ, บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย, บทที่ 4 ผลการศึกษา, บทที่ 5 บทวิเคราะห์, บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

ในบทนี้จะเป็นสองประเด็นใหญ่ๆคือ

- 4.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของชุมชน
- 4.2 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

4.1 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของชุมชน

4.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

ชุมชนบ้านไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอบางบาล เป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 16 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 668592 ตารางเมตร และ 0.67 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานผังเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ หมู่ที่ 6 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ หมู่ที่ 8 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ คลองบางบาล

4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป เป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีป่าไม้และภูเขา ในฤดูน้ำหลากประมาณเดือนกันยายน – พฤศจิกายน น้ำจะท่วมพื้นที่ทั่วไป ในท้องทุ่งนามีคันชลประทานกันโดยรอบทุ่ง อยู่ในความควบคุมของชลประทาน แต่เนื่องจากในพื้นที่มีคลองบางบาลมีน้ำไหลผ่าน น้ำจึงท่วมพื้นที่ริมคลองจตุรัสชลประทานมากทุกปี ทำให้พื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก

4.1.3 ภูมิอากาศ

โดยทั่วไป อำเภอบางบาลมีภูมิอากาศเหมือน ๆ กับทุกอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพราะอยู่ในเขตเดียวกัน โดยมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านทำให้ฝนตก แต่การแบ่งเขตจากกรม

อุตุนิยมวิทยาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเขตที่มีปริมาณฝนตกน้อยที่สุดของประเทศ โดยมีฝนตกเฉลี่ยทั้งปีต่ำกว่า 1,200 มิลลิเมตร (48 นิ้ว) เฉลี่ยทั้งปีของประเทศ 1,500 มิลลิเมตร (60 นิ้ว) และในรอบปีหนึ่ง ๆ มีบ่อยครั้งที่อยุธยามีฝนตกต่ำกว่า 1,000 มิลลิเมตร จำนวนฝนตกอยู่ในช่วงเดือน พฤษภาคม – ตุลาคม เดือนที่ฝนตกหนักสุดในเดือนกันยายน-ตุลาคม เพราะมีโอกาสดังรับฝนตกหนักทางภาคเหนือ แต่ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม อาจเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำได้ เพราะอยู่ในภาวะฝนตกน้อย

ทางด้านอุณหภูมิ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับว่าเป็นอำเภอหนึ่งที่มีอากาศร้อนมากในฤดูร้อน คือเฉลี่ย 34 องศาเซลเซียส แต่เนื่องจากอยู่ในที่ราบภาคกลางตอนล่าง ไม่ไกลจากอ่าวไทยมากนัก ในฤดูร้อนเดือนมีนาคม-เมษายน จึงมีโอกาสดังรับลมทะเล ซึ่งจะพัดแรงในตอนเย็นและตอนหัวค่ำ หรือที่เราเรียกว่า ลมตะเภา พัดมาจากทิศใต้ เข้าสู่ที่ราบภาคกลาง จึงนำเอาความชื้นความชุ่มชื้นมาผ่อนคลายความร้อนลงบ้างในช่วงตอนเย็น ส่วนระยะเดือนพฤศจิกายน-มกราคม ซึ่งเป็นฤดูหนาว อากาศจะมีอุณหภูมิต่ำลง โดยเฉลี่ยแล้วประมาณ 20 องศาเซลเซียส และถ้าได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดแรง ความหนาวเย็นก็จะมากขึ้น เพราะภูมิประเทศเป็นแบบที่ราบแบนทำให้ลมพัดแรง สรุปแล้วชุมชนมี 3 ฤดูคือ

ฤดูร้อน ประมาณเดือนมีนาคม-มิถุนายน

ฤดูฝน ประมาณเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม

ฤดูหนาว ประมาณเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

4.1.4 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ในชื่อว่า ชุมชนบ้านฝิมด จากการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ และการสันนิษฐานเล่าสืบต่อกันมาหลายประการเกี่ยวกับบ้านฝิมด หมู่ที่ 7,8 และ 9 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายมาก ศพนอนเรียงรายอยู่เกลื่อนกลาดเผาไม่ทันมดจำนวนมากมาเกาะกินศพมองเห็นแต่มดเป็นขยุ้มบดบังศพจึงเรียกว่า บ้านฝิมด ประการที่สอง บริเวณหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมน้ำเจ้าพระยา (ปัจจุบันแผนที่เรียกว่าคลองบางบาล) มีคิ่งน้ำเมื่อมีศพลอยน้ำมาจะมาพะที่บริเวณนี้ และจะมีฝูงมดไปเกาะกินศพเต็มไปหมด จึงเรียกว่า บ้านฝิมด ประการที่สาม บริเวณหมู่บ้านนี้มีมดชุกชุมมาก เทียบกัดกินก่อความรำคาญเดือดร้อนแก่ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านฝิมด จากการเล่าสืบต่อกันมาและหลักฐานที่สันนิษฐานกล่าวว่า หมู่บ้านฝิมดนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีหมู่บ้านใกล้เคียงอยู่ฝั่งน้ำเดียวกัน ชื่อว่า บ้านมอญ เป็นหมู่บ้านของชาวมอญ มีหลักฐานที่สังเกตเห็นได้จากวัดที่มีพระอุโบสถและเจดีย์เป็นศิลปะของมอญ ทิ้งไว้ให้เห็นจนถึงปัจจุบัน และประชาชนก็

พุดหน่อกล้วยชาวมอญ มีประเพณีถือผีแบบมอญ หมู่บ้านนี้ติดต่อกันทางทิศเหนือ หมู่บ้านหัวสะพาน เป็นหมู่บ้านที่เรียกชื่อตามเหตุการณ์ที่พม่ายกทัพมาสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ ปัจจุบันยังมีซากทิ้งไว้ให้เห็น หมู่บ้านมหาพราหมณ์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกพราหมณ์และพราหมณ์ปุโรหิต เจ้าพิธีในสมัยอยุธยา ทั้งสองหมู่บ้านอยู่ทางใต้ ส่วนฝั่งตรงข้ามก็มีหมู่บ้านหอม บ้านจินและบ้านบางบาล

หมู่บ้านนี้เป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ สมัยนั้นเรียกว่าอำเภอเสนาใน ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2438 ถึง พ.ศ. 2453 เนื่องจากพื้นที่ขยายไม่ได้ จึงย้ายไปตั้งอำเภอใหม่ที่บ้านตำบลบางบาล เรียกชื่อว่าอำเภอบางบาล

หมู่บ้านฝิมดมีวัดที่เป็นศูนย์รวมใจของประชาชนด้านวัฒนธรรมและศาสนา เดิมชื่อวัดฝิมด ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดท่าสุทธาวาส มีโรงเรียนประถมศึกษาเป็นแห่งแรกของอำเภอ ปัจจุบันยุบแล้ว เพราะมีนักเรียนน้อย สภาพของชุมชนเดิมเป็นชุมชนที่มีประชากรมาก มีบ้านเรือนหนาแน่น มีขนบธรรมเนียมประเพณี และการเล่นสนุกสนาน มีที่พักผ่อนหย่อนใจที่ร้านได้ร่มไม้ใหญ่ (ต้นสะตือและต้นไทร) มีศาลาพักผ่อนหลังหมู่บ้าน ปัจจุบันถูกโค่นและรื้อไปหมดแล้ว เพราะถูกถนนคันคลองชลประทานตัดผ่าน เนื่องจากในฤดูน้ำหลากมีน้ำมากจะท่วมบ้านเรือนและการคมนาคมไม่สะดวก ชาวบ้านจึงขายที่นาที่นาให้นายทุน ชุบ่อทราย บ้านที่ใกล้บ่อทรายพื้นที่ทรุดพัง จึงมีการอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ จึงทำให้ชุมชนบ้านฝิมดมีหมู่บ้านและประชากรน้อยลง

การศึกษาครั้งนี้เลือกศึกษาเฉพาะหมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.1.5 ลักษณะทางประชากร เชื้อชาติ และภาษา

ปัจจุบันหมู่บ้านฝิมด หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนครัวเรือน 40 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 234 คน เป็นชาย 107 คน เป็นหญิง 127 จากข้อมูลสำรวจประชากรแบ่งออกเป็นกลุ่มดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 จำแนกประชากรตามกลุ่มอายุ

ช่วงอายุ	ชื่อกลุ่ม	จำนวนชาย (คน)	จำนวนหญิง(คน)	รวม(คน)
แรกเกิด -12	วัยเด็ก	19	13	32
13 – 24	วัยรุ่น	21	15	36
25 – 59	วัยแรงงาน	52	58	110
60 ขึ้นไป	วัยชรา	15	41	56

(ที่มา: สถานีอนามัยตำบลไทรน้อย)

ชาวบ้านฝึมด หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งหมดมีเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย และใช้ภาษาไทยภาคกลางในการติดต่อสื่อสาร

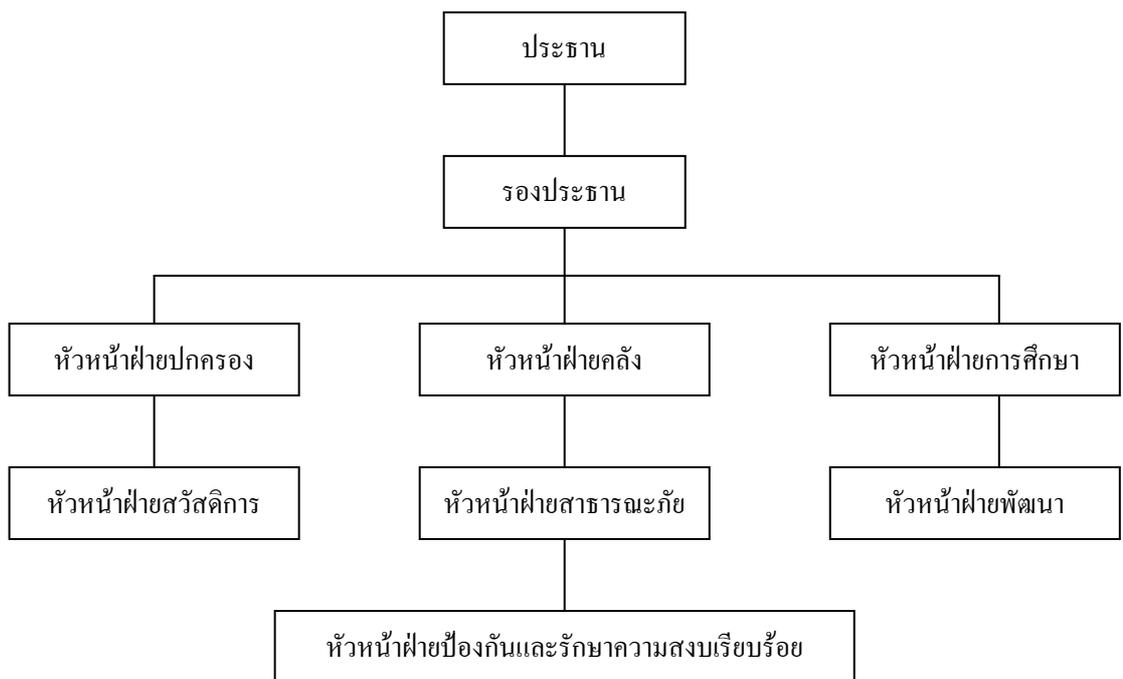
4.1.6 ลักษณะการปกครอง

แต่เดิมบ้าน หมู่ที่ 7 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในสิบหมู่บ้านของ ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดการปกครองส่วนภูมิภาคอำเภอบางบาล มี 16 ตำบล คือ ตำบลบางบาล ตำบลบางชะนี ตำบลบ้านกุ่ม ตำบลไทรน้อย ตำบลวัดขยม ตำบลสะพานไทย ตำบลมหาพราหมณ์ ตำบลกบเจา ตำบลบ้านคลัง ตำบลพระขาว ตำบลน้ำเต้า ตำบลบางหัก ตำบลบางหลวงโคด ตำบลบางหลวง ตำบลวัดตะกู และตำบลทางช้าง แต่ละตำบลมีกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ปกครอง โดยขึ้นตรงกับอำเภอ

ปัจจุบันบ้านฝึมดหมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย สังกัดบริหารส่วนท้องถิ่นเทศบาลตำบลบางบาล มีเขตปกครอง 6 ตำบล คือ ตำบลไทรน้อย ตำบลบางบาล ตำบลบ้านกุ่ม ตำบลบางชะนี ตำบลบางหัก และตำบลบางหลวงโคด กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการชุมชน เป็นผู้ดูแล

หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี นางประจวบ บุญสุด เป็นผู้ใหญ่บ้าน นางศิริเพ็ญ บุตรเอก และนางประยงค์ ทรัพย์เวช เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนซึ่งมีทั้งหมด 9 ตำแหน่ง ดังแผนภูมิที่แสดงนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงโครงสร้างคณะกรรมการหมู่บ้าน

4.1.7 การสาธารณสุขปโภค

การไฟฟ้า ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ ไฟฟ้าที่ใช้ภายในหมู่บ้านมีระบบจำหน่ายของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคพาดผ่าน มีสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอบางบาล ตั้งอยู่ที่เลขที่ 38/4 หมู่ที่ 1 ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งขึ้นตรงกับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การประปา ชาวบ้านในชุมชนนี้ ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดท่าสุทธาวาส ประปาแห่งนี้ให้บริการในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 7 - 10 ตำบลไทรน้อย น้ำประปาที่ใช้มาจากการขุดบ่อบาดาล น้ำประปาที่ใช้เพื่อการอุปโภค ส่วนการบริโภคใช้น้ำฝนหรือซื้อน้ำจากแหล่งผลิตน้ำดื่ม ส่วนน้ำที่ทำกรเกษตรจากคลองบางบาล หรือจากคลองส่งน้ำของชลประทาน

การกำจัดขยะ ปัจจุบันมีรถเก็บขยะของเทศบาลตำบลบางบาล มาเก็บตามจุดที่ตั้งถังขยะของเทศบาล ชาวบ้านจะเอาขยะมาทิ้งถังขยะของเทศบาล ก่อนหน้านี้นี้มีกำจัดขยะด้วยตนเอง โดยวิธีการเผา และฝังกลบ

4.1.8 การเศรษฐกิจ

4.1.8.1. อาชีพของคนในชุมชน

4.1.8.2. สถานะภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพของคนในชุมชนมีดังนี้

1) การกสิกรรม มี

1.1) การทำนา เป็นอาชีพดั้งเดิม พื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การทำนาปี ใช้แรงงานคนและวัวควายเป็นแรงงาน แต่ปัจจุบันวิธีการทำนาเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรแทน มีการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ต้นทุนสูง ชาวนาจึงประสบปัญหาขาดทุน

1.2) การทำไร่ ปลูกข้าวโพด ปลูกถั่วและงา หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ผลผลิตเป็นรายได้เสริมของครอบครัว 3) การทำสวน ปลูกสวนผลไม้ มีมะม่วง มะพร้าว มะละกอ และกล้วย มีทั้งกล้วยหอมและกล้วยน้ำว้า โดยเฉพาะกล้วยน้ำว้านำมาแปรรูปผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ส่วนผลไม้อื่นๆเหลือจากบริโภคก็จะนำไปขาย

1.3) พืชผัก ปลูกไว้เพื่อรับประทานและการค้า มี ขิง ข่า ตะไคร้ กระเพรา โหระพา พริก มะเขือ สะระแหน่ เป็นต้น

ส่วนมากบริเวณบ้านจะอยู่ริมคลองบางบาล จนถึงริมคลองชลประทาน การทำนาทำไร่ ปัจจุบันผู้ทำจะมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ไม่มีการขอแรงงาน ถ้าเจ้าของนาทำไม่ไหว จะจ้างแรงงานหรือให้เขาเช่าทำแบ่ง

- 2) การเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป แต่การเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพหรือเลี้ยงไว้ขายมีน้อย สัตว์ที่เลี้ยงมี วัวพันธุ์ หมูเลี้ยงไว้ขายตัว เป็ดไก่เลี้ยงไว้ขายตัวบ้างและไว้รับประทานไข่บ้าง
- 3) การประมง มีการเลี้ยงปลากระชังเพียงรายสองราย ประชาชนบางคนจะออกหาปลาจากแหล่งธรรมชาติ คือ แม่น้ำลำคลอง บึงหนองในท้องที่มากกว่าการเพาะเลี้ยง
- 4) การอุตสาหกรรม มี
  - 4.1) อุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทำอิฐมอญ ในชุมชนนี้มี 3 โรง ทำเป็นอาชีพหลัก เจ้าของทำเอง
  - 4.2) อุตสาหกรรมการแปรรูปการเกษตรมีอยู่ 1 แห่ง คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กใช้แรงงานคน
  - 4.3) อุตสาหกรรมการทำบ่อทรายที่ยังดำเนินการอยู่มี 1 แห่ง ผู้ประกอบการเป็นนายทุนนอกพื้นที่ ใช้แรงงานจากคนนอกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวอีสาน พื้นที่ประกอบการตั้งอยู่ในบริเวณท้องทุ่งนา
  - 4.4) อุตสาหกรรมโรงงานผลิตเซรามิก ผู้ประกอบการเป็นนายทุนจากที่อื่น มาซื้อที่ดินจากคนในชุมชนเพื่อตั้งโรงงาน พื้นที่ประกอบการอยู่ในท้องทุ่งนา แรงงานจากคนนอกพื้นที่ส่วนมากเป็นชาวอีสาน
- 5) การค้าขาย ในชุมชนนี้มีร้านค้า 2 แห่ง คือร้านก๋วยเตี๋ยว ส่วนใหญ่เป็นลูกค้าในชุมชน และร้านอาหารบ้านทรงเสปน ส่วนใหญ่เป็นลูกค้านอกพื้นที่ชุมชน
- 6) รับจ้าง มี 2 ประเภท คือ รับจ้างทั่วไปกับรับจ้างทำงานในบริษัท โรงงาน กลุ่มคนที่รับจ้างทั่วไปอายุระหว่าง 15-45 ปี มีบางคนไปทำงานต่างจังหวัด
- 7) รับราชการ มีคนในชุมชนรับราชการเป็นตำรวจ ทหาร มีเพียง 2 คน และนอกนั้นเป็นข้าราชการครู 9 คน ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่อำเภอบางบาล และอยู่นอกพื้นที่บ้าง
- 8) การว่างงาน คนในชุมชนมีผู้สูงอายุมาก บางคนอยู่ตามลำพังโดยลูกหลานส่งเงินมาให้ใช้ ส่วนคนวัยกำลังใช้แรงงานที่เรียนจบมาแล้ว ไม่มีงานทำตามวุฒิก็จะช่วยครอบครัวทำงาน คนว่างงานจริงๆไม่มีในชุมชนนี้

4.1.8.2 สถานะภาพทางเศรษฐกิจ

1) รายได้

ชาวบ้านทุกครัวเรือนมีที่นาเป็นของตนเอง มากบ้างน้อยบ้างต่างกันไป บางครอบครัวมีต่ำกว่า 6 ไร่ บางครอบครัวมีมากกว่า 80 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดินมีโฉนดถือครอง คนที่มีที่นามาก ๆ บางครอบครัวก็ให้เช่าทำ หรือทำแบ่ง บางครอบครัวก็จ้างคนอื่นทำ อนาคตมี

แนวโน้มจะเปลี่ยนผู้ถือครองจากคนในชุมชน เป็นคนภายนอกชุมชน (นายทุน) ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

รายได้ของแต่ละครอบครัวในรอบ 1 ปี ที่มาจากการประกอบอาชีพต่างๆ พบว่าทุกครอบครัวมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท / คน / ปี ข้อมูลได้มาจาก จปฐ. ปี 2547

ตารางที่ 2 แสดงรายได้ของครอบครัวในชุมชน ต่อปี

รายการ	จำนวนครอบครัว
รายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/ปี	0
รายได้ 20,000-40,000 บาท/ปี	3
รายได้มากกว่า 40,000 บาท/ปี	37

(ที่มา : การสำรวจข้อมูลของผู้นำชุมชน 2547)

2) การออมเงิน

ปัจจุบันคนในชุมชนทุกครัวเรือนมีเงินออม จากการออมเงินขั้นต่ำสุด 50 บาทต่อเดือน โดยเข้าร่วมกิจกรรมการการออมทรัพย์ของหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษามหาราชาินี กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ในบางครอบครัวที่มีฐานะก็ออมเงินกับสถาบันการเงินนอกชุมชน เช่น ธนาคารทหารไทย ซึ่งอยู่ในอำเภอบางบาล นอกจากนี้ก็มีการออมเงินในรูปแบบประกันชีวิต

3) หนี้สิน

ครอบครัวในชุมชนมากกว่าครึ่งของครัวเรือน เป็นหนี้ หนี้ส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ กล่าวคือ กู้เพื่ออุปโภค บริโภค หรือกู้เพราะความจำเป็น เกี่ยวกับการศึกษาของบุตร แต่ก็มีคนไม่น้อยที่กู้เพื่อนำไปซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นของตน เช่น ซื้อโทรศัพท์มือถือบ้าง เครื่องเสียงและเครื่องบันเทิงต่างๆ แหล่งเงินกู้มีทั้งแหล่งเงินกู้ในระบบและนอกระบบ แหล่งเงินกู้ในระบบได้แก่กองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) กองทุนกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ให้กู้โดยคิดอัตราร้อยละ 1 บาทต่อเดือน หรือกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) มีการกู้ยืมหลายแห่ง ไม่สามารถหมุนเงินมาใช้แหล่งเงินกู้ในระบบได้ทันตามกำหนดเวลาของแต่ละแห่ง ก็จะต้องหมุนเวียนกู้ตลอดไป

4.1.9 การคมนาคมและการสื่อสาร

4.1.9.1 การคมนาคม มี 2 ช่องทาง คือ ทางบกและทางน้ำ ในสภาวะปกติใช้การคมนาคมทางบก แต่เมื่อเกิดภาวะน้ำท่วมจะใช้การคมนาคมทางน้ำร่วมด้วยอีกทางหนึ่ง

ยานพาหนะส่วนบุคคล พบว่า ทุกครัวเรือนจะมียานพาหนะไม่จักรยานก็มอเตอร์ไซด์ ซึ่งเกือบทุกหลังคาเรือนมีรถจักรยานยนต์ใช้ส่วนตัว บางครัวเรือนก็มีรถยนต์ใช้แต่ก็ไม่มากนัก รถยนต์ที่ใช้จะเป็นรถปิกอัพมากกว่ารถเก๋ง แต่ถ้าระยะทางไม่ไกลมากนัก เช่น การเดินทางภายในชุมชน ก็ใช้การเดินทางเท้า ในช่วงน้ำท่วมชาวบ้านจะใช้เรือในการเดินทางภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง โดยเรือที่ใช้ส่วนใหญ่จะทำจากไม้โดยมีชื่อเรียกตามชนิดของเรือเช่น เรือป่าบ เรือพายม้า เรืออีโปง แต่ในระยะหลังมีคนซื้อเรือพลาสติกมาใช้แต่น้อยมาก เนื่องจากราคาถูกกว่าเรือไม้ (สำหรับคนไม่มีรถและต้องเดินทางไกลจะใช้วิธีการจ้างรถ ราคาแล้วแต่ตกลงกัน)

การเดินทางโดยรถโดยสารสาธารณะของชาวบ้าน คือ สายไทรน้อยจะถึงเส้นทางชลประทานจากหมู่ 10 ตำบลไทรน้อย ผ่านเรือยไปจนถึง หมู่ 1 ตำบลไทรน้อย ผ่าน ต.บ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา ไปบรรจบกับถนนลาดยางเส้น 3412 สายอยุธยา – บางบาล – เสนา มีต้นสายอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลไทรน้อย ถึงตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจะมี 2 รอบ คือ รอบ 6 โมงเช้า และ 6 โมงเย็น อีกเส้นทางหนึ่งก็คือ บางคนจะเดินข้ามฟากไปขึ้นรถสายหัวเรียง ซึ่งมีต้นสายที่อำเภอเสนา – อำเภอพระนครศรีอยุธยา รถเริ่มวิ่ง 5.00-19.00 น. โดยเฉลี่ยครึ่งชั่วโมง/คัน นอกจากนี้บางคนยังเอารถจักรยานยนต์ไปจอดที่บริเวณหน้าสถานีอนามัยอำเภอบางบาลแล้วนั่งรถโดยสารซึ่งมี 2 สาย คือสายเสนา ซึ่งวิ่งระยะทางตั้งแต่อำเภอเสนา จนกระทั่งอำเภอ พระนครศรีอยุธยา และสายอยุธยา – ผักไห่ รถโดยสารสาธารณะจะเป็นรถสองแถวหรือรถบัส

เส้นทางคมนาคมของหมู่บ้านมีถนนคลองชลประทานตัดผ่าน โดยมีผิวจราจรลาดยางแอสฟัลท์ เส้นทางนี้ตั้งแต่แยกจากที่ว่าการอำเภอบางบาล ไปถึงโครงการชลประทานบางบาล หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านป้อม อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ตรงวัดขนอน) ผ่าน ตำบลสะพานไทย ตำบลวัดยม ตำบลไทรน้อย และ ผ่าน ตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปบรรจบกับถนนลาดยางเส้น 3412 ส่วนถนนเชื่อมต่อกับถนนคันกั้นน้ำชลประทาน เข้าบ้านปัจจุบันเป็นถนนคอนกรีตทุกสาย

4.1.9.2 การสื่อสารที่ใช้ในชุมชนมีหลายรูปแบบ เช่น

1) การสื่อสารไปรษณีย์ ในหมู่บ้านไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ ชาวบ้านต้องไปใช้บริการที่ทำการไปรษณีย์ ที่ตั้งอยู่บริเวณข้างที่ว่าการอำเภอบางบาล ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3

กิโลเมตร เพื่อจะส่งจดหมาย สิ่งของต่างๆ ก็ต้องเดินทางไปส่งเอง ส่วนการรับจดหมายหรือพัสดุของชาวบ้าน จะมีบุรุษไปรษณีย์เข้ามาส่งให้ในหมู่บ้าน

2) โทรศัพท์ ปัจจุบันมีสายโทรศัพท์พาดผ่านหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีโทรศัพท์ใช้ บางบ้านก็มีโทรศัพท์มือถือใช้ติดต่อสื่อสารเพิ่มมาอีก

3) วิทยุ – เทป ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนมีวิทยุ-เทปคลาสเซต สำหรับใช้ฟังข่าว บ้างก็ใช้เพื่อฟังเพลง ส่วนมากเป็นเพลงลูกทุ่ง แต่ก็มีบ้างที่ฟังเพลงตามสมัยนิยม และยังมีบางกลุ่มที่ยังฟังละครวิทยุ

4) โทรทัศน์ ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์ รายการที่นิยมดูคือข่าวและละคร ช่องที่นิยมดูก็คือช่อง 3 และช่อง 7 ซึ่งการดูโทรทัศน์จัดว่าเป็นการพักผ่อนยามมีเวลาว่างของครอบครัว ของทุกคนไปแล้ว

5) หนังสือพิมพ์ ในหมู่บ้านจะมีศาลาสำหรับอ่านหนังสือ นิยมอ่านในช่วงเช้าหรือไม่กี่เย็น คนที่มาอ่านเป็นส่วนน้อย ส่วนหนังสือพิมพ์ก็เป็นหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หรือเดลินิวส์ ซึ่งการอ่านหนังสือพิมพ์ไม่นิยมมากนัก แต่จะอ่านคนบางกลุ่มเท่านั้น

6) หอกระจายข่าว การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าวมักจะเป็นการแจ้งข่าวต่างๆ ไปยังชาวบ้านจำนวนมาก เพื่อให้รู้กันทั่วถึง เช่น เรื่องการออกหน่วยเคลื่อนที่ของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข

4.1.10 การสาธารณสุข

อำเภอบางบาลมีโรงพยาบาลบางบาลเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ มีสถานอนามัยที่อยู่ใกล้อีกสองแห่ง คือ สถานอนามัยตำบลไทรน้อย ตั้งอยู่หมู่ 6 ตำบลไทรน้อย (หลังวัดไทรน้อย) และสถานอนามัยตำบลบางบาล ตั้งอยู่ที่หมู่ 5 ตำบลบางบาล

นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมี อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านที่คอยแจ้งข่าวสารทางสาธารณสุขและดูแลสุขภาพในชุมชน อีกทั้งเทศบาลยังเข้ามาช่วยเหลือดูแลออกให้บริการการควบคุมไข้เลือดออก โรคพิษสุนัขบ้า ควบคุมกำเนิดให้กับสุนัขและแมว ทั้งยังมีบริการสาธารณสุขเคลื่อนที่และให้บริการความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐานให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุข

การรักษาพยาบาลของคนในหมู่บ้าน เป็นเล็กน้อยก็ไปรักษาที่อนามัย หรือเป็นมากขึ้นมาก็ไปที่โรงพยาบาลอำเภอบางบาล ถ้าเป็นหนักมากเข้าโรงพยาบาลในจังหวัดหรือในกรุงเทพฯ แต่ก็มีบ้างที่รักษาโรงพยาบาลและคลินิกในตัวเมือง

4.1.11 การศึกษา

บ้านฝึมด หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่มีโรงเรียนภายในหมู่บ้าน มีแต่โรงเรียนใกล้หมู่บ้านคือในระดับประถม มีโรงเรียนวัดไทรน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล เป็นโรงเรียนใกล้ที่สุด (ในอดีตมีโรงเรียนวัดท่าสุทราวาส ตั้งอยู่บ้านฝึมดหมู่ที่ 9 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ปัจจุบันถูกยุบไปแล้ว) ระดับมัธยมมีโรงเรียนบางบาลที่เป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอบางบาล ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วการเข้าเรียนไม่ได้อยู่ที่โรงเรียนดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดในระดับประถมศึกษา มีชาวบ้านบางส่วน ก็ส่งลูกหลานเรียนที่โรงเรียนวัดไทรน้อยเนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน แต่บางส่วนก็ส่งไปโรงเรียนที่มีรถรับส่งเช่นโรงเรียนวัดนกกกระจาบ และบางส่วนก็ส่งเข้าเรียนในตัวเมืองเช่น โรงเรียนอนุบาลพระนครศรีอยุธยา และโรงเรียนต่างๆในตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีชื่อเสียงในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนที่เป็นที่ต้องการให้ลูกหลานเข้าเรียนส่วนใหญ่จะเป็นโรงเรียนที่มีชื่อในจังหวัด อาทิเช่น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ ถ้าใครไม่มีโอกาสไปที่ไหนหรือผัดหวังจากโรงเรียนดังกล่าว ถึงจะกลับมาเข้าที่โรงเรียนบางบาล อำเภอบางบาล ค่านิยมเรื่องนี้เป็นทุกที่ของอำเภอบางบาล ในโรงเรียนบางบาลมีเด็กเก่งค่อนข้างน้อยและส่วนใหญ่ไม่สนใจเรียน

แต่ถ้าใครไม่สนใจเรียนสายสามัญเมื่อจบมัธยมศึกษาปีที่3 ก็จะไปเข้าเรียนโรงเรียนสายอาชีพในตัวเมือง อาทิเช่น วิทยาลัยเทคนิคพระนครศรีอยุธยา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล และอื่นๆ

เมื่อจบระดับมัธยมศึกษาแล้วมีเด็กบางส่วน ไปเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย ถ้าสอบติดมหาวิทยาลัยของรัฐก็จะเป็นที่ชื่นชอบของผู้ปกครอง แต่ถ้าพลาดหวังบ้างก็จะเข้าไปเรียนที่มหาวิทยาลัยเปิดในกรุงเทพฯ บ้างก็เรียนที่สถาบันราชภัฏและอื่นๆ

แต่อย่างไรก็ตามบางคนเรียนไม่จบมัธยมศึกษา เนื่องจากมีปัญหาต่างๆ อาทิ เช่น ไม่สนใจที่จะเรียน และต้องการมีคู่ครองจึงไม่เรียนต่อ

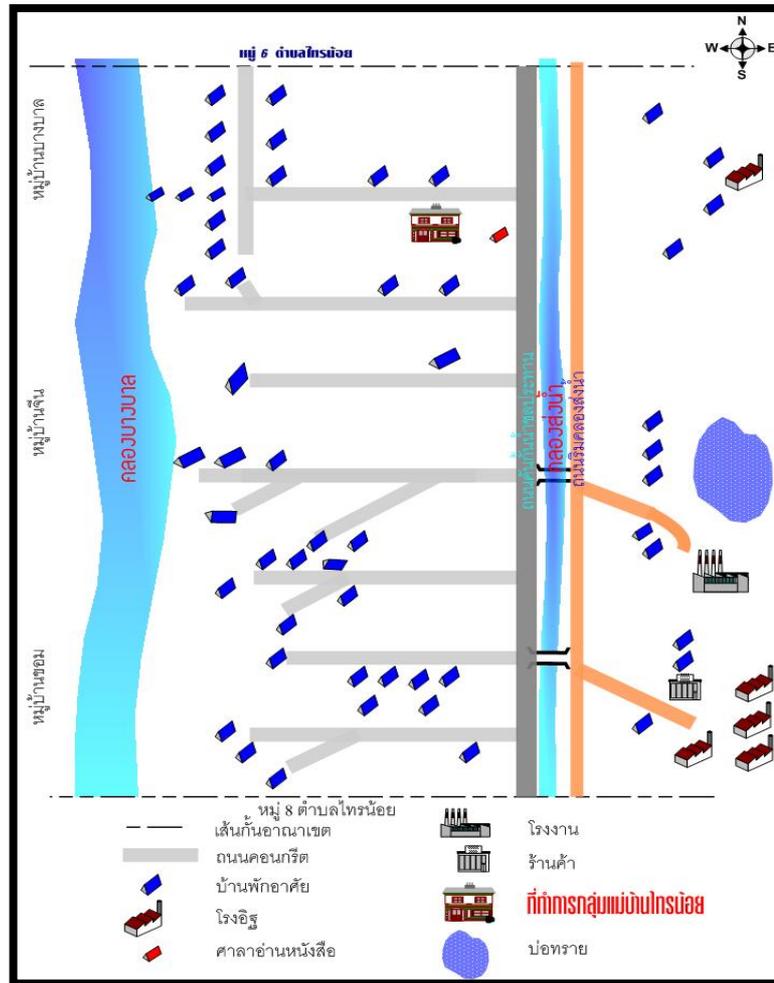
การศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ จากข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานของกระทรวงมหาดไทย

4.1.12 ลักษณะสังคมและวัฒนธรรม

4.1.12.1 สภาพที่อยู่อาศัย

1) การตั้งบ้านเรือน จากการสืบทราบจากผู้สูงอายุในชุมชนเล่าต่อกันมาว่า ประชาชนในชุมชนนี้ตั้งบ้านเรือนกระจุกกระจายอยู่เป็นหย่อมๆ ตามริมน้ำลำคลอง ครั้นเวลานั้นนานมา มีประชากรแต่ละกลุ่มแต่ละครอบครัวเพิ่มขึ้นบ้าง มีผู้คนจากท้องที่อื่นอพยพเข้ามาอยู่ในท้องที่นี้บ้าง จึงมีบ้านเรือนขยายแผ่ออกไป มีลักษณะเป็นชุมชนหรือหมู่บ้าน มีบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกัน เนื่องจากสภาพทางภูมิประเทศและการคมนาคมเปลี่ยนไป ประชาชนขยับขยายออกมาปลูกบ้านเรือนริมถนน

2) ลักษณะบ้านเรือน ในอดีตประชาชนในชุมชนนี้โดยทั่วไป นิยมปลูกบ้านเรือนแบบทรงไทย ใต้ถุนสูงโปร่ง ต้องทำบันไดขึ้นบ้าน เสาเป็นเสาไม้แก่น หลังคาแหลมเป็นหน้าจั่ว โครงสร้างไม้ไผ่ มุงด้วยหญ้าคาบ้าง ใบจากบ้าง นำมาเย็บกรองเป็นตับๆวางเรียงกันผูกด้วยไม้ตอก (ไม้ไผ่จักเหลาเป็นเส้นๆ) พื้นทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นซีกกว้างประมาณ 1 นิ้วฟุต เหลาให้เกลี้ยงฉีกด้วยหวายเรียกว่าพื้นแคร่ ฝาทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเหลาให้กลมเกลี้ยงใหญ่เท่าหัวแม่มือ นำมาขัดติดต่อกันเป็นแผงๆ เปิดเป็นช่องหน้าต่างประตู เรียกว่าฝาขัดแตะ ต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นบ้านทรงไทย เปลี่ยนเสาจากเสาไม้แก่นเป็นเสาไม้แดง ไม้ตะเคียน ไม้ประดู่ ไม้เต็งรังหรือไม้สัก พื้นเป็นพื้นไม้แผ่นใหญ่ๆ เช่น ไม้สัก ไม้ตะแบก หรือไม้แดง ฝาเป็นไม้สักหรือไม้ตะแบก ตัดต่อประคิษฐ์ประคาคหลายแบบ เรียกว่า ฝาจรวดบ้าง ฝากระดานบ้าง ฝาตะกรนบ้าง ฝาเพี้ยมบ้าง มีช่องหน้าต่างประตูทำด้วยไม้ ดังกล่าว หลังคาที่เปลี่ยนจากโครงสร้างไม้ไผ่เป็นโครงสร้างไม้สัก ไม้แดง ไม้เต็ง มุงด้วยสังกะสีบ้าง มุงด้วยกระเบื้องบ้าง มีจั่วและปั้นลมวาดแหลมสวยงาม ถ้าปั้นลมต่ำเรียกว่าทรงมะนิลา ต่างจากทรงไทยเดิมปั้นลมสูง บ้านเรือนทรงไทยมีคุณลักษณะพิเศษอยู่ที่ไม่ใช่ตะปู จะใช้ลูกประสักแทน ย้ายหรือถอนไปปลูกใหม่ได้สะดวกมาก ไม่ชำรุดแตกหักง่ายๆ ครอบครัวยุคใหม่มีฐานะร่ำรวย จะปลูกบ้านทรงไทยหลายหลังติดต่อกันเป็นกลุ่ม มีระเบียงหอนั่งห้องโถงกว้างขวาง ปัจจุบันชุมชนนี้ยังมีอยู่บ้าง มีการรื้อย้ายไปอยู่นอกท้องที่หลายครอบครัว เช่น บ้านพระยาพระรัต บ้านผู้ใหญ่ศรี และบ้านนายชาย เป็นต้น

แผนภาพที่ 2 แผนที่แสดงชุมชนบ้านฝั่มดหมู่ 7 ตำบล ไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ที่มา : ดัดแปลงมาจากแผนที่ชุมชนหมู่ 7 จัดทำโดยสถานีอนามัยตำบลไทรน้อย)

ปัจจุบันในชุมชนนี้มีบ้านเรือนหลายรูปแบบ มีบ้านทรงไทย ทรงปั้นหยา บังกะโล และบ้านตึกก่ออิฐถือปูน แล้วแต่ฐานะการเงินและความพึงพอใจ ในชุมชนนี้บ้านที่เป็นแกนนำกลุ่มอาชีพเรียกกันว่าบ้านทรงเสป็น บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.1.12.2 ลักษณะของครอบครัวและเครือญาติ

ในชุมชนนี้มีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย กล่าวคือ บางครอบครัวก็อยู่กันตามลำพังพ่อแม่และลูกๆ บ้านหลังหนึ่งมีครอบครัวหนึ่งมีทะเบียนบ้านเฉพาะ แต่บางครอบครัวเป็นครอบครัวขยายในบ้านหลังหนึ่งหรือในทะเบียนบ้านเดียวกันมีหลายครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อ

มีลูกหญิงหรือลูกชายเติบโตมีสามี-ภรรยาแล้ว ก็ให้เขยหรือสะใภ้มาอยู่รวมด้วย แต่ประกอบอาชีพกินอยู่แยกออกไปอีกครอบครัวหนึ่ง โดยทั่วไปเมื่อลูกมีสามี-ภรรยามักจะให้ไปปลูกบ้านเรือนอยู่ตามลำพังในพื้นที่ใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ในลักษณะเครือญาติ เป็นปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา พี่น้องๆ และ ลูกหลาน พี่พาทอาศัยช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เมื่อมีงานหรือจัดงานประเพณี โคนจุก บวชนาค แต่งงานหรืองานบุญขึ้นบ้านใหม่ งานศพ ก็จะช่วยเหลือกัน ใครถนัดด้านใดก็จะช่วยกันด้านนั้น ใครถนัดทำอาหารคาวต้มแกงก็ทำไป ใครถนัดทำอาหารหวานทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทองหรืออื่นๆก็ทำไป ให้อาหารกันไม่ต้องจ้างวานแบบสังคมเมือง

ในชุมชนนี้มีตระกูลใหญ่อยู่มาแต่เดิมๆหลายตระกูล เช่น ตระกูลเนคมานุรักษ์ ตระกูลช่างประดับ ตระกูลยุวบุญ ตระกูลนิระหานี และตระกูลชนากร มีทายาสืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้

4.1.12.3 การรวมกลุ่มทางสังคม

การรวมกลุ่มในชุมชนบ้านฝิมด หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มในรูปแบบที่ภาครัฐเป็นผู้ชี้แนะ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มดังมีกลุ่มต่างๆดังนี้

1. กลุ่มเกษตรกร เป็นกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตร คือ เลี้ยงสัตว์และเพาะปลูกมารวมกลุ่มเพื่อปรึกษาหารือกัน มีข้าราชการฝ่ายเกษตร เป็นผู้ดูแลให้ความรู้ และกลุ่มนี้จะสมัครเข้าเป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ขอยืมเงินมาประกอบอาชีพโดยนำหลักทรัพย์มาค้ำประกันบ้าง สมาชิกประกันเองบ้าง กลุ่มนี้มักมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน เพราะปัจจุบันการลงทุนสูงแต่รายได้ไม่คุ้มทุน จึงทำให้มีหนี้สิน

2. กลุ่มอาสาพัฒนาสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกลุ่มผู้ที่อาสาช่วยงานด้านสาธารณสุขของหมู่บ้าน ได้รับการอบรมจากงานจากหน่วยราชการสาธารณสุขให้ดูแลการสาธารณสุขเบื้องต้น เช่น การป้องกันโรคมาเลเรีย และโรคไข้เลือดออก (โรยทรายอบบส) การชั่งน้ำหนัก วัดความดัน ดูแลแนะนำการรักษาสุขภาพอนามัย รวมกลุ่มออกกำลังกายเป็นประจำ แนะนำผู้ป่วยว่าควรทำอย่างไร

3. กลุ่มแม่บ้านในหมู่ 7 มีกลุ่มแม่บ้าน ในหมู่ 7 มีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย(ทรงสเปน) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มธุรกิจของคนในชุมชน มีสมาชิก 36 คน และเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงของอำเภอบางบาล โดยกลุ่มจะเน้นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชนมีสมาชิก 36 คน และเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงของอำเภอบางบาล โดยกลุ่มจะเน้นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของคนในชุมชน

4. กลุ่มกองทุนในชุมชน หมู่ 7 มีกลุ่มกองทุนดังนี้ คือ กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มกองทุนเงินล้าน และกลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา มหาราชินี ทำให้ชาวบ้านมีทั้งแหล่งเงินกู้และเงินออมในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่าขณะนี้เริ่มมีการกู้จากกลุ่มหนึ่งไปคืนอีกกลุ่มหนึ่งในลักษณะลูกโซ่ โดยการกู้ยืมนำไปเพื่อการอุปโภคบริโภคมากขึ้น

4.1.12.4 การขัดแย้งทางสังคม

ชุมชนซึ่งประกอบด้วยหลายครอบครัว และหลายคนย่อมมีหลากหลายความคิดที่แตกต่างกันไป ย่อมมีความขัดแย้งกันบ้างเป็นธรรมดา จากการศึกษาปรากฏว่าสาเหตุของความขัดแย้งมาจาก คือ

1. การเมืองการปกครอง เมื่อมีการเลือกตั้งเช่น การเลือกตั้ง กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน จะเกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก มีการขายสิทธิ์ขายเสียง แต่พอเวลาผ่านไปพอสมควรก็จะจางหายไปเอง โดยมีผู้หลักผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านรักใคร่นับถือเป็นผู้ช่วยประสานให้หรือมีกิจกรรมร่วมกัน

2. กรณีเกิดพิพาทเกี่ยวกับที่ดิน บุกรุกที่ดินใกล้ชิดติดกันทั้งที่บ้านและที่นา ปัญหาขัดแย้งเรื่องนี้แก้กันยาก ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ข้าราชการและกฎหมาย มีบางรายขัดแย้งถึงกับไม่พูดจាកันหรือมีการฆาตกรรมกันก็มี

3. ปัญหาครอบครัว สามี-ภรรยาแยกทางกัน และเป็นปัญหาสืบถึงลูก (มีน้อยในชุมชนนี้) ปู่ย่าตายายและพ่อแม่ของคู่สมรสต้องเป็นผู้แก้ไข และรับดูแลบุตรหลาน

4.1.12.5 สภาพทางสังคมหรือวิถีชีวิต

ถ้านับย้อนหลังไปหลายสิบปีมาจนถึงปัจจุบัน สภาพทางสังคมนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เดิมชุมชนนี้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอเสนาใน (อำเภอบางบาลปัจจุบัน) จึงมีความเจริญกว่าชุมชนหรือตำบลอื่นๆ เป็นตำบลที่มีโรงเรียนประถมศึกษาเป็นแห่งแรกของอำเภอ ชื่อโรงเรียนวัดฝีมด (ปัจจุบันชื่อโรงเรียนวัดท่าสุทธาวาส) สมัยนั้นเรียกว่าโรงเรียนประชาบาล ทำให้ผู้คนในละแวกนี้ได้รับการศึกษาดี ไปศึกษาต่อเข้ารับราชการ เป็นครูอาจารย์กันหลายท่าน การแต่งกายก็สวยงาม โดยเฉพาะผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์และทรงผมทันสมัย เป็นที่เรื่องลือความสวยงามของสาวบ้านฝีมด ต่อมาอำเภอได้ย้ายจากที่ชุมชนนี้ไปอยู่ที่ตำบลบางบาล หมู่ที่ 5 และย้ายจากตำบลบางบาลไปอยู่ที่ตำบลมหาพรหมณ์ หมู่ที่ 1 ในปัจจุบันนี้ ชุมชนนี้เป็นชุมชนชนบท คนส่วนมากประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำนากันเป็นส่วนใหญ่ ในราวเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ชาวนาจะเริ่มทำนา เรียกว่าทำนาปี การทำนา-ทำไร่ในสมัยก่อนนั้น ใช้วัว-ควายไถนา ชาวนาต้องแบกคันไถ จูงวัวหรือควายออกไปไถนาหว่านข้าวที่ท้องทุ่งนาของตน ตั้งแต่เวลาเช้ามีดตีตีตีห้า ไถละไถแปรหว่าน

ข้าวสับนาคายหญ้า พอเวลาสว่างคนครัวทำอาหารเสร็จ ก็จะหอบกระเช้าข้าวไปให้ และอยู่ช่วยกันไถนาหรือช่วยกันสับนาคายหญ้าจนใกล้เที่ยงจึงหยุด ให้อ้าวหรือควายกินน้ำกินหญ้า แล้วแบกคันไถจูงอ้าวควายเข้าบ้านพักผ่อน พอเวลาบ่ายๆพอบ้านหรือเด็กๆจะนำอ้าวควายออกไปเลี้ยงให้กินหญ้าบ้างก็เลี้ยงปล่อยเข้าฝูง บ้างก็เลี้ยงตอกหลักผูกด้วยเชือกถ่วงยาวๆ พอตกเย็นใกล้ค่ำก็จะต้อนฝูงอ้าวควายเข้าบ้าน ให้อาบน้ำในแม่น้ำลำคลอง แล้วนำเข้าคอกเอาหญ้าหรือฟางให้อ้าว-ควายกิน พร้อมสุ่มไฟไต้ยุง เมื่อหมดฤดูไถหว่านก็หยุดพักผ่อน หรือออกไปดูไร่นาสับหญ้าเป็นครั้งคราว เมื่อยามว่างจะออกไปพักผ่อนนอนเล่นตามร้านหรือศาลาพักร้อน ใต้ร่มไม้ใหญ่ (หลังหมู่บ้านนี้มีต้นสะตือและต้นไทรใหญ่มีร้าน มีศาลา ผู้ที่มาพักผ่อนบ้างก็นอนเล่น บ้างก็นั่งเล่นหมากรุก บางครั้งก็แอบเล่นการพนันไฮโลน้ำเต้ากันบ้าง ครั้นถึงฤดูฝนน้ำหลากน้ำเข้าทุ่งพวกผู้ชายจะออกไปหาปลาลงเบ็ดลงข่าย ออกคายนากีบต้นวัชพืช คือต้นเทียน ต้นโสนและผักนึ่ง พอน้ำลดก็คัดลอกหาผักหาปลาทำอาหาร กีบผักท้องทุ่งมาต้มแกง โดยไม่ต้องหาซื้อเหมือนปัจจุบัน ข้าวที่ออกรวงยังไม่แก่พอเป็นน้านม ก็จะนำมาทำขนมข้าวยาคุ (ตำข้าวทั้งเมล็ดให้แตกละเอียด ผสมน้ำแต่น้อย ใส่น้ำตาลกวนในไหวดสุก) และเมื่อข้าวใกล้แก่ก็เกี่ยวเอารวงมาเหยียบเอาฟางออกให้เหลือแต่เมล็ด นำมาคั่วคั่วเป็นข้าวเม่า ในเวลาหัวค่ำหนุ่มๆสาวๆ จะไปจับกลุ่มตำข้าวเม่าคุยกันไป เกี่ยวพาราสิกันไปบ้างสนุกสนาน ครั้นข้าวแก่ก็ออกเก็บเกี่ยวกันด้วยเคียว (ใช้มือเกี่ยว) โดยช่วยกันเกี่ยวแปลงนาละเป็นสิบๆคน เรียกว่าลงแขกเกี่ยวข้าว เจ้าของนาจะนำอาหารคาวหวานไปเลี้ยงแขก เกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวแล้วก็มัดกำฝ้างแดดให้แห้ง ช่วยกันหอบมัดมัดย่นรวมกองบรรทุกล้อเลื่อนหรือเกวียน ใช้อ้าวหรือควายลากเข้าลานบ้าน ถ้าไม่มีเวลาจะตั้งเป็นกองฟอนข้าวไว้ แล้วจึงช่วยกันนำอ้าวหรือควายมานวดกันต่อไป เมื่อนวดข้าวออกจากฟางแล้วเป็นเมล็ดข้าวแล้วก็จะนำมาเก็บใส่ยุ้งฉาง พอบ้านนี้เสร็จก็จะไปช่วยบ้านโน้นต่อไป เมื่อเสร็จในหมู่บ้านก็เป็นอันหมดเรื่องการทำนา บางบ้านก็ออกไปทำไร่ ปลูกถั่ว ปลูกงา ปลูกข้าวโพด หารายได้เพิ่มพูนอีก บางบ้านไม่มีที่ทำอะไรก็หยุดพักเที่ยวเตร่เล่นตรุษสงกรานต์ ดูการละเล่นงานบุญต่างๆ เช่น ลิเก ลำตัด โขน และภาพยนตร์กลางแปลง ที่ชุมชนนี้มีการเล่นพิเศษ คือ มีการนัดบ่อนวิ่งแข่งม้าและแข่งวัวคน มีผู้คนต่างถิ่นมาร่วมด้วยสนุกสนานกันในเชิงการพนัน มีนายบ่อนขออนุญาตทางราชการนัดเป็นคราวๆไป การแข่งม้า เป็นการจับม้าคู่แข่งกันทีละคู่ ทางตรงสนามสั้นยาวสุดแต่จะตกลงกันของเจ้าของม้า เพราะเป็นการพนันระหว่างเจ้าของม้านั้นๆ เป็นการพนันวางเดิมพันกับนายบ่อน และผู้ดูร่วมเล่นต่อรองกันสนามใช้ทางเกวียนขนข้าวเข้าบ้านเดิมปรับแต่งให้ดี มีเสาปักคั่นกลางปักธงเป็นที่สังเกต ปลายสนามมีธงผูกเชือกกับปลายไม้ให้ลัดได้ เมื่อม้าตัวใดถึงหลักชัย ผู้ที่ต้องดีให้ธงลัดก็จะเป็นผู้ชนะ มีกรรมการและเจ้าของม้าหรือผู้แทนคอยดูอยู่ปลายทางตัดสินด้วย ส่วนต้นทางจะมีเสาเริ่มต้น มีกรรมการคนหนึ่งคอยดูให้เจ้าของม้าปล่อยม้าออกจากหลักเริ่มต้น ด้วยสัญญาณอย่างหนึ่งอย่างใดที่

มีเสียงดังพอควร เช่น เสียงเกราะ เสียงนกหวีดหรือเสียงปี่น ม้าตัวใดแหกสนาม ไปไม่ถึงหลักชัยถือเป็นผู้แพ้ ไม่เหมือนการแข่งขันม้าในสนามราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร ฯ

การแข่งขันวัวคน คือการเอาคนมาจับคู่เปรียบเทียบความสูงต่ำกัน หรือจะไม่เอาเกณฑ์สูงต่ำ จะตกลงจับคู่วิ่งแข่งกัน โดยไม่เกี่ยงความสูงต่ำก็ได้ การแข่งขันวัวคนก็เป็นการเล่นเชิงพนัน เมื่อได้คู่กันแล้วผู้ถือหางจะวางเดิมพันกับนายบ่อน และผู้ดูร่วมเล่นต่อรองกัน สนามแข่งจัดแข่งที่ละคู่ ระยะสนามสั้นยาวสุดแต่จะตกลงกัน พื้นที่ปรับให้เรียบ มีเสาปักเป็นระยะจึงเชือกกันกลางตลอดความยาวของสนาม ปลายสนามกันเป็นปากชะนางทั้งสองข้าง กันคนดูไม่ให้เข้าไปในปากชะนาง มีคันธงทำด้วยไม้ไผ่ ปักเอียงประมาณ 30 องศา ปลายคันธงมีรูไม้ไผ่เสียบธง ทำด้วยผ้าสีแดงสามเหลี่ยมชายธงมีภู่ ด้ามหวายหรือไม้กลมๆ การตัดสินแพ้หรือชนะอยู่ที่ใครเป็นผู้ถือธงอยู่ในมือ แม้ว่าคนที่วิ่งนำมาแต่จับธงไม่ได้ ธงไม่อยู่ในมือก็ถือว่าเป็นผู้แพ้ เมื่อจับคู่ได้แล้ว กรรมการคนหนึ่งจะนำผู้วิ่งทั้งคู่ไปเข้าหลักเริ่มต้น เอาเชือกควั่นเส้นใหญ่พอควรผูกพันกับหลักหนึ่งรอบ แล้วเอาปลายทั้งสองข้างผูกกับเอาผู้วิ่งทั้งคู่ให้ห่างจากหลักเท่าๆกัน แล้วผู้ปล่อยจะเอาลิ่วจ่อที่เส้นเชือกที่พันเสา ให้สัญญาณว่าวิ่งแล้วใช้ก้อนไม้ตอกเสาให้ตัดเชือก ผู้วิ่งต้องออกจากหลักแล้งวิ่งไปในทางของตน และจับธงให้ได้จึงจะแพ้ชนะกัน แต่ได้เลิกมาแล้วหลายสิบปีแล้ว

วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของโลกและสังคมปัจจุบัน จากเดิมที่ทำนาด้วยแรงคน แรงวัวควายไถนา เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรไถนา เก็บเกี่ยวและนวดนำข้าวไปขายที่โรงสีเอง การศึกษาเจริญขึ้นพ่อแม่ผู้ปกครองก็ส่งให้บุตรหลานเล่าเรียน มีโรงงานบริษัทเกิดขึ้นมากมาย จึงเปลี่ยนชีวิตจากการทำนา ทำไร่ ไปเป็นทำงานบริษัทบ้าง รับราชการบ้าง รับจ้างบ้าง ในหลายครอบครัว ทำให้มีคนทำการเกษตรน้อยลงเรื่อยๆ

4.1.12.6 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนนี้ โดยภาพรวมแล้วก็เหมือนกับท้องถิ่นอื่น เป็นประเพณีงานบุญบั้ง ประเพณีรื่นเริงตามเทศกาลบั้ง

ประเพณีรื่นเริงในวันตรุษ (สิ้นเดือนสี่) ซึ่งถือเป็นวันสิ้นปีเก่า และประเพณีวันสงกรานต์ (13 เมษายน) ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทย ในวันตรุษหรือวันสงกรานต์ ประชาชนจะทำขนมกวนข้าวเหนียวแดงหรือกวนกะละแม แล้วนำไปให้ญาติพี่น้อง ทำบุญตักบาตร เวลาบ่ายเย็นหนุ่มสาวจะรวมกลุ่มกันมาเล่นลูกช่วงบ้าง เล่นมอญซ่อนผ้าบ้างและอื่นๆ บางครั้งก็มีหนุ่มๆต่างถิ่นพาพวกมาเป็นกลุ่ม มารับประทานอาหารบ้านสาวๆที่ตนชอบ (เทศกาลนี้พ่อแม่จะไม่ถือโทษว่ากล่าว) แล้วเล่นการละเล่นดังกล่าว เล่นไป คุยไป พุดคุยกันฉันชู้สาวบ้าง บางคู่ถึงกับสู่ขอแต่งงานกันก็มี ปัจจุบันการเล่นตรุษสงกรานต์หมดไปแล้ว

ประเพณีวันสารทไทย (สิ้นเดือนสิบ) ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันกวนขนมกระยาสารท (ส่วนประกอบมีข้าวเม่า, ข้าวตอก, ถั่วลิสง, งา, น้ำตาลหรือน้ำอ้อย, กะทิและเบะแซ) แล้วให้ลูกหลาน หรือแขกสะใภ้ นำไปให้ญาติผู้ใหญ่และญาติพี่น้อง และนำไปทำบุญตักบาตร ปัจจุบันมักซื้อมาทำบุญ ส่วนการนำไปให้ญาติผู้ใหญ่จะเลื่อนหายไป

ประเพณีไหว้วัด ในเทศกาลหลังออกพรรษา (กลางเดือนสิบเอ็ด) จะมีประเพณีไหว้วัด ซึ่งแต่ละวัดจะกำหนดไว้แน่นอน เช่น วัดป่าโมกข์จะกำหนดวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เมื่อถึงวันนี้ ชาวบ้านจะรวมกันหลายคน จัดหาเรือพายลำใหญ่ๆ เช่น เรือมาดหรือเรือพายม้า พายกันไปไหว้พระ พอเย็นๆ ก็จะกลับบ้าน บางทีก็มีเรือเพลง (เรือพ่อเพลง, เรือแม่เพลง) ร้องเพลงเรือเชิงเกี้ยวพาทัน ขึ้นหรือล่องตามลำน้ำจนกระทั่งถึงบ้าน ปัจจุบันไม่มีแล้ว

ส่วนประเพณีอื่นๆ มีวันขึ้นปีใหม่สากล (1 มกราคม) ประเพณีทางศาสนา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ทอดกฐินและทอดผ้าป่า ก็มีมาแต่เนิ่นนานกาลและปัจจุบันก็ยังมีอยู่เหมือนท้องถิ่นอื่นในภาคกลาง

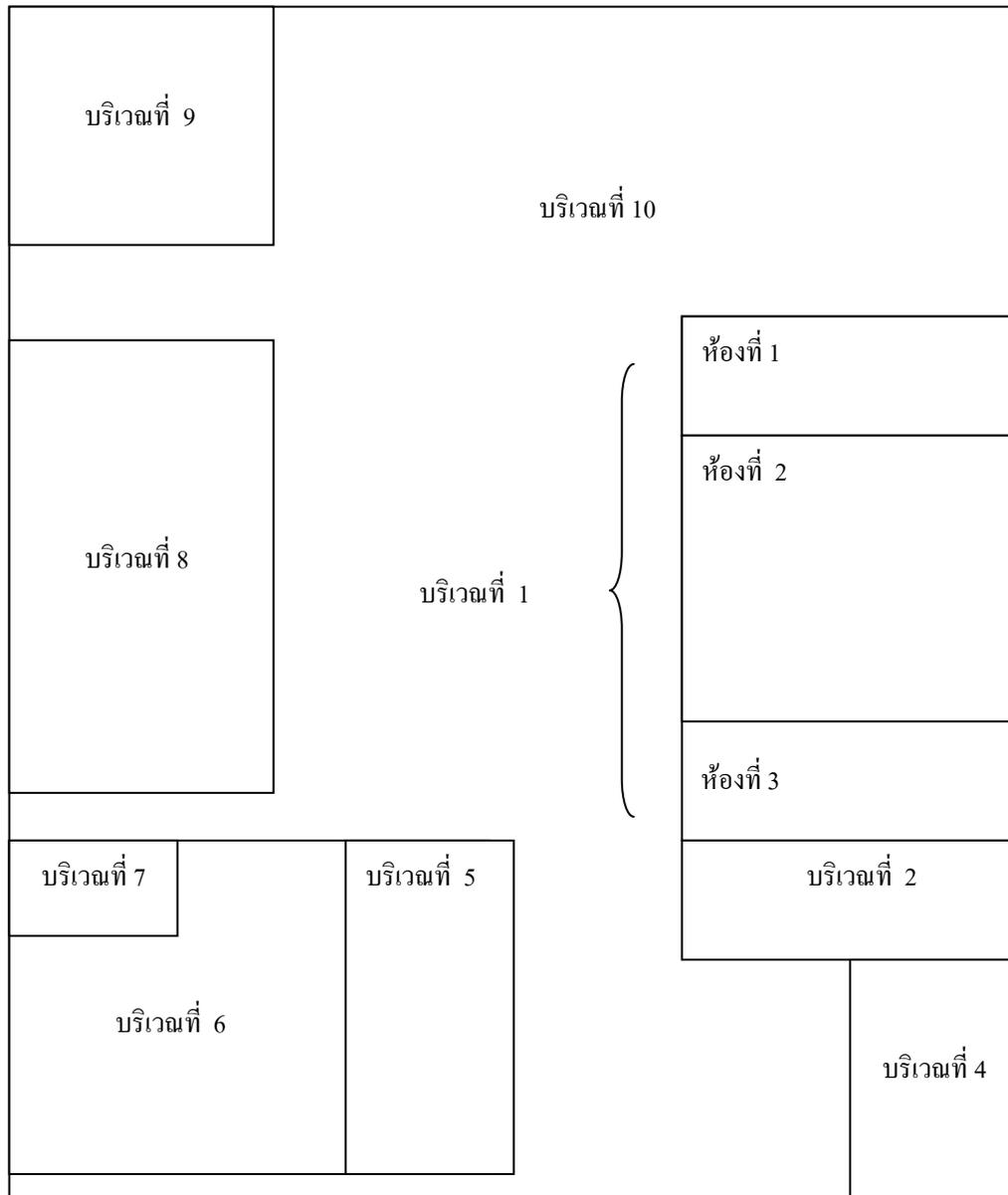
สำหรับมหรสพ ลิเก ละคร โขน ภาพยนตร์กลางแปลง ถ้าบ้านใดมีงานบุญทำบุญขึ้นบ้านใหม่ โคนจุก บวชนาคหรืองานศพ และเป็นบ้านที่มีฐานะการเงิน ก็จะจัดมหรสพฉลอง แต่ปัจจุบันงานบุญ งานแต่ง (เว้นแต่งงานศพ) ส่วนมากจะจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีนและมีวงดนตรี มีสาวๆ แต่งตัววบหวิวเดินด้วย มหรสพเหล่านี้ชาวบ้านจะไปเที่ยวเตร่ดูกัน เป็นการพักผ่อนสนุกสนาน จัดเป็นนันทนาการอย่างหนึ่ง

ในด้านวัฒนธรรมการแต่งกายจากเดิมผู้ชายนุ่งกางเกงจีน กางเกงแพร เปลี่ยนเป็นแบบสากลปัจจุบัน ผู้หญิงนุ่งผ้าพื้นจุงกระเบนเปลี่ยนมาเป็นผ้าถุง กระโปรง กางเกง เหมือนๆกับท้องถิ่นอื่นๆ

4.2 ประวัติความเป็นมาและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

4.2.1 สถานที่ตั้งและอาณาเขต

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยหรือกลุ่มแม่บ้านทรงสเปน มีที่ทำการกลุ่มอยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่บนเนื้อที่ประมาณ 250 ตารางวาซึ่งอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกับบ้านนางสมจิตร ชนากร ผู้ให้ยืมสถานที่สำหรับเป็นที่ทำการ เป็นระยะเวลาเกิน 15 ปี

แผนภาพที่ 3 แสดงอาคารและแผนผังที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

คำอธิบายและแผนผัง ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

บริเวณที่ 1 เป็นอาคารชั้นเดียวใช้สำหรับเป็นที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยประกอบด้วย ห้องที่ 1 สำหรับแสดงผลงานและรางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ขายผลิตภัณฑ์ และเก็บหนังสือและเอกสารต่าง ๆ

- ห้องที่ 2 สำหรับแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานและการทำผลิตภัณฑ์ ใช้สำหรับเตรียมการบรรจุผลิตภัณฑ์ลงในบรรจุภัณฑ์ และเมื่อมีผู้มาเยี่ยมชมดูงานห้องนี้จะใช้สำหรับจำหน่ายสินค้าให้กับผู้มาดูงานซึ่งมาเป็นหมู่คณะ
- ห้องที่ 3 สำหรับเก็บผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่พร้อมจะจำหน่าย ภายในห้องจะมีผู้เขียนขนาดใหญ่ 4 ประตู ตู้กระจก 3 ชั้นสำหรับเก็บของ โต๊ะยาวสำหรับใช้ทำกล้วยให้แบน
- บริเวณที่ 2 ช่องเปิดโล่งใช้สำหรับทำผลิตภัณฑ์ประเภทที่ต้องทอด และใช้สำหรับปลอกและหั่นของต่างๆ อีกทั้งยังมีเตาอบที่ใช้พลังงานจากแก๊ส
- บริเวณที่ 3 ใช้เป็นที่สำหรับตากผลิตภัณฑ์โดยใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ ในบริเวณนี้มีตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ตั้งอยู่
- บริเวณที่ 4 เป็นห้องน้ำแยกหญิงชายแต่ละห้องประกอบด้วยห้องสำหรับอาบน้ำ 2 ห้อง ห้องสุขา 2 ห้อง
- บริเวณที่ 5 เป็นที่สำหรับเก็บผลผลิตที่ยังไม่ได้แปรรูป และถัดมาเป็นตู้อบ
- บริเวณที่ 6 เป็นบ้านของป้าสมจิตร ชนากร (บ้านเลขที่ 48)
- บริเวณที่ 7 เป็นครัวเปิดและใช้สำหรับรับประทานอาหารในตอนพักเที่ยง
- บริเวณที่ 8 เป็นศาลาทรงไทยใช้เป็นพื้นที่สำหรับเอนกประสงค์ เช่น ใช้การประชุมต่าง ใช้สำหรับจัดเลี้ยงอาหารแก่ลูกค้าและแขกสำคัญ ใช้บรรยายแก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมดูงาน
- บริเวณที่ 9 เป็นสวนหย่อมเล็ก ๆ และป้ายแสดงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- บริเวณที่ 10 เป็นลานปูนสำหรับจอดรถ

4.2.2 วัตถุประสงค์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

1. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก
2. เพื่อเพิ่มความรู้และพัฒนาด้านเคหะกิจเกษตรแก่สมาชิก

4.2.3 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

เริ่มตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ.2525 มีเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรเข้าไปในหมู่บ้านฝิมดหมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในการตั้งกลุ่มมีนางจันทร์ทอง จริตควรเป็นแกนนำในการชักชวนชาวบ้านให้มารวมกันตั้งเป็นกลุ่ม โดยเริ่มจากชวนคนที่สนิทก่อนแล้วบอกต่อกันไปเรื่อยๆปรากฏว่าว่ามีผู้สนใจเข้าร่วมทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งสมาชิกที่มาเข้าร่วมทุกคนรู้จักคุ้นเคยเป็นอย่างดี คนที่มารวมกันนั้นมีอาชีพทำนาเมื่อว่างจากการทำนาก็ทำสวนซึ่งสวนที่ปลูกมีทั้งพืชผักสวนครัวจำพวกมะเขือ ตระไคร้

กล้วย มะม่วง ละครูด สำหรับที่ที่ใช้ทำนาเมื่อพื้นที่ว่างก็จะปลูกถั่วปลูกงา บางทีก็หาผักหาปลา มากินบ้าง ในการรวมกลุ่มนั้นเป็นเพราะว่ารู้จักสนิทสนมกับคนที่เป็นคนชักชวนเป็นอย่างดี และยังได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มโดยการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ในด้านต่างๆ ทั้งในด้านของความรู้ เมล็ดพันธุ์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร ต่อมาในช่วงปี 2536 ก็มีผู้สนใจเข้าร่วมมากขึ้น ปี 2545 รับสมาชิกเพิ่มเป็น 36 คน ในการที่จะมาเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้นั้นต้องมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือกับกลุ่ม

ในการรวมกลุ่มระยะเริ่มแรกไม่มีกิจกรรมอะไรมากนักเพียงแต่รวมตัวกันในนามเท่านั้น ไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ในระยะแรกการรวมกลุ่มจะมารวมกันเมื่อมีกิจกรรม เช่น การมารับความรู้ของเจ้าหน้าที่ในการทำปุ๋ยหมัก น้ำยาล้างจาน ยาสระผม ครีมนวดผม การทำเห็ด คนที่สนใจก็จะมาร่วมกันแต่บางครั้งไม่ครบทุกคนเพราะติดภาระ ก็เอาคนที่มีความว่างตรงกันมาร่วมกันทำเช่น การเพาะเห็ดที่สมาชิกที่เข้าร่วมลงขันรวมเงินกันมาทำ พอขายได้ก็แบ่งเงินจำนวนเท่ากันถ้าทำใหม่ก็ลงขันกันใหม่ เห็ดที่เพาะได้ป่าขึ้นทองนำไปขายที่ตลาด นอกจากลงขันกันทำของกินของใช้เป็นครั้งคราวแล้ว (วัตถุดิบบางอย่าง บางครั้งได้รับการสนับสนุนจากราชการ) ก็ยังต้องมีหน้าที่ในการให้ความร่วมมือกับทางราชการเรื่องการแจ้งข่าว การเข้าฝึกรอบรมดูงาน บางครั้งก็มีของจากทางราชการที่มาแจกจ่ายเช่นปุ๋ย เมล็ดพืชผ่านทางกลุ่มจนกระทั่งปี 2535 มีการทำกล้วยตากเกิดขึ้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องการทำธุรกิจ

4.2.4 สถานภาพองค์กร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานการเกษตรของอำเภอบางบาล ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆมาตลอด และมีหน่วยงานอื่นๆเข้ามาสนับสนุนในภายหลัง กลุ่มจึงเปรียบเสมือนลูกหม้อของหน่วยงานการเกษตรมากกว่าหน่วยงานอื่น

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกลุ่มที่จัดว่าประสบความสำเร็จ มีผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของอำเภอบางบาล เป็นกลุ่มตัวอย่างของอำเภอบางบาล มีผู้ให้ความสนใจมาศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ

4.2.5 อุดมการณ์

กลุ่มโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างมั่นคง ยึดถือความซื่อสัตย์ในการทำงาน ทำงานมุ่งมั่น เพื่อความสำเร็จ ทำงานกันอย่างพี่น้อง

4.2.6 ภาพลักษณ์

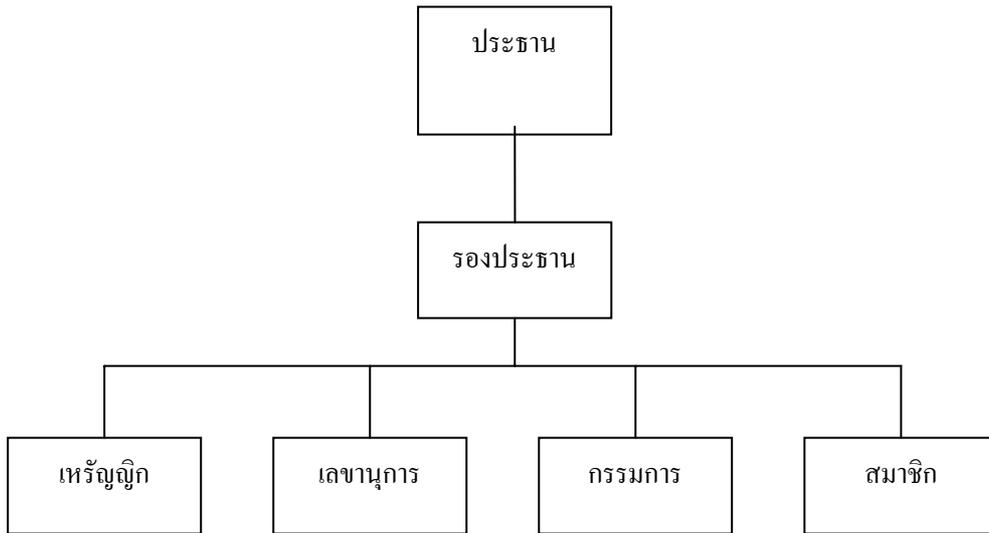
ภายใน กลุ่มเจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างมั่นคง สร้างชื่อเสียงให้แก่อำเภอบางบาล มีรางวัลต่างๆเป็นเครื่องการันตีถึงความสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของหน่วยงานและคนทั่วไป

ภายนอก เป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง รับผิดชอบ มีความสามารถ การที่กลุ่มประสบความสำเร็จเป็นผลมาจากกลุ่มเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีความเป็นตัวเอเองค่อนข้างสูง การที่กลุ่มประสบความสำเร็จส่วนมากมาจากกลุ่มเครือข่ายของผู้นำ ซึ่งมักเรียกกันว่ากลุ่มทรงเสปน ดังจะเห็นได้ว่า บางครั้งถูกเรียกว่ากลุ่มแม่บ้านทรงเสปน ซึ่ง บ้านทรงเสปนเป็นชื่อใช้เรียกบ้านที่เปิดเป็นร้านอาหาร (บ้านรูปทรงแบบเสปน) จนเป็นที่ติดปากของคนทั่วไป บ้านทรงเสปนเป็นร้านอาหารที่รู้จักในหมู่ข้าราชการอำเภอบางบาล ต่อมาภายหลังกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ทำกิจกรรมการผลิตกล้วยตากและฝากขายอยู่ที่ร้านนี้ ประกอบกับเป็นผู้ดำเนินการดำเนินงานคนจึงเรียกกันว่ากลุ่มแม่บ้านทรงเสปน

4.2.7 โครงสร้างองค์กร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นองค์กรที่ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 36 คนแบ่งตามโครงสร้างดังนี้

นางสาวสุนีย์ จันทร	ประธานกลุ่ม
นางลำปาง อุดมรัตน์	รองประธานกลุ่ม
นางสมจิตร ชนากร	เหรัญญิก
นางสาวระพี อุดมรัตน์	เลขานุการ
กรรมการ	6 คน
สมาชิกอีก	26 คน

แผนภาพที่ 4 แสดงโครงสร้างองค์กร

4.2.8 การได้มาซึ่งผู้บริหารงานตามโครงสร้าง

การได้มาซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งตามโครงสร้างของกลุ่มมาจากการเสนอชื่อของสมาชิกตามความเหมาะสมและความสมัครใจของผู้ที่จะมารับผิดชอบงาน ในการเสนอชื่อมักจะมาจากผู้มีบทบาทในการดำเนินงานหลัก โดยการเห็นชอบของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นไปตามที่ผู้มีบทบาทหลักในการทำงานเสนอ ตัวอย่างเช่นการคัดเลือกประธาน ประธานคนแรกเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการตั้งกลุ่ม เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ตำแหน่งหน้าที่อื่นก็มาจากการเสนอชื่อสมาชิกซึ่งในระยะแรกไม่ค่อยมีหน้าที่มากนัก แต่พอเปลี่ยนผู้บริหารใหม่การทำงานร่วมกันก็ได้รับหน้าที่ตามตำแหน่ง หน้าที่อื่นๆจึงได้รับการเสนอถึงแต่งตั้งจากประธานกลุ่มเพื่อให้งานลุล่วงด้วยดี ซึ่งโครงสร้างที่เห็นนี้เป็นโครงสร้างทั่วไปที่มาจากหน่วยงานราชการ

ประธานมีหน้าที่ เป็นผู้ควบคุม ดูแล สั่งการการดำเนินงานของสมาชิก ทั้งยังเป็นผู้คอยติดต่อประสานงานต่างๆ

รองประธานมีหน้าที่ เป็นผู้ช่วยเหลือการดำเนินงานของประธานกลุ่มและดำเนินหน้าที่แทนเมื่อประธานติดธุระ

กรรมการเป็นผู้ที่บทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมการตัดสินใจ ให้คำปรึกษา ให้การช่วยเหลือ

เหรียญกษาปณ์มีหน้าที่ดูแลด้านการเงินของกลุ่ม

เลขานุการมีหน้าที่จดบันทึกต่างๆ ดูแลเอกสาร ติดต่อประสานงาน และดำเนินการตามคำสั่งของประธาน

ดูจากรายชื่อผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในกลุ่มแม่บ้านเริ่มตั้งแต่รองประธานเป็นพี่สาวของประธานกลุ่ม หน้าที่หลักคือคอยดูแลด้านการผลิตกล้วยตากและกล้วยมัน เป็นผู้บรรยายเมื่อมีคนมาดูงาน เป็นตัวแทนของกลุ่มไปฝึกอบรมตามที่หน่วยงานจัดมาให้ บุคลิกภาพดูภายนอกไม่ค่อยพูดคุย แต่เมื่อคุยแล้วก็เป็นคนพูดเก่งมีมุข กล้าพูด กล้าแสดงออก ดังนั้นการไปอบรมปีมักมีโอกาสดูพูดคุยกับวิทยากร และบางครั้งได้รับคำแนะนำมาปรับปรุงกลุ่มเสมอ หลายครั้งนำมาซึ่งการได้รับการช่วยเหลือด้านต่างๆ ในอดีตก่อนที่จะมาทำร้านอาหารบ้านทรงเสปนร่วมกับพี่น้องป้ามีอาชีพเป็นเกษตรกรมาก่อน ภายหลังจากปลูกพืชผักแล้วนำไปขายในเมืองก็มีรถรับของจากคนในหมู่บ้านไปขายด้วย แต่เมื่ออายุมากขึ้นก็ทำไม่ค่อยไหวเหมือนแต่ก่อน

เหรียญเป็นพี่สาวคนโตของประธานกลุ่มในอดีตเคยเป็นประธานกลุ่ม(คนที่สอง)แต่เนื่องจากอายุมากแล้วเห็นว่าน้องสาวทำงานคล่องแคล่วกว่าจึงเสนอชื่อน้องสาวเป็นหัวหน้ากลุ่มแทน ป้าจิตรเป็นผู้มีฝีมือด้านการทำอาหารและเป็นแม่ครัวของวัดเมื่อเวลาว่าง เป็นผู้ริเริ่มตั้งร้านอาหารบ้านทรงเสปนขึ้นมา ด้านการดำเนินงานของกลุ่มป้าจิตรเป็นแกนนำสำคัญในการริเริ่มทำกล้วยตาก การทำทุกครั้งจะมาทำกันที่บริเวณร้านอาหาร แล้วฝากขายที่ร้านอาหารนี้ ร้านอาหารนี้จึงเปรียบเสมือนที่ตั้งกลุ่มโดยปริยาย ต่อมาในภายหลังเมื่อจัดสร้างอาคารที่ทำการกลุ่มป้าจิตรซึ่งเป็นเจ้าของที่ก้อนญาติให้สร้างอาคารโดยให้ยืมเป็นระยะเวลา 15 ปี และป้าจิตรยังเป็นผู้ให้กลุ่มกู้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยเพื่อนำมาต่อเติมอาคารเป็นจำนวนเงิน 200,000 บาทและเมื่องานเร่งด่วนป้าจิตรยังมาช่วยในเรื่องของการผลิตเช่นปลอกกล้วยเป็นต้น

พี่ระพี อุดมรัตน์ (พี่น้อง) เลขากลุ่ม เป็นลูกสาวของป้าลำปาง (รองประธาน) เรียนจบปริญญาตรี เดิมทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ แต่ภายหลังลาออกมา หน้าที่ของพี่น้องที่ทำประจำคือบรรจุหีบห่อ ทำเอกสารที่จำเป็น คอยติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่และบุคคลทั่วไป คอยรับคำสั่งซื้อ ไปประชุมสัมมนาตามที่ต่างๆ เป็นผู้ช่วยในการบรรยายเมื่อมีคนมาดูงาน พี่น้อยเป็นคนง่ายๆสบายๆ ยิ้มแย้มแจ่มใสเสมอ ให้บริการเป็นกันเองกับลูกค้า ในอนาคตพี่น้องจะลงสมัครเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลไทรน้อยต่อจากผู้ใหญ่ประจวบ และเป็นผู้ที่จะมาสืบทอดต่อจากป้าสุนีย์ นอกจากทำงานที่กลุ่มแล้วพี่ระพีอุดมรัตน์ (น้อย) ยังต้องนำอาหารไปส่งที่โรงเรียนในตัวเมือง ที่ส่งอาหารไว้ตั้งแต่เช้าทุกวัน

กรรมการที่มีอยู่ทั้งหมด 6 คน นั้นล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนร่วมทำให้การดำเนินการของกลุ่มสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ทั้งหมดเป็นสมาชิกที่ร่วมกันทำลุ่มลูกกลูกหลานตั้งแต่ตั้งกลุ่ม บางคนอายุมากทำไม่ไหวแล้วถ้าจะให้ทำทั้งวัน บางคนก็คิดต้องเลี้ยงหลาน มีเพียงป้าณี (เป็นพี่สะใภ้ของประธานกลุ่ม) จะมาทำที่กลุ่มอยู่เป็นประจำไม่ขาดนอกจากไปหาหมอและไปอยู่กับลูกข้างนานๆที่

บ้านนี้ก็เปรียบเหมือนหลักของกลุ่มด้วยอีกคน ถึงบ้านนี้จะอายุ 72 แล้วแต่ทำงานคล่องแคล่วว่องไว นอกจากได้เงินที่มาทำที่กลุ่มแล้ว ลูกบ้านก็ยังส่งเงินมาให้ด้วย

4.2.9 ลักษณะประธานกลุ่ม

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีประธานกลุ่มปัจจุบันเป็นคนที่ 3

ประธานคนแรก นางขันทอง จริตควร

ประธานคนที่สอง นางสาวสุนีย์ จันทร

ประธานคนที่สาม นางสาวสุนีย์ จันทร

ประธานคนแรกเป็นผู้มีบทบาทในการตั้งกลุ่มเริ่มแรก ภายหลังประธานคนแรกเสียชีวิต ประธานคนที่สองก็ได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกให้เป็นประธานกลุ่ม ภายหลังประธานคนที่สองจึงเสนอชื่อ นางสาวสุนีย์ จันทร ผู้เป็นน้องสาวให้เป็นประธานกลุ่มต่อจากตนเอง เนื่องจากตนเองมีอายุมากแล้ว ซึ่งสมาชิกก็เห็นชอบด้วย

ประธานกลุ่มคนปัจจุบันเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใจเย็น ตรงไปตรงมา กล้าพูดกล้าทำ ช่างสังเกต และใฝ่รู้ ในด้านการทำงานมีความขยันตั้งใจ มานะอดทน อุทิศหะและมีความรับผิดชอบในการทำงาน อีกทั้งทำงานด้วยความเสียสละ มีความซื่อสัตย์

หลักการทำงานของประธานกลุ่มคือ เน้นการทำงานเป็นทีม รับฟังข้อเสนอแนะและคำแนะนำของครอบครัวรอบข้างอยู่เสมอ(แต่ไม่ได้ทำตามทั้งหมดขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความเป็นไปได้) นึกถึงสมาชิกก่อนตัวเอง เปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพที่มีไม่ทำเกินตัว เน้นการนำสิ่งรอบข้างมาใช้ให้เกิดประโยชน์

นางสาวสุนีย์ จันทร อายุ 56 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีพี่น้อง 7 คน มาจากครอบครัวที่ยากจน มีชีวิตในวัยเด็กลำบาก ด้วยฐานะที่ยากจนพ่อแม่ไม่มีกำลังส่งเรียน ครอบครัวจึงใช้วิธีให้พี่ส่งน้องเรียนต่อกันไป นางสาวสุนีย์ได้ไปเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าโดยการส่งเสียของพี่สาว เมื่อเรียนสำเร็จแล้วก็ต้องช่วยส่งเสียน้องสาวคนถัดไป ด้วยเหตุที่พี่น้องต้องลำบากมาด้วยกันและคอยช่วยเหลือกันทำให้มีความรักและสามัคคีกัน ปัจจุบันร่วมกันดำเนินกิจการร้านอาหาร โดยมีพี่น้องและหลานๆ ถือหุ้ัน ในการดำเนินงานของกลุ่มบางครั้งก็อาศัยความช่วยเหลือจากพี่น้องทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม กลุ่มเครือข่ายของนางสาวสุนีย์เป็นที่ยอมรับว่ามีความเข้มแข็งจากคนทั่วไป

4.2.10 ลักษณะของสมาชิก

กลุ่มคนที่เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มมาจากสมาชิกในชุมชนบ้านฝึมด หมู่ที่ 7 จำนวน 33 ครอบครัว จากจำนวนครอบครัวทั้งหมด 40 ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านในชุมชน หมู่ 8 , 9 บ้านฝึมดและหมู่ 10 บ้านสาวม่าย ตำบลไทรน้อย (ในกลุ่มบ้านของคนหมู่ 7,8,9,10 เป็นคนอยู่ในกลุ่มบ้านติดกัน ไม่ไกลกัน รู้จักกันดี มีกิจกรรมร่วมกัน เช่นงานทำบุญหมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยกัน ถ้าหมู่ใดหมู่หนึ่งทำหมู่ที่เหลือจะมาช่วย อีกทั้งยังทำบุญวัดเดียวกันอีกด้วย)

ตารางที่ 3 แสดงอายุของสมาชิก

อายุ	จำนวน
20-40 ปี	5 คน
41-60 ปี	8 คน
61-80 ปี	23 คน

(ที่มา : กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย)

ตารางที่ 4 แสดงระดับการศึกษา ของสมาชิก

ระดับการศึกษา	จำนวน
ประถมศึกษา	30 คน
มัธยมศึกษา	5 คน
ปริญญาตรี	1 คน

(ที่มา : กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย)

ตารางที่ 5 แสดงเพศ ของสมาชิก

เพศ	จำนวน
หญิง	33 คน
ชาย	3 คน

(ที่มา : กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย)

ตารางที่ 6 แสดงอาชีพหลัก

อาชีพ	จำนวน
ค้าขาย	8 คน
เกษตรกรรม	10 คน
รับจ้างทั่วไป	5 คน
ว่างงาน	3 คน
ผู้ใหญ่บ้าน	1 คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2 คน

(ที่มา : กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย)

4.2.11 ความสัมพันธ์ภายในองค์กร

ความสัมพันธ์ภายในองค์กรส่วนใหญ่เป็นในลักษณะเครือญาติ ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนร่วมผลักดันกลุ่ม(เครือญาติ)กว่าสมาชิกทั่วไป คนที่เข้าร่วมมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้นำ ความสัมพันธ์ที่ไม่เกี่ยวกับงานก็มีผลกระทบกับการเข้าร่วมด้วยเช่นกัน

4.2.12 การสื่อสารภายในองค์กร

การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารเป็นในลักษณะของการพูดคุยปรึกษาหารือกัน เพราะในทีมที่ทำงานเป็นพี่น้อง ญาติกัน ก็พบกันตลอดเวลาแม้นอกเวลางาน ระหว่างสมาชิกมีการประชุมอย่างเป็นทางการปีละ 1 ครั้งช่วงเดือนตุลาคม แต่เนื่องจากมีกิจกรรมพบกันบ่อย ถ้ามีเรื่องต้องปรึกษาก็สามารถพูดคุยกันได้ นอกจากนี้ก็มีการพูดคุยผ่านทางโทรศัพท์ เรื่องที่สื่อสารเป็นเรื่องขอความร่วมมือ ข้อมูลข่าวสารของทางกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน

4.2.13 ผลงาน

รางวัลที่กลุ่มได้รับ

1. ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมในการประกวดผลิตภัณฑ์จากกล้วย ประเภทกล้วยตาก จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในงานเกษตรแฟร์ ประจำปี 2545
2. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตร ประเภทกล้วยอบแผ่น ในงานศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 19 ประจำปี 2547

3. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตร ประเภทกล้วย
ปรรุส ในงานศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 19 ประจำปี 2547
4. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตร ประเภทผลไม้
ในงานศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 19 ประจำปี 2547
5. รางวัลชนะเลิศการประกวดผลิตภัณฑ์ดีเด่นจากมะม่วง ในงานศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ครี
งที่ 18 ประจำปี 2547
6. รางวัลชนะเลิศการประกวดกล้วยตาก ในงานยอยศยิ่งฟ้าอยุธยามรดกโลก ประจำปี
พ.ศ. 2543
7. รางวัลที่ 1 ในการประกวดผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตร ประเภทกล้วยตาก ในงานวัน
เกษตรแห่งชาติ
8. ได้รับการรับรองจากกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รับรองว่า
กล้วยตาก และกล้วยม้วน มีคุณภาพมาตรฐาน ตามหลักสินค้ามาตรฐานสหกรณ์ ปี 2547
9. รางวัลกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่น ประจำปี 2542
10. รางวัลกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับภาคกลาง ประจำปี 2536
11. รางวัลกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด ประจำปี 2536
12. รางวัลที่ 2 การประชุมสัมมนากล้วยนานาชาติ ปี 2544
13. ได้รับการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หัวดาวในระดับประเทศ
14. ได้รับประกาศเกียรติคุณจากโปรแกรมวิชาศิลปกรรม สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
เป็นอาจารย์สอนศิลปะพื้นบ้าน

4.2.14 การสนับสนุนงบประมาณ

งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

ปี 2537	งบสมาชิกผู้แทนราษฎร เขตอำเภอบางบาล 45,000 บาท
ปี 2538	งบสมาชิกสภาจังหวัด เขตอำเภอบางบาลบริจาคถมที่ดิน 100,000 บาท
ปี 2542	นางสมจิตร ชนากร ให้ยืมสถานที่เพื่อสร้างอาคาร (15 ปีแรก) งบกรมการเกษตรสร้างอาคารและซื้อตู้อบ บ่อทรายไมตรีจิตบริจาคทรายถม ทรายฉาบในการก่อสร้าง
ปี 2543	งบหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกรมส่งเสริมการเกษตร 100,000 บาท
ปี 2544	งบจากสหกรณ์การเกษตรพระนครศรีอยุธยา(ซื้ออุปกรณ์) 4,500 บาท งบจากสาธารณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ซื้อครุภัณฑ์) 25,000 บาท

- ปี 2545 งบจากกรมส่งเสริมการเกษตร (แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร) 575,000 บาท
- ปี 2545 งบ สมาชิกสภาจังหวัด เขตอำเภอบางบาล ทำลานจอดรถ
- ปี 2545 งบบรรจุภัณฑ์ระดับภาค 200,000 บาท
- ปี 2546 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอเสนา ขยายเขตไฟฟ้า 35,000 บาท

4.2.15 การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินการ

สมาชิกนั้นมีส่วนร่วมดำเนินการไม่เท่ากันกล่าวคือพวกแรกมีส่วนร่วมดำเนินการทุกขั้นตอน(ทีมงานระดับ 1) พวกที่สองมีส่วนร่วมดำเนินการเป็นครั้งคราว (ทีมงานระดับ 2) พวกที่สามร่วมดำเนินงานน้อยมาก(ทีมงานระดับ 3) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ของการเข้าร่วมดังนี้

ทีมงานระดับ 1 ประกอบด้วยทีมงานหลัก 6 คน

ทีมงานระดับ 2 ประกอบด้วยสมาชิกอีกประมาณ 20 คน

ทีมงานระดับ 3 ประกอบด้วยสมาชิกอีกประมาณ 10 คน

4.2.16 การสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน

4.2.16.1 ที่ปรึกษากลุ่ม

ที่ปรึกษาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นกลุ่มคนที่มิบทบาทช่วยเหลือการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งไม่ใช่สมาชิกทั้ง 36 คน กลุ่มคนเหล่านี้มาจากเครือข่ายและผู้มีความสนิทสนมชอบพอกันเหมือนญาติกับกลุ่มแม่บ้าน ที่ปรึกษาส่วนใหญ่เป็นข้าราชการครูเป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการที่ผ่านมาที่ปรึกษามีบทบาทในการช่วยเหลือการดำเนินงานของกลุ่มคือ ช่วยทำเอกสารขอทุนจัดทำโครงการเพื่อของบมาพัฒนา กลุ่ม ให้คำแนะนำดิชมผลิตภัณฑ์ แนะนำและส่งเสริมการดำเนินงานด้านต่างๆ หลักการเลือกคนมาเป็นที่ปรึกษาคือคนที่สามารถมาช่วยเหลืองานของกลุ่มได้เมื่อยามที่ต้องการความช่วยเหลือและสามารถผลักดันการดำเนินงาน ปัจจุบันยังไม่ได้ตั้งเป็นทางการเพียงแต่เชิญชวนด้วยวาจาเท่านั้น

4.2.16.2 หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) หน่วยงานในพื้นที่ คือ หน่วยงานที่มีสำนักงานประจำอยู่ในเขตอำเภอบางบาลให้การสนับสนุน มีการติดต่อกับกลุ่มแม่บ้านอย่างสม่ำเสมอ เช่น

- 1.1) สำนักงานเกษตรอำเภอบางบาล
- 1.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางบาล
- 1.3) สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอบางบาล
- 2) หน่วยงานนอกพื้นที่ คือ หน่วยงานที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ จะให้การสนับสนุนเป็นครั้งคราว เช่น
  - 2.1) กรมส่งเสริมการเกษตร
  - 2.2) สำนักงานเกษตรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
  - 2.3) สาธารณะสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
  - 2.4) สหกรณ์การเกษตรพระนครศรีอยุธยา

การสนับสนุนของหน่วยงานมีรูปแบบดังนี้

การสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยหน่วยงานให้เป็นจำนวนเงินมาแล้วให้กลุ่มแม่บ้านบริหารจัดการเองทั้งหมด ให้งบประมาณมาแล้ว ให้กลุ่มทำรายการมาว่าจะนำไปใช้ทำอะไรบ้าง การสนับสนุนแบบนี้ทำให้สามารถนำมาใช้ได้ตรงความต้องการของกลุ่ม ให้งบประมาณมาดำเนินการตามที่หน่วยงานระบุไว้

การสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ ทางหน่วยงานจะจัดงบประมาณไปซื้อหามาให้ตามที่กลุ่มต้องการ การสนับสนุนโดยที่มีการจัดหาให้บางครั้งไม่ตรงกับความต้องการเพราะมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนทำให้เกิดประโยชน์ไม่เต็มที่

การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของหน่วยงาน การจัดทำป้ายแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวกลุ่มแม่บ้าน แนะนำให้มาดูงาน

การสนับสนุนด้านรับรองมาตรฐาน การที่หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานระดับประเทศให้การกระตุ้นถึงคุณภาพทั้งรูปแบบการตรวจคุณภาพมาตรฐานการผลิต ความสะอาดปลอดภัยและรูปแบบของการจัดงานประกวดต่าง ๆ ทำให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลาย

การสนับสนุนด้านความรู้ การพาไปศึกษาดูงานของกลุ่มอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จเพื่อนำมาปรับใช้การทำงาน เปิดโลกทัศน์ ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินงาน

การสนับสนุนด้านการดำเนินงาน เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงาน ให้คำแนะนำต่างๆ อีกทั้งยังจัดหาตลาดเพื่อกระจายสินค้า

การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ เมื่อมีการฝึกอบรมของหน่วยงานราชการหรือการมอบของที่ระลึกในงานของราชการงานต่างๆ ส่วนมากใช้บริการของผลิตภัณฑ์กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไปทรน้อย

การสนับสนุนจากหน่วยงานล้วนเป็นการสนับสนุนแบบให้โดยไม่ต้องคืน การสนับสนุนมักให้ออกสัปดาห์กลุ่มที่มีผลงานเป็นที่น่าพอใจและไม่ใช้งบประมาณไปใช้ในด้านอื่น ทำให้เป็นแรงกระตุ้นกลุ่มในการรักษาวัตถุประสงค์ให้คงอยู่ อีกทั้งเป็นการยืนยันความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบของกลุ่ม

ความช่วยเหลือส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนภายนอก โดยไม่ก้าวท้าวการตัดสินใจของกลุ่มแต่จะคอยเป็นที่ปรึกษา แต่อาจจะมีส่วนร่วมให้คำแนะนำ โดยรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มอยู่เสมอ

การส่งเสริมมีมากขึ้นหลังจากเกิดภาวะวิกฤติเศรษฐกิจรัฐได้ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำธุรกิจเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน จนกระทั่งมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้น จากผลของนโยบายรัฐบาลที่ให้ความสนใจการพัฒนา ส่งเสริมศักยภาพในการดำเนินธุรกิจ ทำให้หลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ผลจากนโยบายคือ เกิดกระแสความสนใจในสินค้าของกลุ่มมีคณนิยมซื้อผลิตภัณฑ์เป็นของขวัญของฝาก มีหน่วยงานต่างๆ มาสนับสนุนมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงด้านบรรจุภัณฑ์

มีช่องทางการจำหน่ายสินค้ามากยิ่งขึ้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ว่าสินค้าจะได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการให้นำไปวางขายตามสถานที่ที่หน่วยงานจัดไว้ให้ก็ขายไม่ค่อยดี หรือแม้กระทั่งงานออกร้านกับทางหน่วยงานราชการ ครึ่งล่าสุดที่กลุ่มคาดหวังว่าจะสามารถขายสินค้าได้ดี ที่งานสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เมืองทองธานีกลับขายไม่ด้อย่างที่คาดหวังไว้ แต่ยังโชคดีที่เป็นสินค้าที่เก็บไว้ได้นาน จึงทำให้ไม่ขาดทุน

ถึงแม้ว่ารัฐให้การสนับสนุนมากขึ้นก็ตามแต่จากการพูดคุยของกลุ่มแม่บ้านกับกลุ่มอื่นๆ ทำให้ทราบว่าหลายกลุ่มที่ตั้งขึ้นใหม่นั้นดำเนินกิจการอยู่ได้ไม่นาน และบางกลุ่มก็นำเอางบประมาณที่ต้องใช้ดำเนินการเพื่อสร้างอาชีพไปทำอย่างอื่นไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

4.2.16.3 หน่วยงานเอกชน

หน่วยงานเอกชนเป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนผลักดันทำให้เกิดการพัฒนา สร้างความก้าวหน้าให้เกิดขึ้นถึงแม้ว่าจะไม่ได้ให้การสนับสนุนมากนักเมื่อเทียบกับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชนที่มีส่วนการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา เช่น

1) สื่อโทรทัศน์

รายการหมึกแดง ที่มีผู้ดำเนินการคือคุณหมึกแดงเป็นผู้มีชื่อเสียงในวงการอาหารที่เป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 เพื่อเผยแพร่ผลงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

รายการพ่อครัวบ้านเทิง ที่มีผู้ดำเนินการคือ อาจารย์ยิ่งศักดิ์ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการอาหารเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศและเป็นผู้อำนวยความสะดวกสอนทำอาหาร ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 เพื่อเผยแพร่ผลงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

2) สื่อหนังสือพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

3) กองทุนชิป ให้ทุนเป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท เป็นค่าต่อเติมอาคาร (จากคำสัมภาษณ์ กลุ่มแม่บ้าน “กองทุนนี้กว่าจะได้มายากต้องเขียนโครงการเข้าไปหลายครั้ง จนช่วงนั้นเราท้อเพราะมันเหนื่อยมีภาระหลายอย่างถึงขั้นตัดใจไม่เอาแล้ว ในที่สุดเขาก็ให้ทุนเพราะมาหลายครั้งเห็นเราทำงานจริงและคงเห็นว่ามีคนแก่ทำด้วยละมั้ง ส่วนมากคนทำก็มีอายุทั้งนั้น คนสาว ๆ เขาไม่ทำกัน”)

4) เจ้าของบ่อทราย ให้ทรายมาเพื่อถมที่ให้เป็นที่ดินเดียวกับถนน (ในตำบลไทรน้อย มีบ่อทรายอยู่หลายแห่ง หลายบ่อสร้างความสะดวกรื้อนให้กับชาวบ้านในด้านของฝุ่น การพังทลายของดิน มีเสียงดัง)

4.2.17 การดำเนินกิจกรรมประเภทเดียวกัน

ในเขตพื้นที่อำเภอบางบาล ไม่มีคู่แข่งทางด้านการทำธุรกิจประเภทเดียวกันหรือแม้แต่กลุ่มอาหารขนมของฝากขึ้นชื่อนอกจากผลิตภัณฑ์ของกลุ่มก็มีแค่ทองม้วนและห่อหมกเท่านั้นที่มีการรับรองคุณภาพจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังนั้นเมื่อนักถึงของฝากก็มักนึกถึงผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเสมอ

ในระดับจังหวัดสินค้าประเภทเดียวกันนี้กลุ่มก็เป็นกลุ่มเดียวที่ผลิตแล้วมีชื่อเสียงเป็นที่น่าเชื่อถือยังไม่มี แต่ตามร้านค้าในตัวเมืองจะเห็นมีผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันแต่เป็นของที่อื่น (จากการสัมภาษณ์ทางกลุ่มไม่ได้ฝากขายสินค้าทั่วไปในตัวจังหวัด แต่ก็จะมีบ้างตามจุดที่ราชการวางขายสินค้าแต่ก็เป็นจำนวนน้อยและขายไม่ค่อยดีนัก สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากเรื่องของการทำเลนนอกจากนี้ยังมีวางจำหน่ายที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร) และในผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันที่ได้รับความนิยมเชื่อถือยังมีการผลิตที่กลุ่มในจังหวัดอื่นๆ ทำให้ถ้าวางขายที่อื่นมีคู่แข่งที่สามารถตัดโอกาสการขายสินค้ามาก

4.2.18 กลุ่มผู้ใช้บริการ

ลูกค้าของกลุ่มส่วนใหญ่ผู้ซื้อรายย่อย มาซื้อถึงที่กลุ่ม ลูกค้าประจำส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ พนักงานบริษัท ฐานะปานกลางขึ้นไป ลูกค้า เป็นคนต่างถิ่นที่มาแบบส่วนตัวและมาดูงาน

ลูกค้ามีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำ และเป็นผู้ประชาสัมพันธ์สินค้าแบบปากต่อปาก เป็นอย่างดี หลายครั้งคนที่ลูกค้าเข้ามาซื้อสินค้าที่กลุ่มมาจากจิตใจในสินค้าที่มีคนซื้อมาฝาก ทำให้ได้ลูกค้าใหม่เพิ่มขึ้น

การเลือกซื้อสินค้าของกลุ่ม ลูกค้าเห็นว่าเป็นสินค้าที่มีความน่าเชื่อถือมีทั้ง เครื่องหมายรับรองขององค์การอาหารและยา (อย.) และรางวัลต่างๆเป็นตัวรับรองคุณภาพ สินค้าที่เป็นที่นิยมคือกล้วยตาก

4.2.19 กลุ่มผู้ที่มาศึกษาเรียนรู้ดูงาน

ผู้มาดูงานมีทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยซึ่งเป็นชาวบ้านที่สนใจมาศึกษาดูงานเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาของกลุ่มของตน ซึ่งติดต่อผ่านทางหน่วยงานราชการ และมาทัศนศึกษา

ผู้ที่มาดูงานหลายคนเคยรู้จักกลุ่มนี้มาก่อน โดยผ่านสื่อสาธารณะ เช่น โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ หลายคนชื่นชมที่ผู้สูงอายุมีความสามารถทำได้ถึงขนาดนี้

ผู้ที่มาศึกษาดูงานที่นี่จะได้รับความรู้เกี่ยวกับสูตรอาหารของกลุ่ม และเลือกซื้อสินค้ากลับไปฝากคนที่บ้านแต่สิ่งที่เจ้าหน้าที่ที่พามาดูต้องการให้ศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มว่าพัฒนามาได้อย่างไร

4.2.20 การเรียนรู้

กิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาของกลุ่ม แหล่งที่มาของข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ

1. การทำงาน การทำงานทำให้เราต้องคอยปรับปรุงหาวิธีการต่างๆ ทดลอง เรียนรู้ดูรู้ผิดหาทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา ทำให้กลุ่มมีความก้าวหน้า

“หนูเห็นผลไม้เชื่อมแห้งไหม ตอนนั้นป่าคิดวิธีทำอย่างไรให้แห้งมากที่สุด ป่าก็เลยทดลองผิวดองดู เมื่อทำแล้วก็ลองให้คนอื่น ๆ ทดลองชิมดู ปรากฏว่าดีจึงทำขาย”

2. จากการพบปะสนทนาพูดคุย ทั้งกับลูกค้าที่มาซื้อสินค้า กับคนรู้จักญาติสนิท ที่ให้คำติชม ให้ข้อเสนอแนะ ทำให้เกิดมุมมองที่กว้างขึ้น ได้ข้อมูลเพิ่มเติมในการทำผลิตภัณฑ์ และได้ความคิดในการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เช่น ถั่วอบสมุนไพร เกิดจากการที่มีคนที่ชอบพอกันซื้อจากที่อื่นมาให้ป่านี้ พร้อมกับบอกให้ป่านี้ทำบ้าง ป่านี้จึงทดลองทำ แต่ใช้สมุนไพร 11 อย่าง ปรุงรสแบบของป่านี้ เกิดเป็นสินค้าใหม่เป็นที่พอใจของลูกค้าอีก

3. จากการประชุมปรึกษาหารือกับสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่ก็พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการหรือพูดคุยปรึกษากันระหว่างทำงาน ช่วยแก้ปัญหาที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นคลี่คลายไปในทางที่ดี ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเกิดจากที่คุยกันขณะทำงาน เกิดปัญหาที่มีสมาชิกของกลุ่มไปกู้เงินข้างนอก ต้องเสียดอกเบี้ยแพง จึงคิดกันว่าน่าจะเอาเงินมารวมกันให้กู้คิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน เพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิก จึงเกิดกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนขึ้น ต่อมาจึงมีคนอื่นเห็นดีเข้ามาร่วมด้วยอีก

4. การพบปะพูดคุยกับกลุ่มอาชีพต่างๆ จากการไปดูงาน หรือการเข้าอบรม เข้าร่วมกิจกรรมของหน่วยงานราชการ ทำให้สามารถนำเอาประสบการณ์ของกลุ่มอื่นๆ ไปปรับใช้กับการดำเนินงาน

5. สมาชิกในกลุ่มโดยเฉพาะป้านี้ชอบอ่านหนังสือต่างๆ ได้ความรู้จากการอ่านแล้วนำมาคิดทำผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มอีก พอถึงช่วงนั้นป้านี้ปวดเข่า อ่านหนังสือเจอว่างามมีประโยชน์มากเลยคว้าตำรายา กล้วยยอบแผ่นป้านี้ก็ทำทั้งมีงาดำผสมและไม่มีงาดำผสม

6. การสังเกตจากสิ่งรอบตัว เห็นว่าสิ่งใดจะนำมาใช้ แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ ก็จะนำมาทดลองทำ เมื่อได้ผลดีก็จะทำต่อไปเป็นสินค้าใหม่

7. การแนะนำและการฝึกอบรมของหน่วยงานราชการทั้งภายนอกและภายใน ช่วยเพิ่มศักยภาพของสมาชิกในกลุ่มให้มีความรู้ความสามารถและนำมาใช้ได้เป็นอย่างดี

4.2.21 ผลลัพธ์ของกลุ่ม

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแม่บ้านมีดังนี้ กล้วยตาก กล้วยม้วน กล้วยยอบกรอบ ถ้วยอบสมุนไพร งาม ผลไม้เชื่อมแห้ง น้ำพริก หมี่กรอบ

ผลิตภัณฑ์ตัวแรกของกลุ่มคือกล้วยตาก เนื่องจากกล้วยที่สมาชิกปลูกได้ผลผลิตมากเหลือกิน ราคาตกต่ำขายไม่ออก สมาชิกจึงร่วมกันคิดว่าจะทำอย่างไรกับกล้วยพวกนี้ดี สมาชิกคนหนึ่งที่ชอบรับประทานกล้วยตาก จึงเสนอว่าน่าจะทำกล้วยตาก จึงทดลองทำกล้วยตาก แต่ปัญหาคือกล้วยตากที่ทำมีรสชาติไม่สู้ดี และไม่สะอาดชวนให้กิน จึงปรึกษาเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรเจ้าหน้าที่จึงพาไปดูงานและให้คำแนะนำ หลังจากนั้นก็ให้ดูอบพลังงานแสงอาทิตย์มา 2 ตู้ จึงลงมือทำ จากกรรมวิธีที่ทำสะอาดน่ากินขึ้น วางแผงขายที่ร้านอาหารทรงเสปน ทำให้ผู้พบเห็นกล้วยตาก ชื่อกล้วยตากกลับไปรับประทานที่บ้านเป็นประจำ และบอกกันปากต่อปากก็เริ่มขายดีมากยิ่งขึ้น เมื่อมีการประกวดก็เริ่มส่งเข้าประกวดในงานทั่วไปตามที่มีผู้ให้คำแนะนำ เมื่อมีงานออกร้านของหน่วยงานราชการต่างๆ ก็ไปออกร้าน จนกระทั่งปี 2541 ส่งกล้วยตากอบน้ำผึ้งเข้าประกวดที่งานเกษตรแห่งชาติ แต่ไม่ตรงตามความต้องการของผู้จัด จึงเปลี่ยนนำกล้วยตากแบบ

ธรรมชาติไปใหม่ ปรากฏว่าได้รางวัลชนะเลิศการประกวดทีมงานเกษตรแฟร์ ทำให้กลุ่มก้าวหน้าเป็นต้นมา กล้วยตากจึงเป็นสินค้าขึ้นชื่อของกลุ่ม

กล้วยม้วนเป็นผลิตภัณฑ์กล้วยแปรรูปอีกตัวหนึ่งของกลุ่มที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภค รองลงมาจากกล้วยตาก และได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดผลิตภัณฑ์แปรรูปการเกษตร ประเภทกล้วยอบแผ่น ในงานศิลปาชีพบางไทร ครั้งที่ 19 ประจำปี 2547

ถั่วอบสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์ที่ประกอบด้วยสมุนไพร 11 ชนิด เกิดจากการที่กลุ่มต้องการเพิ่มชนิดของสินค้าให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยต้องการนำเอาวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ที่ปรึกษาของกลุ่มจึงเสนอว่าน่าจะทดลองทำถั่วสมุนไพร จึงนำถั่วอบสมุนไพรที่ซื้อมาให้ดูเป็นตัวอย่าง กลุ่มจึงทดลองทำและพัฒนาปรับปรุงเพิ่มสมุนไพรจาก 3 ชนิดเป็น 11 ชนิด และปรับปรุงรสชาติให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อไม่ให้ผลิตภัณฑ์เหม็นหืนเร็วหลังจากคลุกเคล้าเครื่องปรุงทั้งหมดก็จะนำไปอบด้วยตู้อบเพื่อให้อยู่ได้นานมากขึ้น หลังจากทดลองทำและนำไปให้เจ้าหน้าที่สมาชิกและคนสนิททดลองชิม เห็นว่ามีรสชาติดี จึงทำออกจำหน่าย จากการคัดสรรสุดยอดผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว เมื่อปี 2547 กลุ่มได้รับรางวัล 5 ดาว ระดับประเทศ

งาคั่วเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เกิดจากการที่ประธานกลุ่มมีอาการปวดเข่า และอ่านหนังสือพบว่างามีแคลเซียมสูงกินแล้วจะช่วยเรื่องกระดูก เมื่อกินงาก็รู้สึกว่าร่างกายดีขึ้น ประกอบกับช่วงกระแสรักสุขภาพ จึงทดลองนำงามาคั่วขายก็มีลูกค้าให้ความสนใจซื้อไปกิน จึงบอกให้สมาชิกปลูกงาและนำมาส่งที่กลุ่ม และจากประโยชน์ของงาจึงนำมาใส่ในกล้วยม้วน และถั่วอบสมุนไพรด้วย

กล้วยอบกรอบเป็นการนำเอากล้วยดิบไปทอดในน้ำมันแล้วนำมาอบอีกครั้งเพื่อให้อยู่ได้นานมากยิ่งขึ้น ปัจจุบันมีให้เลือก 3 รส รสเค็ม รสกระเทียม รสน้ำพริกเผา มีทั้งแบบหั่นขวางเป็นชิ้นบางๆและหั่นตามยาวเป็นแท่งสี่เหลี่ยม การทำเป็นแท่งต้องเสียเวลามากกว่าการหั่นขวาง แต่ถ้าต้องการเร็วหรือออกงานจะใช้แบบหั่นขวาง ผลิตภัณฑ์ชนิดนี้ต้องทอดน้ำมันไม่เหมาะที่จะเก็บไว้นาน

ผลไม้เชื่อมแห้งเป็นการนำเอาผลไม้ต่างๆ เช่น ลูกตำลึง ลูกเขียวไข่กา มะเจือเทศ มะดัน มะเฟือง มาเชื่อมกับน้ำตาลจนแห้ง เกิดจากการที่ต้องการแปรรูปผลไม้ให้เก็บไว้ได้นานๆ ผลิตภัณฑ์ผลไม้เชื่อมแห้งนี้ กลุ่มต้องทดลองทำผิดทำถูกอยู่หลายครั้งจึงได้ผลเป็นที่พอใจ ส่วนการเลือกผลไม้ที่นำมาเชื่อมแห้งเลือกจากที่มีอยู่ในท้องถิ่น

4.2.22 ลักษณะการดำเนินงาน

การทำกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยนอกจากมีการดำเนินธุรกิจแปรรูปผลผลิตการเกษตรแล้วยังมีกิจกรรมต่อเนื่องอีก คือ การเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและยังเป็นเครือข่ายกับกลุ่มอาหารไทย กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน กลุ่มเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษามหาราชนี

โดยแรกเริ่มกลุ่มได้ดำเนินการในด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ทำให้มีสมาชิกหลายคนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันปรึกษาหารือในสิ่งที่เป็นปัญหา ในระหว่างทำงานร่วมกัน ซึ่งขณะนั้นก็ได้คุยกันถึงเรื่องการกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่สูงมากสมาชิกจึงคิดว่าน่าจะเอาเงินมาลงหุ้นกันเพื่อให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละหนึ่งบาทเพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกที่ต้องไปกู้เงินนอกระบบ ในครั้งแรกเริ่มต้นจากดำเนินการคล้ายการเล่นแชร์แต่ในภายหลังมีผู้สนใจบอกกันปากต่อปากจึงมีผู้เข้าร่วมมากขึ้นทั้งจากหมู่บ้านอื่น เมื่อเงินจำนวนมากขึ้นผู้ดำเนินการจึงขอให้ผู้มีศักยภาพเข้ามาช่วยดำเนินการต่อไป ปัจจุบันกลุ่มนี้มีสมาชิกทั้งสิ้น 176 คน

ต่อมามีเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ออกมาชักชวนให้กลุ่มแม่บ้านตั้งกลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติขึ้น ผู้นำจึงนำมาปรึกษากับกลุ่มสมาชิกเห็นด้วยจึงเข้าร่วมและนอกจากสมาชิกก็มีคนที่ทราบข่าวสนใจเข้าร่วมด้วยแต่ก็ไม่มากนักเพราะเป็นการออมเงินแต่ไม่ได้ให้กู้เงิน โดยการดำเนินการเป็นการที่แต่ละเดือนผู้เป็นสมาชิกต้องเอาเงินมาฝากกับกลุ่ม แล้วกลุ่มก็จะรวบรวมไปฝากกับธนาคาร นอกจากจะได้ออมเงินแล้วผู้เข้าร่วมได้รับการประกันชีวิตจากธนาคารด้วย(แต่ในปัจจุบันได้รับดอกเบี้ยเงินฝากเท่านั้น)

เมื่อกิจการของกลุ่มแม่บ้านมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีผลงานเป็นที่ประจักษ์จากการได้รับรางวัลต่างๆ จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทำให้หน่วยงานการศึกษาออกโรงเรียนเห็นความสำคัญคิดว่าน่าจะตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ดังนั้นจึงสนับสนุนงบประมาณมาจำนวนหนึ่งเพื่อมาสนับสนุนกิจกรรมนี้ ปัจจุบันมีผู้มาเยี่ยมชมดูงาน เป็นทั้งนักเรียนนักศึกษา ประชาชนทั่วไปตลอดจนชาวต่างประเทศ จากการเยี่ยมชมดูงานทำให้สินค้าของกลุ่มขายได้ดีขึ้น ตั้งแต่ไม่กี่พันบาท จนกระทั่งเป็นหมื่นบาท

4.2.23 ลักษณะการดำเนินงานด้านการเงิน

การเงินและการบัญชีของกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพการใช้จ่าย ทำให้เกิดความโปร่งใสในการทำงานและสามารถตรวจสอบได้

แหล่งเงินของกลุ่มมีดังนี้

1. เก็บจากการลงหุ้นของสมาชิกหุ้นละ 100 บาท

2. กำไรจากการขายสินค้า
3. การสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการ
4. การยืมเงินจากสมาชิกโดยไม่เสียดอกเบี้ย

การจัดสรรเงินแบ่งตามส่วนต่างๆ

1. เงินทุนหมุนเวียน ใช้สำหรับดำเนินธุรกิจ
  - ช้างแรงงาน
  - จ่ายค่าวัสดุคูป
  - ค่าบรรจุภัณฑ์

2. เงินกองกลาง ได้มาจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เงินรางวัลที่ได้รับจากประกวด และเงินทุนกองกลางเดิม

- ใช้ลงทุนระยะยาว ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่
- ดำเนินด้านกิจกรรมอื่นๆ
(ปัจจุบันมีหนี้สินทำให้เงินกองกลางถูกนำไปใช้หนี้ทั้งหมด)

3. เงินปันผล (กำไรหลังหักค่าใช้จ่าย)

- เงินกองกลาง
- ให้สมาชิกผู้ถือหุ้น
(สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม โดยใช้มติที่ประชุม)

ปัจจุบันเงินปันผลถูกหักเข้าสู่เงินกองกลางร้อยละ 85 เพื่อใช้หนี้ที่กู้มาจากสมาชิก (เป้าสมจิตร) และร้อยละ 10 เป็นเงินปันผล

นอกจากบัญชีเกี่ยวกับการเงินแล้ว ยังมีบัญชีวัสดุอุปกรณ์ ในแต่ละปีจะมีการแจ้งให้สมาชิกทราบในการประชุมใหญ่ และจ่ายเงินปันผล เบิกจ่ายต้องมีการบันทึกทุกครั้ง

ฐานะทางการเงิน

- ทรัพย์สิน มากกว่า 2 ล้านบาท
- หนี้สิน น้อยกว่า 5 หมื่นบาท
- กำไรสุทธิประมาณ 4 หมื่นบาทต่อปี

4.2.24 ลักษณะการดำเนินงานด้านบุคคล

คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการดำเนินงาน ให้บรรลุตามเป้าหมายของกลุ่ม เพื่อให้ได้บุคคลมาทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย ต้องมีดังนี้

1. การคัดเลือกสมาชิกเพื่อทำงาน จะพิจารณาดังนี้
  - ความสมัครใจ (รายได้จากกลุ่มเป็นเพียงรายได้เสริมของสมาชิก ดังนั้นจึงรับคนที่มีความสมัครใจ คนที่ว่างงาน คนสูงอายุ เพื่อไม่ให้มีผลทางด้านลบกับสมาชิก)
  - คุณธรรมการทำงาน เช่น มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ
  - ความสามารถในการทำงาน

2. การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
  - ผู้รับผิดชอบหลัก (ทีมงานหลัก) จะรับผิดชอบงานประจำ
  - ผู้ปฏิบัติงานทั่วไป จะสับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

3. พัฒนาความสามารถในการทำงาน (ความรู้และทักษะ)
  - ส่งเข้าร่วมอบรมกับหน่วยราชการ
  - รับฟังข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น แล้วดำเนินการปรับปรุง
  - ทดลองปฏิบัติงานจนเกิดการเรียนรู้และความชำนาญ (ใช้งานสอนคน)
  - สอนงานโดยสมาชิกผู้มีความชำนาญ (ส่วนใหญ่เป็นงานง่ายๆ จึงแค่ให้คำแนะนำ)

4. การรักษาขวัญและกำลังใจ
  - สร้างบรรยากาศทำงานให้เป็นกันเองแบบพี่น้อง เป็นการทำงานเป็นทีม
  - ให้อำนาจในการตัดสินใจกับผู้รับผิดชอบ (ทีมงานหลัก) และสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงาน
  - ให้ผลตอบแทนตามค่าของงาน
  - สร้างแรงจูงใจในการทำงาน
  - ความพึงพอใจในงานและผลงาน
  - ตอบสนองความต้องการของบุคคล

4.2.25 ลักษณะการดำเนินงานด้านการตลาด (Marketing)

การทำตลาดเป็นการทำให้ผู้บริโภคได้รับความพึงพอใจสูงสุดและธุรกิจชุมชนก็ได้รับผลกำไร

การตลาดของกลุ่มเน้นผู้บริโภคมีฐานะปานกลางและข้าราชการผู้มีกำลังซื้อ ไม่เน้นลูกค้าระดับล่างที่มีกำลังซื้อน้อย จึงไม่เน้นผลผลิตของถูกและปริมาณมาก แต่จะเน้นเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์เป็นหลัก ยึดตลาดภายในอำเภอเป็นหลัก

ดังนั้น กลุ่มจึงมีการวางแผนการตลาดและดำเนินการตามแผนดังนี้

1. ด้านราคา (Price) กลุ่มจะตั้งราคาโดยการคำนวณจากต้นทุน แล้วปรับให้อยู่ไม่ห่างจากผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันที่มีมาตรฐานใกล้เคียงกัน ซึ่งราคาของกลุ่มจะเป็นราคาขึ้นพื้นไม่ขึ้นลงตามวัตถุดิบ การตั้งราคาโดยทั่วไปจะลงท้าย 5 หรือ 0 เพื่อให้จำง่าย การขายส่งจะให้กำไรแก่ผู้รับสินค้าไปจำหน่ายร้อยละ 25 และคำนึงถึงความสมเหตุสมผลของราคากับคุณภาพผลิตภัณฑ์ เมื่อเป็นจำนวนมากหรือเป็นลูกค้าประจำก็จะลดราคาบ้างแถมฟรีบ้าง

2. ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) จะเน้นผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุดิบอยู่ในท้องถิ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ และมีความสดใหม่ไม่เป็นของเก่าและมีคุณภาพคงเดิม เน้นผลิตภัณฑ์ที่มีอายุการเก็บรักษาได้นาน

บรรจุภัณฑ์ (Packaging) กลุ่มทำบรรจุภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ตามวัตถุประสงค์ของลูกค้า เช่น ซื่อรับประทานเอง ซื่อเป็นของฝาก หรือซื่อเป็นของขวัญตามเทศกาลต่างๆ ซึ่งบรรจุภัณฑ์เน้นความสวยงามดูดีและราคาไม่แพงมาก มีตราสัญลักษณ์สินค้าของกลุ่ม

3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ช่องทางการจัดจำหน่ายใช้การจำหน่ายที่กลุ่มฝากขายกับร้านค้าที่กลุ่มสามารถเดินทางสะดวก และมีเป้าหมายร้านที่ขายของฝาก ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพขายกับผู้ที่มาท่องเที่ยวและเยี่ยมชมดูงาน การออกร้านกับหน่วยงานต่างๆ ฝากขายตามแหล่งที่ราชการจัดให้ (แหล่งท่องเที่ยวและที่ศาลากลางพระนครศรีอยุธยา) แต่ก็มียอดขายน้อยเมื่อเทียบกับการขายตรงกับลูกค้า

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) เน้นการบอกปากต่อปากของลูกค้า ให้ผลิตภัณฑ์พูดแทน การเข้าร่วมกิจกรรมกับหน่วยงานราชการ เพื่อใช้เป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์ของทางราชการที่เกี่ยวข้อง ในรูปแบบแผ่นพับ เอกสารและการออกร้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆ บางครั้งติดต่อผ่านหน่วยงานเพื่อมาถ่ายทำรายการ โดยที่กลุ่มไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย

นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการตลาดโดยขยายช่องทางการจำหน่าย และใช้ช่องทางเดิมที่มีอยู่จำหน่ายสินค้าตัวใหม่

4.2.26 ลักษณะการดำเนินงานด้าน การผลิต

การผลิตเป็นการทำให้สินค้ามีคุณภาพมาตรฐาน ตรงตามที่กำหนดกับความต้องการของตลาด การผลิตของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยมีดังนี้

1. การวางแผนทำการผลิต การวางแผนการผลิตของกลุ่มคำนึงถึงชนิดของสินค้า และจำนวนของสินค้า โดยพิจารณาจาก

ความนิยมของผู้บริโภคในสินค้าชนิดนั้นๆ ถ้าสินค้าชนิดใดเป็นที่นิยม มียอดขายมากก็จะผลิตมากเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

1.1 สินค้าคงเหลือ ถ้าสินค้ายังคงมีในปริมาณที่มาก โอกาสขายได้หมดในช่วงเวลาที่สินค้ายังคงคุณภาพดีจะไม่ผลิตใหม่เป็นการซ้ำซ้อน เพราะทำให้ลูกค้าได้รับของเก่า จะส่งต่อความนิยมลูกค้า

1.2 ต้นทุนวัตถุดิบ ถ้าช่วงใดวัตถุดิบมีราคาสูงจนเพิ่มต้นทุน ทำให้ขายแล้วเกือบขาดทุน กลุ่มจะชะลอการผลิตลดจำนวนการผลิตให้น้อยลง แต่ถ้าสูงมากจนกระทั่งถึงราคาที่ยอมรับไม่ได้เอาไว้ว่าขาดทุน ก็จะหยุดการผลิต แล้วหาวัตถุดิบที่มีมากมาผลิตเป็นสินค้าอื่นทดแทนหรือเสริม

1.3 สถานการณ์ ช่วงเวลาปกติ กับช่วงเทศกาล ก็จะมีความต้องการของตลาดต่างกัน ช่วงที่ผู้มาศึกษาดูงาน และออกร้านในงานต่างๆก็ต้องเพิ่มกำลังการผลิตให้มากขึ้น

1.4 วางแผนว่าจะผลิตสินค้าชนิดไหน จำนวนเท่าใด แล้วจึงกำหนดจำนวนคนที่ จะทำการผลิต กำหนดปริมาณและระยะเวลาการผลิต เพื่อให้ได้งานตามเวลาที่กำหนด

2. จัดหาวัตถุดิบ

เน้นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน การจัดหาวัตถุดิบจะคำนึงถึงแหล่งที่มาของวัตถุดิบเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน ถ้าไม่มีจึงหาซื้อจากภายนอก โดยที่กลุ่มจะมีรายชื่อของผู้ที่มาส่งวัตถุดิบ จะใช้วิธีโทรศัพท์สั่งให้นำมาให้ที่กลุ่ม บางคนเมื่อมีวัตถุดิบก็จะโทรมาถาม ถ้าไม่มีมากจนเกินไปกลุ่มก็พยายามที่จะรับไว้หมด ส่วนวัตถุดิบบางอย่างที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ลูกชี่กา ลูกคำลิ่ง จะให้เก็บแล้วทำโดยการปลอกและแคะเอาเมล็ดออก

3. ดำเนินการผลิต

ตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ ดำเนินการผลิตตามขั้นตอนที่กำหนดตามผลิตภัณฑ์นั้นๆ ควบคุมให้เป็นไปตามขั้นตอนและได้จำนวนใกล้เคียงกับที่กำหนด จากนั้นตรวจสอบสินค้าว่าตรงหรือมีคุณภาพเหมือนกับผลิตภัณฑ์มาตรฐาน จากนั้นจึงนำไปเก็บรักษาคุณภาพโดยใส่ถุงปิดมิดชิด

บางครั้งก็นำไปใส่บรรจุภัณฑ์ตามที่กำหนด แต่ถ้าคุณภาพไม่ได้มาตรฐานก็จะขายในราคาถูกลงกว่าปกติ แต่ถ้าไม่ดีก็จะนำไปทิ้งเพื่อรักษาความไว้วางใจของลูกค้า แล้วหาสาเหตุของปัญหาเพื่อป้องกันมิให้เกิดซ้ำ การตรวจสอบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีดังนี้

- 3.1 ตรวจสอบโดยผู้ปฏิบัติงาน
- 3.2 ตรวจสอบโดยการส่งเข้าประกวดในงานต่างๆ
- 3.3 ตรวจสอบโดยถามความคิดเห็นของลูกค้า

4.2.27 สิทธิหน้าที่ของการเป็นสมาชิก

1. หน้าที่

- 1.1 สมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม
- 1.2 สมาชิกต้องเข้าร่วมหุ้นกับกลุ่มอย่างต่ำ 1 หุ้นๆละ 100 บาท
- 1.3 สมาชิกต้องให้ความร่วมมือตามที่คณะกรรมการบริหารขอความร่วมมือ
- 1.4 สมาชิกต้องเข้าประชุมใหญ่ทุกวันอาทิตย์ที่ 2 ของเดือน ตุลาคม ทุกปี

2. สิทธิ

- 2.1 เข้าร่วมเสนอความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม
- 2.2 เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับสมาชิก
- 2.3 ได้รับเงินค่าตอบแทนจากการเข้าร่วมทำกิจกรรม (ธุรกิจ)
- 2.4 ส่งหรือจัดหาวัตถุดิบให้กลุ่ม
- 2.5 เข้ารับการอบรมหรือดูงานนอกสถานที่จากหน่วยงานราชการ
- 2.6 เข้าร่วมดำเนินการกิจกรรม ท้องที่เขวงเชิงเกษตร ธุรกิจแปรรูปผลผลิต

ทางการเกษตร

- 2.7 รับผลประโยชน์จากกิจกรรมที่เข้าร่วมกิจกรรม เช่น

2.7.1 เงินปันผลประจำปี

2.7.2 สร้างรายได้เสริม ด้วยการฝากขายสินค้าที่สมาชิกทำเป็นการส่วนตัว

เช่น การบูร

2.7.3 รายได้จากการจ้างงานวันละ 100 บาท

2.7.4 รายได้จากการจัดส่งวัตถุดิบ

บทที่ 5

บทวิเคราะห์

จากการศึกษาความเป็นมาและการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัย ขอแบ่งบทวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

- 5.1 กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
- 5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
- 5.3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข

5.1 กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

การพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการก่อตั้งกลุ่ม ช่วงการพัฒนากลุ่ม และช่วงการสร้างเสริมเข้มแข็งกลุ่ม

5.1.1 ช่วงการก่อตั้งกลุ่ม จากข้อมูลเบื้องต้นประชากรในชุมชนนี้ มีสภาพความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของคนในชนบท มีความผูกพันกันในฐานะเครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้ชิดติดกัน มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีกิจกรรมใดๆเกิดขึ้น เช่น งานประเพณีต่างๆ มีงานโกนจุก งานบวชนาค งานศพ เป็นต้น คนในชุมชนมีความถนัดของงานไม่เหมือนกัน ใครถนัดด้านใดก็จะช่วยงานด้านนั้น แต่ละงานจะมีหัวหน้าที่ชำนาญที่ผู้ร่วมงานยอมรับ ฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนแตกต่างกัน บางครอบครัวมีฐานะการเงินดี บางครอบครัวมีคุณธรรมดี มีการศึกษาดี ก็จะได้รับยกย่องยอมรับนับถือของคนในชุมชนนี้ จะเป็นผู้นำรวมคนในชุมชนได้ ประชาชนในชุมชนนี้ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นหลัก ยามปกติต่างก็ทำมาหากินของตนไป มีความขยันขันแข็ง เป็นที่สนใจของหน่วยงานภาครัฐ เมื่อปี พ.ศ. 2525 เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรได้เข้ามาเยี่ยมในหมู่บ้าน พบปะกับผู้นำของหมู่บ้าน คือ นางขันทอง จริตควร ให้เชิญชวนชาวบ้านมาพบปะสนทนากัน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและความต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการ พร้อมกับเสนอแนะให้ร่วมคิดแล้วเสนอไป ทำให้ชาวบ้านเกิดแนวร่วมทางความคิด เพราะตรงกับอาชีพและความต้องการของตน จึงเกิดการรวมตัวกันเป็นลักษณะเฉพาะกิจ โดยอาศัยการผลักดันจากภาครัฐ (ปัจจัยภายนอก) และการมีต้นทุนเชิงวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนอยู่แล้ว (ปัจจัยภายใน) หลังจากที่เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรเข้ามาพบปะกับชาวบ้านในชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2525

ดังกล่าวแล้วข้างต้น นางจันทร์ทอง จริตควรร ได้รวบรวมผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตรเหมือนกันตั้งกลุ่มขึ้น มีสมาชิกทั้งหมด 15 คน เรียกว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการรวบรวมเฉพาะกิจ เป็นการรวมกลุ่มที่มีรูปแบบรวมกลุ่มเฉพาะกิจ โดยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตร มีคณะกรรมการและสมาชิก นางจันทร์ทอง จริตควรร เป็นประธาน และคนอื่นๆอีก 4 คน ร่วมกันเป็นแกนนำ และมีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ จากมีประธานเป็นหลักร่วมกันเป็นแกนนำ เป็นระบบกลุ่มในลักษณะองค์กร มีคณะกรรมการแบ่งหน้าที่กันทำ มีสมาชิก มีการประชุมปรึกษาหารือกัน

จากการวิเคราะห์กลุ่มนี้ ตั้งขึ้นตามแนวคิดการรวมกลุ่ม ซึ่ง Brod beak (อ้างในกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน 2529 : 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือ การรวมตัวของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะแน่นอน กล่าว คือ สามารถสังเกตเห็นได้ และชนิดของความเกี่ยวข้องนั้นจะชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าจะเป็นครอบครัวสภาพแรงงานหรือผู้ชนเป็นต้น จากแนวคิดหลักการมีพื้นฐาน 3 ประการ

1. สมาชิกของกลุ่มมีพื้นฐานของเจตนารมณ์และผลประโยชน์ร่วมกัน
2. กลุ่มมีรูปแบบและโครงสร้างแน่นอน
3. สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์กร

การรวมตัวของคนเป็นองค์กรชุมชนนั้น ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2538 : 130 – 131) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรม และองค์กรชุมชนเชิงวัตถุประสงค์

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย รวมตัวกันเป็นกลุ่มโดยใช้ทั้ง 2 ลักษณะ ประกอบกับองค์กรภาครัฐเข้าไปผลักดันให้มีการจัดตั้งขึ้น (ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ 2538 : 131)

โครงสร้างและองค์ประกอบของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในสังคมไทย (Jack Potters 2526) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมชาวนาไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับโครงสร้างทางสังคมมากกว่าปัจเจกบุคคล และได้สรุปลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือกลไกของกลุ่ม หรือชุมชนในสังคมชนบทไทยไว้ 11 ประการ คือ

1. ระบบครอบครัวขยาย
2. ระบบเครือญาติ
3. กลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านกัน
4. กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย
6. ชนชั้นและสถานภาพ

7. ผู้นำและบริการ
8. กลุ่มการเมือง
9. องค์กรหมู่บ้าน (ในฐานะเป็นองค์กรบริหารและปกครอง)
10. สังคมหมู่บ้าน
11. วัดของหมู่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยมีโครงสร้างรวม 7 ประการ คือ

1. ระบบครอบครัวขยาย
2. ระบบเครือข่าย
3. กลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนกัน
4. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เฒ่า
5. ชนชั้นและสถานะภาพ
6. ผู้นำและบริการ
7. สังคมหมู่บ้าน

จากข้อมูลดังกล่าวไว้ข้างต้นจะเห็นว่าชุมชนหรือกลุ่มนี้มีโครงสร้างทางสังคมมาจากครอบครัวขยาย ระบบเครือข่าย กลุ่มเพื่อนบ้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เฒ่า ชนชั้นและสถานะภาพ (ให้การยกย่องยอมรับนับถือจากฐานะการเงิน คุณธรรมและการศึกษา)

ต้นตอพื้นฐานของกลุ่มหรือองค์ชุมชนในสังคมไทย

พระไพศาล วิสาโล (พระไพศาล วิสาโล, 2543 : 278-279) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐานให้เกิดกลุ่มและองค์กรชุมชนในสังคมไทยคือ เรื่องความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดการรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การรวมกลุ่มเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่ความไว้วางใจ และการร่วมมือกันอย่างกระชับแน่นในขั้นต่อไป สองประการหลังเป็นสิ่งที่เกี่ยวโยงกันอย่างมาก ในสังคมและชุมชนต่างๆ เราจะพบว่า สาเหตุที่คนไม่ยอมร่วมมือกันนั้น มิใช่เป็นเพราะเขลาหรือมองไม่เห็นความสำคัญว่าการร่วมมือกันนั้นเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง แต่เป็นเพราะไม่มีความไว้วางใจกัน เช่น ไม่ไว้วางใจว่า เมื่อตนไปช่วยสร้างบ้านให้อีกฝ่ายหนึ่งแล้วเขาจะมาช่วยเป็นการตอบแทนหรือไม่ หรือไม่ไว้วางใจว่า ถ้าตนไปช่วยตัดถนนในหมู่บ้านแล้ว คนอื่นจะมาร่วมลงแรงด้วยหรือไม่ ความกลัวจะถูกโกงหรือถูกกินแรงทำให้ไม่มีใครอยากจะร่วมมือกัน ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ร่วมกันหรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในตนเองเดียวกัน ความไม่ไว้วางใจยังเป็นเหตุให้สมบัติสาธารณะถูกปล่อยทิ้งให้เสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย

เร็วเข้า ไม่มีใครอยากรักษาป่า เพราะต่างคิดว่าจะดูแลไปทำไม ในเมื่อคนอื่นข้างแต่จะตัด หนักกว่านั้นก็คือ เมื่อต่างคนต่างกลัวว่าคนอื่น จะมาแย่งตัดไม้ในป่า ก็เลยชิงทำเสียก่อน

การรวมกลุ่มช่วยให้เกิดความไว้วางใจและการร่วมมือกัน เกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจาก ทำให้การถือโงงเกิดขึ้นได้ยาก ใครที่มีพฤติกรรมที่ไม่โปร่งใสหรือกินแรงจะเป็นที่รับรู้ทั่วทั้งกลุ่ม ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือหรือยอมรับจากคนในกลุ่มอีกต่อไป ยิ่งกลุ่มดังกล่าวมีสมาชิกมากหรือมีความสัมพันธ์กว้างขวาง เป็นเครือข่ายผลเสีย (หรือ Cost) ของการถือโงงก็จะเพิ่มมากขึ้น เพราะคนที่ล่วงรู้กิตติศัพท์ดังกล่าวมีมากขึ้น ทำให้ทำมาหากินหรือขอความช่วยเหลือจากคนอื่นได้ยากขึ้น ถ้าความสัมพันธ์ในกลุ่มหรือเครือข่ายมีลักษณะพึ่งพาอาศัยกันสูงหรือมีความแน่นแฟ้นกันมาก ผู้คนจะต้องคิดหนักก่อนจะโงง เพราะอาจได้ไม่คุ้มเสีย การที่วงแชร์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีคนโงงก็เพราะเหตุนี้ ความสามารถในการ ลงโทษ (Sanction) คนโงงเป็นหลักประกันให้ผู้คนวางใจในกันและกัน เมื่อในกลุ่มเกิดบรรยากาศไว้วางใจกัน การร่วมมือก็จะเป็นไปได้ง่ายขึ้น และเมื่อร่วมมือกันเป็นนิตยก็กลายเป็นวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐาน (Norm) ภายในกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำกิจการที่ใหญ่ขึ้น และยากขึ้น ต่างคนต่างพร้อมที่จะลงแรงหรือเสียสละมากขึ้น ความผูกพันที่เพิ่มขึ้นทำให้จิตสำนึกของแต่ละคนขยายกว้างขึ้น แต่เดิมที่เคยร่วมมือเพราะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตนก็กลายมาเป็นการร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกัน หรือต่างตอบแทนกัน (Reciprocity) และขยายไปสู่การร่วมมือเพื่อสาธารณประโยชน์ และเมื่อทำกิจกรรมส่วนรวมมากขึ้น สำนึกเกี่ยวกับส่วนรวมก็มีแนวโน้มจะขยายกว้างขึ้น จากส่วนรวมที่หมายถึงกลุ่มของตนก็ขยายเป็นมุมของตน จังหวัดของตน แล้วขยายต่อไปเป็นสังคม ประเทศและโลกของตนในที่สุด

นักสังคมวิทยา มอง “ทุนทางสังคม” ว่าเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงบุคคลเข้ามาทำกิจกรรมที่มีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน และมองปรากฏการณ์นี้ว่า เป็นการเกิดกลุ่ม / องค์กรลักษณะหนึ่ง

ทุนทางสังคมประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่าย โดยความร่วมมือจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีการเชื่อมต่อถึงกันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่า ทรัพยากรทางศีลธรรม (Moral Resource) ซึ่งทรัพยากรประเภทนี้มีลักษณะที่พิเศษ ยิ่งใช้ก็ยิ่งเพิ่ม ไม่ได้ลดลงอย่างทรัพยากรแบบอื่น

จากต้นทุนพื้นฐานของกลุ่ม ที่พระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้ สอดคล้องกับต้นทุนพื้นฐานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยที่มีอยู่แล้ว คือ การไว้วางใจในแกนนำที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วข้างต้น ประกอบกับคนในชุมชนก็เป็นเครือญาติกันอยู่ใกล้ชิดติดกัน ทำกิจกรรมร่วมกันมาโดยสม่ำเสมอ จึงสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างดี และสามารถที่จะดำเนินการให้กลุ่มพัฒนาได้ยิ่งขึ้น

5.1.2 ช่วงการพัฒนากลุ่ม เมื่อเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรและพัฒนากร เข้ามาเยี่ยมชมมีการแนะนำทางภาควิชาการ จัดวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอาชีพการเกษตรของตน เช่น เรื่องการทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ด การทำน้ำยาสระผม การทำครีมนวดผมและการทำน้ายาล้างจาน ทำให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ขึ้น และเริ่มปฏิบัติได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มยังเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มเฉพาะกิจ โดยสนใจเรื่องใดก็ทำสิ่งนั้น นางจันทร์ทอง จริตควร ยังเป็นประธานหรือแกนนำอยู่เช่นเคย

ในระหว่างปี พ.ศ. 2525-2534 ประชาชนในหมู่บ้านมีการปลูกกล้วยกันมาก ทั้งกล้วยน้ำว้าและกล้วยหอม ได้ผลผลิตดีซึ่งซื้อขายคล่อง ตามนิสัยของคนทั่วไป เมื่อเห็นเขาทำแล้วมีผลดีก็ทำตามๆกัน ทำให้มีผลผลิตล้นตลาดราคาตกต่ำขายไม่ออก เหลือกินขายไม่ได้ราคาเสียหายมาก สมาชิกในกลุ่มจึงมารวมกันหาวิธีว่าจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร มีสมาชิกคนหนึ่ง คือ นางสาวสุนีย์ จันทร์ ได้เสนอให้นำกล้วยน้ำว้ามาแปรรูปเป็นกล้วยตาก (แนวความคิดจากการที่ตัวเองชอบกินกล้วยตาก) โดยใช้ระบบกลุ่มร่วมกันนำกล้วยของตนเองที่เหลือกินเหลือขายมารวมกันทำกล้วยตาก วิธีทำก็ทำแบบชาวบ้านทั่วไป กล่าวคือ นำกล้วยมาปอกเปลือก ล้างน้ำ ใส่กระด้ง ตะแกรง ผึ่งแดดให้แห้งแล้วนำมาอบให้แบน เลียนแบบการทำกล้วยตากทั่วไป แล้วนำไปกินกันเอง ซึ่งก็พอกินได้ รสชาติต่างจากที่ซื้อมากินกัน กับทั้งเห็นว่าไม่ค่อยสะอาด ขณะผึ่งแดดมีแมลงได้ตอมจึงหารือกับเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตร เพื่อขอคำแนะนำ เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรจึงพาไปดูงานจากกลุ่มแม่บ้านจังหวัดพิษณุโลก และให้ผู้ผึ่งกล้วยแบบใช้พลังความร้อนจากแสงอาทิตย์มาทดลองทำลองผิผลองถูก และนำมากินกันเองเห็นว่าสะอาดมีรสชาติดีขึ้น จึงนำผลผลิตทดลองฝากขายที่ร้านค้าอาหารของ นางสมจิตร์ ชนากร (ร้านค้าและสมาชิกในกลุ่ม) ก็พอขายได้ นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำธุรกิจชุมชน

ในระหว่างปี พ.ศ. 2534 - 2541 การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากนางจันทร์ทอง จริตควร ประธานหรือแกนนำกลุ่มถึงแก่กรรม สมาชิกเลือกนางสมจิตร์ ชนากร เป็นประธาน มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 25 คน ใช้บ้านทรงเสปนซึ่งเป็นบ้านของนางสมจิตร์ ชนากร เป็นที่ประกอบการ ตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการตามรูปแบบขององค์กรทั่วไป มีกรรมการบริหารจัดการแบ่งภารกิจหน้าที่กันรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ผู้ที่ไม่ได้เป็นกรรมการก็เป็นสมาชิก ร่วมกันดำเนินงานต่อไป นางสมจิตร์ ชนากร เห็นว่าตนเองมีอายุมาก ไม่คล่องตัว จึงเสนอให้เปลี่ยนประธานใหม่ สมาชิกเห็นสมควรเสนอให้ นางสาวสุนีย์ จันทร์ เป็นประธาน ช่วงนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 36 คน มีการลงทุนร่วมกันในลักษณะของหุ้นๆละ 100 บาท การดำเนินงานมีผลกำไรก็จัดสรรให้สมาชิก โดยตั้งระเบียบปฏิบัติ ไว้ด้วยความเห็นชอบจากสมาชิก

โครงสร้างองค์กร

กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นองค์กรประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 36 คน แบ่งตามโครงสร้าง ดังนี้

นางสาวสุนีย์	จันทร์	ประธาน
นางลำปาง	อุดมรัตน์	รองประธาน
นางสมจิตร	ชนากร	เหรัญญิก
นางสาวระพี	อุดมรัตน์	เลขานุการ
กรรมการ	6	คน
สมาชิก	26	คน

การดำเนินการบริหารจัดการของกลุ่ม โดยเฉพาะคณะกรรมการแกนนำจะปรึกษาหารือกันเป็นประจำ เพื่อวางแผนงานการดำเนินการ โดยศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น เจ้าหน้าที่ราชการหน่วยงานพัฒนาการ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ลูกค้าและจากการศึกษาหาความรู้จากนิตยสาร ตำรับตำราและเอกสารต่างๆ เข้ารับการอบรมที่หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัดขึ้น กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าคณะกรรมการเป็นผู้ที่สนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียน หาความรู้อยู่เสมอ ทำให้การบริหารจัดการเจริญขึ้น มีการดำเนินงานวางแผนงานและการตลาด สิ่งบ่งชี้ถึงการพัฒนา มีการเพิ่มผลิตภัณฑ์จากการวางขายที่แหล่งผลิต มีการนำออกไปจำหน่ายในที่ต่างๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป มีการส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวดในงานต่างๆ เช่น งานศูนย์ศิลปะชีพบางไทร งานกาชาด งานมรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับรางวัลเป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น

จากกระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย ช่วงการตั้งกลุ่มจะเห็นว่ากลุ่มพัฒนาขึ้น โดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ กับแนวคิดธุรกิจชุมชนเป็นหลักการวิเคราะห์

การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย พัฒนาขึ้นตามความหมายและแนวคิด/หลักการ กล่าวคือ ความรู้ที่ได้จากองค์กรภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ (การรวมกลุ่ม การประกอบอาชีพ การพาไปดูงาน) และประสบการณ์ตรง (ผลิตกล้วยเป็นปัญหา ประชาชนจัดการแก้ปัญหา) ประชาชนเกิดความรู้และมีความรู้เพิ่มพูนขึ้น ซึ่งเป็นความรู้ใหม่และไม่เคยคิดมาก่อน ประชาชนเกิดความคิดตามหลักการทั้ง 5 ประการ

1. การสร้างความสามารถให้กับสมาชิกในองค์กร
สมาชิกขององค์กรมีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้สิ่งใหม่ เพื่อเพิ่มพูนพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถของตน ที่สอดคล้องกับความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อองค์กร
2. การสร้างกรอบความคิด ความเชื่อและทัศนคติที่มีเหตุผล
สมาชิกขององค์กรมี “สำนึก” และ “สติ” กำกับความคิด ความเชื่อ อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เอื้อให้เกิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง
3. การรับรู้ในวิสัยทัศน์ร่วมกัน
สมาชิกขององค์กรร่วมรับรู้ “ภาพอนาคต” มีความเชื่อมั่นในทิศทางที่องค์กรต้องการมุ่งไปสู่และพร้อมที่จะร่วมแรงร่วมใจ นำพาองค์กรให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์
4. การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในองค์กร
สมาชิกขององค์กรแลกเปลี่ยนข้อความรู้และประสบการณ์และให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียนรู้ และรวมพลังสร้างสรรค์ “ผลิตภาพ” และความก้าวหน้าให้กับองค์กร
5. การมองเห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆอย่างเป็นระบบ
สมาชิกขององค์กรได้รับการพัฒนาให้เกิดความเข้าใจความสัมพันธ์ หรือมุมมองต่อสิ่งต่างๆ ในลักษณะบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม คือ เห็นครบถ้วนกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของการกระทำและผล ทั้งในระดับรายละเอียดปลีกย่อยและภาพรวมทั้งกระบวนการ
นำมาปฏิบัติจริงทำให้เกิดขั้นตอนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการทบทวนสถานการณ์ปัจจุบัน หรือตระหนักในสภาพปัญหา ต่อจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์และทำความเข้าใจข้อมูล แสวงหาวิธีที่เหมาะสมที่นำไปสู่วิธีการลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และการสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกันโดยเผยให้เห็น โอกาสและอุปสรรคใหม่ ที่ต้องการการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด จะเห็นได้จากรายละเอียดขั้นตอนของกระบวนการที่กลุ่มดำเนินการมาทั้ง 2 ช่วง ที่กล่าวมา ผลจากการพัฒนาเกิดจากปัจจัยภายนอก โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้ความรู้โดยตรง และพาไปศึกษาดูงาน ปัจจัยภายในประชาชนเกิดการเรียนรู้ นำความรู้และประสบการณ์มาใช้
การวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดธุรกิจชุมชน จากกระบวนการดำเนินงานพัฒนาจะเห็นว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยประกอบกิจการ ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญ รู้จักดำเนินงานแบบกลุ่มมีการลงทุนร่วมกัน นำผลผลิตจากการเกษตรในท้องถิ่นมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ (ใช้ผลผลิตในท้องถิ่นให้มีค่าและคุ้มค่า) เป็นสินค้าเพื่อหวังผลกำไร แล้งนำผลกำไรมาจัดสรรให้กลุ่มและชุมชน เป็นการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็ง มีหลักการดำเนินงานครบถ้วนทั้ง 6 ประการ ซึ่งได้กล่าวไว้ในแนวคิดธุรกิจชุมชน

หลักการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ประกอบด้วยหลักต่างๆ 6 ประการ ได้แก่

1. ผลประโยชน์เป็นขององค์กรชาวบ้านและชุมชน
2. ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารจัดการในสัดส่วนที่มากกว่าคนอื่น
3. ต้องส่งเสริมสินค้าและบริการที่คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
4. ต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง
5. ต้องคำนึงถึงการจัดสรรสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานอย่างเป็นธรรม
6. ต้องส่งเสริมการค้า

เป็นธุรกิจชุมชนที่เริ่มดำเนินงานมีแนวดำเนินงานด้วยหลัก 4 ประการ

1. การประกอบอาชีพชุมชนโดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน หมายความว่า ธุรกิจชุมชนควรที่จะมีริเริ่มและการดำเนินงานโดยชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชน มุ่งเน้นในการยกระดับรายได้ชีวิตความเป็นอยู่เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชนบทมากกว่าการเป็นเครื่องมือในการหาประโยชน์ของกลุ่มนายทุน หรือนักการเมืองโดยมีการระดมทุนในการช่วยเหลือชุมชนหรือสมาชิกก่อน จึงเป็นการก่อให้เกิดชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งอย่างแท้จริง และมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูง

2. ใช้จุดแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสำคัญในการประกอบธุรกิจชุมชน คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านหรือสมาชิกมีทักษะ (ความสามารถ) ความรู้ ความชำนาญ โดยอาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำการผลิต ซึ่งจะส่งผลถึงต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงนัก เนื่องจากวัตถุดิบสามารถหาได้ในชุมชนหรือในท้องถิ่น และชาวบ้านหรือสมาชิกสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงได้ ดังนั้นก่อนที่จะทำการผลิตหรือประกอบการธุรกิจชุมชน ชาวบ้านหรือสมาชิกต้องมีการศึกษาถึงวัตถุดิบ และสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นว่า มีสิ่งใดที่จะสามารถนำมาพัฒนาแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ของสินค้าหรือวัตถุดิบนั้น

3. ขายสินค้าให้ได้ก่อนที่จะทำการผลิต หมายความว่า ชาวบ้านต้องมีการศึกษาตลาดก่อน โดยตลาดในที่นี้หมายถึงลูกค้าที่มีศักยภาพ มีอำนาจในการซื้อสินค้าของธุรกิจชุมชนได้เป็นการศึกษาว่าลูกค้ากลุ่มเป้าหมายคือ ใคร อยู่ที่ไหน มีความต้องการสินค้าอย่างไร และสามารถซื้อสินค้าได้ในราคาเท่าใด นั่นคือ การวางเป้าหมายของสินค้าที่จะขาย ให้มีความชัดเจนในด้านลูกค้า

4. ดำเนินการในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่มุ่งหวังกำไร การประกอบธุรกิจชุมชนของชาวบ้านในชนบทต้องมีการดำเนินการที่มุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญมากกว่าการที่ขายสินค้า โดยอาศัย

ความเป็นธุรกิจชุมชน หรือเป็นสินค้าของชาวบ้านที่ยากจน ให้ผู้ซื้อเกิดความสงสาร เพราะจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพคืออยู่เสมอ เพื่อการแข่งขันกับผู้ประกอบการรายอื่นๆ มุ่งเน้นขายสินค้าที่มีคุณภาพดี และมีประโยชน์ต่อลูกค้า จะส่งผลดีในรูปแบบธุรกิจในระดับประเทศ ระยะยาว

ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดขั้นตอนของการดำเนินงาน ที่ทำให้กลุ่มพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับไปสู่ช่วงที่ 3

5.1.3 ช่วงการสร้างความเข้มแข็งกลุ่ม

กระบวนการพัฒนาของกลุ่มต่อจากช่วงที่ 2 เข้าสู่ระบบกลุ่มธุรกิจชุมชน มีคณะกรรมการดำเนินงานครบตามรูปแบบขององค์กรที่จัดไว้เป็นระบบ มีการพัฒนาปรับปรุงหลายด้าน แต่เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ก่อน มีการปรับปรุงด้านคุณภาพ บรรจุหีบห่อ ชนิดของสินค้า ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาดและแพร่หลายยิ่งขึ้น เป็นเหตุจูงใจให้หน่วยงานทางภาครัฐและเอกชน เข้ามามาดูการดำเนินงานและให้การสนับสนุน กล่าวคือ ภาครัฐให้วัสดุอุปกรณ์การผลิต เช่น ตู้อบ เตอบแก๊ส เครื่องบรรจุภัณฑ์ ตู้เย็นขนาดใหญ่ และงบประมาณก่อสร้างอาคารต่างๆ จำนวน 3 หลัง คือ อาคารสำนักงานที่ทำการ อาคารรับรองและห้องน้ำห้องส้วม งบประมาณการถมดินขยายลานสำหรับใช้วางใช้วางตู้อบแสงอาทิตย์ ลานจอดรถสำหรับผู้มาเยี่ยมชมศึกษาดูงาน นอกจากนี้ทางราชการยังให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาแนะนำให้ความรู้ด้วย ภาคเอกชน บ่อทรายให้ทรายถม กองทุนชิปให้เงินสนับสนุน 200,000 บาท ใช้ต่อเติมอาคาร สิ่งพิมพ์และสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่วยในด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้กลุ่มมีความพร้อมที่จะดำเนินงานธุรกิจชุมชน ประกอบกับผลิตภัณฑ์ส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลหลายชิ้น เป็นสินค้าโอท็อปอันดับหนึ่งของอำเภอ มีชื่อเสียงขจรกระจายเป็นแหล่งเรียนรู้ มีกลุ่มต่างๆทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมถึงชาวต่างประเทศมาศึกษาดูงาน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติของตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในปัจจุบัน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินงานเป็นธุรกิจชุมชน มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้านบุคลากร รูปแบบผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการ

ด้านบุคลากร

1. จัดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆขององค์กรเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพและทักษะในการทำงานของตนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. จัดให้มีการประชุมปรึกษารื้อกัน จัดกิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วมเพื่อปลูกความสามัคคี เช่น กิจกรรมวันสำคัญมีการรับประทานอาหารร่วมกัน

3. ให้ทุกฝ่ายงานแถลงผลงานเพื่อความโปร่งใส

ด้านผลิตภัณฑ์

มีเป้าหมายการใช้ผลิตผลการเกษตรในท้องที่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ทำให้ต้นทุนการดำเนินงานพอเหมาะพอควรกับฐานะที่มีอยู่ นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อปรับปรุงรักษาคุณภาพ เพิ่มชนิดของผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ผลิตตามความต้องการของตลาด ปรับปรุงผลิตภัณฑ์หีบห่อ (บรรจุภัณฑ์) ให้สวยงาม ปลอดภัย น่าสนใจ

ด้านบริหารจัดการ

ให้สมาชิกมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบผลประโยชน์ มีแผนงานที่แน่นอนว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น แผนงานการจัดให้กลุ่มเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว จะทำอย่างไร ใช้งบประมาณเท่าไรได้มาจากไหน ใครรับผิดชอบ เป็นการต่อยอดจากผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ทำอยู่แล้ว เป็นต้น การดำเนินการพัฒนาปรับปรุงมีความมุ่งหวังให้กิจการของชุมชนเจริญก้าวหน้ามีผลกำไรมากขึ้น และนำไปสู่การดำเนินงานที่มั่นคงยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาในช่วงนี้ มีปัจจัยภายนอกเข้ามาสนับสนุนทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ การเงิน อาคารสถานที่และความรู้ ปัจจัยภายในที่ช่วยพัฒนา คือ สมาชิกและคณะกรรมการมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น และนำความรู้ความสามารถมาดำเนินงานด้วยความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย บังเกิดผลดีกับองค์กรของชุมชน

ช่วงที่ 3 เป็นการพัฒนากลุ่มมาสู่การดำเนินงานปัจจุบัน วิเคราะห์ได้ว่าเข้ากับแนวคิดองค์การการเรียนรู้และแนวคิดธุรกิจชุมชน เช่นเดียวกับช่วงที่ 2 ที่กล่าวมาแล้ว แต่ยังวิเคราะห์เข้ากับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม กล่าวคือ การดำเนินการของกลุ่มที่เข้าหลักพอประมาณ โดยใช้ผลิตผลการเกษตรในท้องถิ่น ใช้ต้นทุนการผลิตไม่สูง ผลิตตามความต้องการของตลาด มีการพิจารณาโดยรอบคอบอย่างมีเหตุผล ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับบุคคลและสิ่งแวดล้อม มีภูมิคุ้มกันจากการดำเนินงานตามศักยภาพค่อยเป็นค่อยไป ใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต ส่งเสริมการประกอบอาชีพและการทำงาน บนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาการจัดการ และการพัฒนาบุคลากร

เรื่องการบริหารจัดการ Henn Fayol (อ้างใน ธงชัย สันติวงษ์, 2540 : 24-26) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับหน้าที่การบริหารและการจัดการ ไว้ดังนี้

เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management Functions) กระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ต่าง ๆ 5 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะ มีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นไว้เป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่าง ๆ และ อำนาจหน้าที่ให้อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งการงานต่างๆแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจปฏิบัติงานด้วย ตลอดจนเข้าถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่

4. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และนำไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

5. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้

การบริหารจัดการกลุ่ม ทำงานแบบใช้ทีมงาน ผู้บริหาร (ประธานกลุ่ม) เป็นเสมือนหัวหน้าทีม ทุก ๆ ขั้นตอนของการทำงานทีมงานหลักมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำตลอด ประธานกลุ่ม จะใช้การนำ มากกว่าการสั่งการ เพราะมีระบบการทำงานเชื่อมโยงด้วยสายสัมพันธ์อันญาติพี่น้อง นับจากเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนา การบริหารจัดการ ตามหน้าที่ที่จัดไว้ อย่างเป็นระบบมากขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้นำตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ชนบท ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระเทพโสภณ ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระธรรมปิฎก ตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนของสภาพัฒนาฯ มาสร้างเป็นตัวแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสามารถอธิบายโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

1. สามารถแบ่งองค์ประกอบปัจจัยของตัวแบบออกเป็น 2 พวก ๆ แรก คือ ปัจจัยโดย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1.1) คนพัฒนา 1.2) ชุมชนพัฒนา 1.3) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สมดุล และ 1.4) เทคโนโลยี ปัจจัยโดยเหล่านี้เป็นทั้งปัจจัยเหตุให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นตัวชี้วัดความยั่งยืนของการพัฒนา สำหรับพวกที่สองอีก 2 ตัว คือ ความสมดุลของการพัฒนาระหว่างปัจจัยร่วมและกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development Process) โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง องค์ประกอบสองประการนี้นับเป็นกระบวนการพัฒนาที่จะทำให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืน ต้องเน้นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประกอบด้วยปัจจัยประกอบทั้ง สองชุด

2. คนพัฒนา คือ คนที่มีลักษณะ 4 ประการ คือ 2.1) เป็นคนมีคุณภาพ 2.2) เป็นคนมีคุณธรรม 2.3) เป็นคนใส่ใจให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม 2.4) เป็นคนมีความสุขอันเนื่องมาจากลักษณะ 3 ประการก่อนหน้า

3. ชุมชนพัฒนา กินความถึงองค์การสังคม (Social Organization) ทั้งหลายทางวิชาการ ได้แก่ กลุ่มสังคม (Social Group) ครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน สหกร (Association) ชนชั้น (Social Class) และรวมถึงสังคมมนุษย์ (Human Society) ชุมชนพัฒนาจึงหมายถึง องค์การสังคมพัฒนา ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 3.1) มีสันติภาพ 3.2) เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) 3.3) รู้จักจัดการตนเอง (Community Management) 3.4) เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) และ 3.5) รักษาสมดุลของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่สมดุล หมายถึง ธรรมชาติแวดล้อม (Natural Environments) ที่มีลักษณะ ประการคือ 4.1) มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Bio Diversity) 4.2) มีความหลากหลายทางสิ่งไม่มีชีวิต (Non-Bio Diversity) 4.3) มีการพึ่งพาระหว่างกัน (Homeostasis) และ 4.4) มีชีวิตครบวงจร (Full Life Cycle) อาศัยความรู้พุทธธรรม ซึ่งแสดงไว้ว่า โลกมนุษย์ประกอบด้วย 3 ระบบ คือ (1) ระบบมนุษย์ (2) ระบบสังคม และ (3) ระบบธรรมชาติ สามระบบนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ เติบโต มนุษย์จึงต้องพัฒนา และอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม เพื่อตนเองและสังคมมนุษย์

5. เทคโนโลยี เมื่อพูดถึงเทคโนโลยีย่อมาหมายถึงวิทยาศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นความรู้บริสุทธิ์ด้านหรือสาขาต่าง ๆ และฐานที่มาของเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการนำเอาความรู้วิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ เพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงเทคโนโลยี มักจะนึกถึงแต่เครื่องจักรเครื่องกล อันเป็นเทคโนโลยีทางวัตถุ (Material Technology) ความจริงยังมีเทคโนโลยีอีกสองประเภท คือ เทคโนโลยีทางสังคม เช่น การจัดการ การวางแผน ภาวะผู้นำ เป็นต้น กับเทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์ (Humanity Technology) เช่น อุตสาหกรรมศิลป์ พาณิชยศิลป์ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น เทคโนโลยีทั้ง 3 ประการนี้ รวมอยู่ในความหมายนี้และถือเป็นปัจจัยทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกปัจจัยหนึ่ง

6. ความสมดุลของการพัฒนาระหว่างปัจจัยร่วม หมายถึง ทั้งความสมดุล (Balance) ของการพัฒนา ปัจจัยแต่ละตัวที่เริ่มจากสภาวะการพัฒนาน้อยหรือสภาวะดั้งเดิม (Traditional) ไปสู่สภาวะเจริญก้าวหน้า (Modern Or Advanced) รวมถึงความสมดุลของตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาในช่วงของการพัฒนา ความสมดุลในที่นี้จึงมีสองประเภท คือ ความสมดุลของแต่ละปัจจัย (Intera Balance) และความสมดุลระหว่างปัจจัย (Interfactoral Balance) และเป็นความสมดุลเคลื่อนที่ทั้งสองประเภทด้วย (Moving Equilibrium)

7. กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (Holistic Development Process With man as a center) หมายความว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) มีคน ระเบียบสังคม (Culture) และเป้าหมาย เป็นองค์ประกอบ กระบวนการนี้จึงเป็นสิ่งเคลื่อนไหว (Dynamic) คำว่า องค์รวม (Holism) หมายถึง การพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ อนามัย การเมือง การศึกษา ไปพร้อม ๆ กัน ส่วนคำว่า โดยมีคนเป็นศูนย์กลาง (Human Centered) หมายความว่า เป้าหมายสูงสุด (Ultimate Goal) ของการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ที่คน นั่นคือ การทำคนมีความพัฒนา ให้มีความเจริญ หรือให้มีปัญญาฉลาดเฉลียว คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ หรือพูดรวม ๆ ว่า มีลักษณะ 4 ประการดังกล่าวแล้ว ยิ่งกว่านั้น คำว่า มีคนเป็นศูนย์กลาง ยังหมายถึง การให้คนที่จะถูกพัฒนา เป็นผู้ตัดสินใจว่าจะพัฒนาอะไร จะพัฒนาอย่างไร โดยมีนักพัฒนาของราชการหรือเอกชน หรือนักวิชาการเป็นผู้ช่วยหรือที่ปรึกษา กระบวนการพัฒนาอย่างนี้ บางทีเรียกว่า การพัฒนาและวิจัย อย่างมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research) ซึ่งมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนาใน ขณะเดียวกัน

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง เป็นการพัฒนาหลายด้าน พร้อมกัน โดยมีผู้ถูกพัฒนาเป็นผู้ตัดสินใจ และทำการพัฒนาตนเอง ด้วยความช่วยเหลือของ นักพัฒนา (Help them to help Themselves)

กระบวนการที่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยดำเนินการพัฒนา อนุโลมเข้าตามแนวคิด ต่างๆดังกล่าว จึงทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดำรงอยู่ได้มาถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะ ดำเนินการต่อไปได้

5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาแยกเป็น 2 อย่าง คือ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายใน

1. ต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งปรากฏจากข้อมูลเบื้องต้นจากการดำเนินชีวิต ของคนในชุมชน มีการดำรงอยู่แบบเครือญาติบ้านซิดติดกัน มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีเดียวกัน มีฐานะ การศึกษา การเงิน มีการยอมรับนับถือกันตามฐานะ จึงทำให้เกิดผู้นำ ขึ้นในชุมชนนี้

จากแนวคิดการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน ว่าด้วยโครงสร้างและองค์ประกอบของกลุ่ม ซึ่ง แจ็ก พอตเตอร์ (Jack Potters : 2526) กล่าวไว้ และว่าด้วยต้นทุนพื้นฐานของกลุ่ม ซึ่งพระไพศาล วิสาโล กล่าวไว้ ทั้งสองประการนี้ปรากฏอยู่ในบทวิเคราะห์แล้ว

2. ผู้นำที่ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มทุกช่วงมี 3 ท่าน คือ 1) นางขันทอง จริตควร 2) นางสมจิตร ชนากร และ 3) นางสาวสุนีย์ จันทร์ ล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติลักษณะของผู้นำ กล่าวคือ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีความยุติธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ มีความคิดริเริ่ม ใฝ่รู้ใฝ่เรียนมองกาลไกล และมีความรับผิดชอบ ซึ่งมองในภาพรวมของทุกคน เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดและผลงานของกระบวนการของแต่ละคนที่ชี้ชัด นางขันทอง จริตควร มีผลงานเด่นในด้านเริ่มการตั้งกลุ่ม นางสมจิตร ชนากร มีผลงานการตั้งกลุ่มไปสู่อุทธิกิจชุมชน ให้ใช้สถานที่บ้านของตนเป็นที่ประกอบการ สร้างศรัทธาให้สมาชิกเกิดแนวร่วมมากขึ้น มีการลงทุนร่วมกัน นางสาวสุนีย์ จันทร์ ดำเนินการสืบต่อจากนางสมจิตร ชนากร มีผลงานเป็นรูปธรรมชัดเจน อุทิศตนให้กับกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ในช่วงที่ 3 มาสู่การดำเนินการเข้าตามทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายที่เสนอโดย สัจญญา สัจญญาวิวัฒน์ (2540 : 14-19) ภาวะผู้นำ (Leadership) เพราะผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถรวมคนในรูปของกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ได้ ทำให้เกิดศักยภาพในการพัฒนามากขึ้น และด้วยบารมีของผู้นำสามารถทำให้คน กลุ่ม และองค์กรเหล่านี้อุทิศตน ให้กับกิจกรรมการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้าหากสังคมใดมีผู้นำประเภทต่าง ๆ มาก ก็จะสามารถยกระดับการพัฒนาได้มาก

3. แกนนำและสมาชิก คนในกลุ่มมีความรู้ความสามารถไม่เหมือนกัน เมื่อพัฒนาความรู้และการจัดองค์กรแล้ว จึงบรรจุคนเข้าทำหน้าที่ตามความรู้ความสามารถ ตามรูปแบบขององค์กร เช่น ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก เป็นต้น แต่ละฝ่ายงานมีความสนใจตั้งใจศึกษาหาความรู้ และนำความรู้มาประกอบการเป็นกำลังหลักในการพัฒนา ส่วนสมาชิกเป็นกำลังร่วมที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุน เข้าตามทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจายที่เสนอโดย สัจญญา สัจญญาวิวัฒน์ (2540 : 14-19) การฝึกอบรม (Training) หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เช่น การฝึกอบรมอาชีพในด้านต่างๆ สหกรณ์ สาธารณสุข การช่าง เป็นต้น การฝึกอบรมเป็นวิธีการ ให้การศึกษาแก่ชุมชนรูปแบบหนึ่งที่กล่าวรายละเอียดมาแล้วในบทที่ 4 การฝึกอบรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์องค์การทางสังคม ผู้นำในสังคม และทำให้เกิดการติดต่อกับชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงสามารถพัฒนาสังคมได้มาก

4. วัตถุประสงค์ ในท้องที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงใช้ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นหลัก ตามแนวคิดของ ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ (2543 : 60-61) 2) ใช้จุดแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสำคัญในการประกอบธุรกิจชุมชน คือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านหรือสมาชิกมีทักษะ (ความสามารถ) ความรู้ ความชำนาญ โดยอาศัยวัตถุประสงค์ในท้องถิ่นมาทำการผลิต ซึ่งจะส่งผลถึงต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงนัก เนื่องจากวัตถุประสงค์สามารถหาได้ในชุมชนหรือใน

ท้องถิ่น และชาวบ้านหรือสมาชิกสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงได้ ดังนั้นก่อนที่จะทำการผลิตหรือประกอบการธุรกิจชุมชนชาวบ้านหรือสมาชิกต้องมีการศึกษาถึงวัตถุดิบ และสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นว่า มีสิ่งใดที่จะสามารถนำมาพัฒนาแปรรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ของสินค้าหรือวัตถุดิบนั้น

5. เทคโนโลยี

การพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินงานการผลิตภัณฑ์แปรรูป โดยใช้เทคโนโลยีทางวัตถุ เทคโนโลยีทางสังคม และเทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์

5.1 เทคโนโลยีทางวัตถุ มีขั้นตอนการใช้ดังนี้

5.1.1 ใช้วัตถุที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น มีกะละมัง กระจัง ตะแกรง พลังแสงแดดธรรมชาติ ไม้หนีบกาวให้แบนทำด้วยไม้ง่ายๆ

5.1.2 ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้น มี

- 1) ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์
- 2) เตอบที่ใช้ได้ทั้งแก๊สและไฟฟ้า
- 3) ตู้อบที่ใช้ได้ทั้งแก๊สและไฟฟ้า
- 4) ตู้เย็นขนาดใหญ่ ใช้ถนอมอาหาร
- 5) เครื่องบรรจุภัณฑ์
- 6) เครื่องหนีบที่มีรูปลักษณะดีขึ้น

5.1.3 การใช้เทคโนโลยี มีข้อคำนึง

- 1) ใช้วัสดุอุปกรณ์ตามความจำเป็น
- 2) ใช้วัสดุอุปกรณ์ให้คุ้มค่า

5.2 เทคโนโลยีทางสังคม กลุ่มได้ดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรที่เป็นระบบ มีคณะกรรมการ แบ่งงานกันทำตามความรู้ความสามารถ

5.3 เทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งจะเห็นได้จากการริเริ่มการแปรรูป การเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ และกิจกรรมต่อยอดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและโฮมสเตย์ (Home Stay)

ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ว่าด้วยแนวคิดและหลักการ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เทคโนโลยี เมื่อพูดถึงเทคโนโลยีย่อหมายถึงรวมถึงวิทยาศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นความรู้บริสุทธิ์ด้านหรือสาขาต่างๆ และฐานที่มาของเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการนำเอาความรู้วิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์สุขของมนุษย์ โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงเทคโนโลยี มักจะนึกถึงแต่เครื่องจักรเครื่องกล

อันเป็นเทคโนโลยีทางวัตถุ (Material Technology) ความจริงยังมีเทคโนโลยีอีกสองประเภท คือ เทคโนโลยีทางสังคม เช่น การจัดการ การวางแผน ภาวะผู้นำ เป็นต้น กับเทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์ (Humanity Technology) เช่น อดสาหกรรมศิลป์ พาณิชยศิลป์ ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น เทคโนโลยีทั้ง 3 ประการนี้ รวมอยู่ในความหมายนี้และถือเป็นปัจจัยทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกปัจจัยหนึ่ง

6. งบประมาณ การดำเนินงานของกลุ่ม แต่เดิมเพียงแต่นำเอาผลผลิตมาแปรรูป ไม่มีการจ้างแรงงาน ต่อมาจึงเกิดการลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตบังเกิดผลกำไร แล้วใช้ผลกำไรเป็นงบประมาณดำเนินการด้วย ตรงตามแนวคิดธุรกิจชุมชน การลงทุนในกิจการธุรกิจโดยการถือหุ้นของผู้นำและสมาชิก เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง กลยุทธ์ข้อนี้สร้างสายใยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างคนกับองค์กร โดยสร้างให้ผู้นำและสมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจการ มีพันธะผูกพัน มีความสนใจและมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นมากขึ้นเมื่อเขาลงทุนมากขึ้นและยังทำให้เกิดการตรวจสอบการเงินของกลุ่มอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้นำของกลุ่มจะต้องลงทุนในหุ้นมากกว่าสมาชิก เพราะทำให้สมาชิกมีความเชื่อใจผู้นำมากขึ้น

7. ผลงาน จากการดำเนินงานในกระบวนการพัฒนา บังเกิดผลสำเร็จตามความต้องการ จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตามทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะรู้สีกว่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) ความต้องการนี้ประกอบด้วยความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่าตรงข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการประเภทนี้ จะรู้สีกว่าตนไม่มีความสามารถและมีปมด้อย มองโลกในแง่ร้าย

8. กิจกรรม การดำเนินงานของกลุ่มมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่กิจกรรมต่อยอด เช่น กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ และโฮมสเตย์ (Home Stay) เข้ากับแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้กล่าวไว้ คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหรือ Action Learning เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยได้สะท้อนแนวคิดรวมสมัยสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Quality) และการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ (Learning how to Learn) ซึ่งให้ความสำคัญกับการได้ลงมือปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากผลที่ได้รับเพื่อนำไปปรับปรุงให้ดียิ่งๆขึ้นไป แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่แพร่หลายคือการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหากจากประสบการณ์ตรงหรือการลงมือทำจริง (Experience Learning) ซึ่งประกอบด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Spiral Learning) โดยเริ่มจากการทบทวนสถานการณ์ปัจจุบัน หรือตระหนักในสภาพ

ปัญหา ต่อจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์และทำความเข้าใจข้อมูล แสวงหาวิธีที่เหมาะสมที่นำไปสู่วิธีการลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และการสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเผยให้เห็นโอกาสและอุปสรรคใหม่ที่ต้องการการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป อย่างไม่สิ้นสุด

ปัจจัยภายนอก

1. หน่วยงานภาครัฐ
  - 1.1 ให้ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามนโยบาย จัดการอบรมและพาไปศึกษาดูงาน
  - 1.2 ให้งบประมาณ สร้างอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์
  - 1.3 ให้การสนับสนุนในลักษณะโฆษณาประชาสัมพันธ์ มีการส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวด จัดทำแผ่นพับ และลงโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต และจัดเป็นร้านค้าของอำเภอในงานต่างๆ
  - 1.4 สนับสนุนส่งเสริมในด้านการตลาด มีการรับสินค้าไปจำหน่าย แนะนำให้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ พากกลุ่มอื่นๆมาศึกษาดูงาน และนำเสนอข้อมูลให้สื่อต่างๆมาถ่ายทำเป็นสารคดี
2. หน่วยงานเอกชน
  - 2.1 ให้การสนับสนุนงบประมาณ เช่น กองทุนชิปให้งบประมาณเพื่อต่อเติมอาคาร เป็นเงิน 200,000 บาท บ่อทรายบริจาคทรายถมที่หน้าอาคาร
  - 2.2 ให้การสนับสนุนการโฆษณา เช่น รายการโทรทัศน์ (หมึกแดง เป็นรายการโทรทัศน์ทางช่อง 7 และรายการพ่อครัวบ้านเทิง ของอาจารย์ยั้งศักดิ์ ฯ ช่อง 9) เข้ามาถ่ายทำกิจกรรมของกลุ่มและเผยแพร่ผลงานของกลุ่ม
3. เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ และรับความรู้ เพื่อนำมาใช้พัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน
4. กิจกรรมประเภทเดียวกัน หมายถึง กลุ่มหรือองค์กรที่ผลิต ผลิตภัณฑ์เหมือนกัน ทำให้กลุ่มต้องมีการพัฒนาคุณภาพและบรรจุภัณฑ์อยู่เสมอ และผลิตภัณฑ์บางชนิดของกลุ่มต้องสงวนสูตรเอาไว้

ปัจจัยภายนอก ตั้งแต่ข้อที่ 1-4 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้ง 4 ข้อ เป็นปัจจัยที่สามารถทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาซึ่งตรงกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 14-19) เสนอไว้ว่า การติดต่อกับโลกภายนอก (Contact) หมายถึง การที่คนในชุมชนมีการติดต่อกับคนในชุมชนอื่นๆ เพราะการติดต่อกันระหว่างชุมชน ทำให้เกิดการถ่ายทอด

การเรียนรู้ การรับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยี จากชุมชนที่เจริญก้าวหน้ามาใช้ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาตามไปด้วย ดังนั้น ถ้าหากชุมชนใดมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากก็สามารถที่จะยกระดับการพัฒนาได้มาก

5. รางวัล ที่ได้รับหลายประเภททั้งระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ รางวัลที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ไทรน้อย คือ รางวัลยอดเยี่ยมในการประกวดผลิตภัณฑ์จากกล้วยประเภทกล้วยตาก จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในงานเกษตรแฟร์ ปี 2545 เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอย่างมาก มีชื่อเสียงเป็นที่สนใจของทางราชการจึงจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนในด้านอาหาร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนารายต่อเนื่อง

6. ผู้ศึกษาดูงาน ทำให้กลุ่มต้องปรับปรุงรอบด้านทั้งให้มีความพร้อมอยู่เสมอ และมีความกระตือรือร้นในการสร้างสิ่งใหม่ๆ

ปัจจัยภายนอก ข้อที่ 5 (รางวัล) และข้อที่ 6 (ผู้ศึกษาดูงาน) เป็นปัจจัยที่สามารถตอบสนองความต้องการ ทำให้คณะทำงานรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีค่า ซึ่งอยู่ในความต้องการขั้นที่ 4 ของมาสโลว์ ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีค่า (Esteem Needs) ความต้องการนี้ประกอบด้วย ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความสามารถต้องการที่จะให้ผู้อื่นเห็นว่าตนมีความสามารถมีคุณค่าและมีเกียรติ ต้องการได้รับความยกย่องนับถือจากผู้อื่น ผู้ที่มีความสมปรารถนาในความต้องการนี้จะเป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนมีประโยชน์และมีค่าตรงข้ามกับผู้ที่ขาดความต้องการประเภทนี้ จะรู้สึกว่าคุณค่าตนเองไม่มีความสามารถและมีปมด้อย มองโลกในแง่ร้าย

ทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นตัวกระตุ้น ผู้ศึกษาได้แสดงประกอบไว้ทุกช่วงซึ่งจะเห็นว่า ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเป็นลำดับจากเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

5.3 ปัญหาอุปสรรคและการแก้ไข

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management)

5.3.1 ด้านบุคลากร (Man)

บุคลากรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรต่างๆ ยังให้การส่งเสริมสนับสนุนน้อย ทั้งในด้านงบประมาณและความรู้ ถ้าได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากกว่านี้ จะทำให้ธุรกรรมพัฒนาดีขึ้นกว่านี้

การดำเนินการแก้ไข คนในกลุ่มหรือคณะกรรมการควรหมั่นไปติดต่อประสานงาน สร้างความสนใจให้กับบุคลากรภายนอกมาก ๆ

บุคลากรภายในบางคนให้ความร่วมมือน้อย เพราะไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ และได้รับประโยชน์จากกลุ่มน้อย ไม่มีอุดมการณ์

การแก้ไข ควรสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของกลุ่มให้มองการไกล หวังผลที่ภาพรวมและความยั่งยืนของชุมชน จัดการอบรม อบรมเชิงปฏิบัติการ และทัศนศึกษาดูงาน เป็นการกระตุ้นและเพิ่มศักยภาพ

5.3.2 ด้านงบประมาณ (Money) เป็นปัจจัยสำคัญบริหารธุรกรรมต่างๆ ถ้าการดำเนินงานของธุรกิจใดๆขาดงบประมาณหรือมีงบประมาณไม่เพียงพอ จะทำให้กลุ่มธุรกิจนั้นเจริญก้าวหน้าหรืออาจล้มลงได้ กลุ่มเกษตรกรไร่น้อย จากจุดเริ่มต้นประชาชนยังไม่เห็นผลประโยชน์ จึงไม่รวมทุน แต่ต่อมากิจการดีขึ้น สมาชิกเพิ่มขึ้นมีการรวมทุนกัน และงบประมาณภายในมาจากกลุ่มของเครือข่ายที่เป็นผู้ดำเนินการ คือ กลุ่มของนางสมจิตร์ ชนากร และนางสาวสุนีย์ จันทร แต่ธุรกรรมก็ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ต่อมาได้รับงบประมาณจากภายนอก จากภาครัฐองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนจึงก้าวหน้าได้รวดเร็ว

การแก้ไขกลุ่มต้องดำเนินธุรกรรมให้บังเกิดผลดี มีผลิตภัณฑ์ที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณมาก ๆ และจัดการการตลาดให้กว้างขวาง เพื่อช่วยตนเองและได้รับความสนใจการสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุนภายนอก ที่ผ่านมาทางอำเภอและองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ให้การสนับสนุนอยู่บ้างแล้ว ปัจจุบันกลุ่มตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบางบาล อาจได้รับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ และถ้าจัดกิจกรรมเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Home Stay) ได้ผล จะเพิ่มพูนรายได้ของตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่างๆตามมาก

5.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต กับวัตถุดิบป้อนในการผลิต

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือใช้ในการผลิต เป็นวัสดุอุปกรณ์ธรรมดาที่ใช้กันทั่วไป ยังขาดอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยี การดำเนินงานของกลุ่มจะยั่งยืน ต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย จะได้ประหยัดแรงงานและเพิ่มผลผลิต กับเสียเวลาการผลิตน้อยลง

แนวทางแก้ไข ดำเนินธุรกรรมหารายได้เพิ่มขึ้นเพื่อนำรายได้ไปจัดหาเอง และขอสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ

วัตถุดิบป้อนการผลิต คือ กล้วย พืชสมุนไพร ปัจจุบันสมาชิกและประชาชนในท้องถิ่นยังปลูกไม่มากพอที่จะใช้เป็นประจำ ประกอบกับพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมพืชผลที่ปลูก

ไว้ล้มตาย เป็นเหตุให้ประชาชนไม่อยากปลูก ต้องหาซื้อจากท้องถิ่นอื่นบ้าง จากตลาดบ้าง เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และผลิตภัณฑ์เสริมบางชนิดมีเป็นฤดู

แนวทางแก้ไข แก้ได้ยากเพราะเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องที่ที่ประกอบกร

5.3.4 การบริหารจัดการ (Management) แบ่งปัญหาเป็น 2 ประเภท คือ การบริหารจัดการภายในและการตลาด

การบริหารจัดการภายใน พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับค่อยเป็นค่อยไป เมื่อใช้เวลาศึกษาเรียนรู้มีประสบการณ์มากขึ้นมาสู่ภาวะปัจจุบัน ก็เข้าสู่ระบบ แต่ผู้ทำงานคณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่แบ่งกันหรือมอบหมายให้ จะมีผู้ทำงานรับผิดชอบอยู่ในกลุ่มเครือข่ายของบ้านทรงเสปน คือ ญาติของนางสมจิตร ชนากกร และนางสาวสุนีย์ จันทร์ มีเหตุมาจากกรรมการอื่น ๆ มีบ้านเรือนห่างไปจากสถานที่ประกอบการ ไม่ใ้ผู้ใ้เรียนงานที่ทำหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลาไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่มีรายได้ดีกว่า เพราะถือว่าธุรกิจนี้เป็นเพียงรายได้เสริม

แนวทางแก้ไข จะต้องสร้างจิตสำนึกให้มีความคิดและเข้าใจว่า การบริหารธุรกิจระบบกลุ่มต้องการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ สร้างวิสัยทัศน์และผลที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และชุมชนในโอกาสต่อไป

การตลาด เรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญยิ่งของกลุ่มธุรกิจผลิตภัณฑ์ต่างๆไป จากการศึกษาวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้นเกือบทุกๆกลุ่มงานที่ผลิต แล้วขายไม่ออกหรือไม่มีที่จำหน่าย กับทั้งผลิตภัณฑ์บางอย่างซ้ำซ้อนกัน ผลิตภัณฑ์บางอย่างมีอายุในระยะสั้น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ใช้บริโภค บางกลุ่มต้องเลิกล้มไป ในท้องที่อำเภอบางบาลมีกลุ่มผู้ได้รับคัดสรรเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แล้ว ก็ต้องเลิกล้มเพราะการตลาด แต่กลุ่มของเกษตรไทรน้อยยังสามารถดำเนินการอยู่ได้เพราะผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ จัดทำบรรจุภัณฑ์เรียบร้อย สวยงาม ดึงดูดความสนใจผู้บริโภค สินค้าดีตลาดแต่ยังอยู่ในวงแคบ สำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย เรื่องการตลาดยังคงเป็นปัญหา เพราะถึงแม้ว่าจะมีศักยภาพในการผลิตสินค้ามากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ก็ยังขายตลาดได้มากนัก

แนวทางการแก้ไขมีอยู่ 2 ทาง คือ กลุ่มดำเนินการแก้ไขเอง ด้วยวิธีโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยสื่อสารตรงกับตลาดหรือลูกค้าให้กว้างขวางขึ้น และใช้สื่อต่างๆ โฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น หนังสือพิมพ์ และส่งสินค้าเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น งานออกร้านกับทางราชการ การส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวด ซึ่งเป็นสิ่งที่กลุ่มได้ดำเนินการมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่สามารถขยายตลาดได้ตามต้องการ

สรุป การดำเนินการในเชิงการพัฒนาของกลุ่ม แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ สามารถเป็นตัวอย่างแก่กลุ่มอื่นๆได้ในระดับหนึ่ง ในอนาคตการดำเนินการมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่เป็นธุรกิจชุมชนที่มีความมั่นคง ยั่งยืน เพราะได้ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่ม ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนากลุ่ม ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข

ในการศึกษาใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ ประกอบกับการค้นคว้าจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ในการเก็บข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม แกนนำกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม พระอาจารย์สุกริวัตทำสุทธาวาส ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่การเกษตรและพัฒนาชุมชน ลูกค้าและผู้ส่งวัตถุดิบ จากการศึกษาสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พัฒนาการจากความเป็นกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร มีความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของคนในชนบท มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และการประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบดั้งเดิม คือ ใช้แรงงานคน และแรงงานจากวัวควาย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะเครือญาติและคนใกล้ชิดติดกัน เมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ คือ เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรเข้ามาแนะนำ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป เริ่มรู้จักทำปุ๋ยหมัก ทำการเพาะเห็ด ทำน้ายาล้างจานและน้ายาสระผม ขึ้นใช้เอง และนำไปสู่การทำงานร่วมกันเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน รู้จักร่วมคิดร่วมทำ ผลจากการร่วมคิดร่วมทำ ทำให้เกิดผลดีตรงตามความประสงค์ของกลุ่ม จึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มขึ้น ระยะแรกรวมตัวกันเป็นครั้งคราว ไปในกลุ่มเฉพาะกิจมีหัวหน้าแกนนำเป็นผู้ประสานงาน ต่อมาพัฒนาเป็นแบบกลุ่มที่มีองค์ประกอบเป็นระบบ มีประธาน รองประธาน เลขา เภรัญญิก กรรมการ และสมาชิก และเริ่มเติบโตเป็นกลุ่มใหญ่มีการแบ่งงานกันทำ มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ร่วมกันแก้ไขปัญหา และร่วมกันแสวงหาแนวทางการพัฒนาไปสู่กลุ่มธุรกิจชุมชน บนฐานข้อมูลชุมชน คือ คนในชุมชนปลูกกล้วยน้ำว้ากันมาก ได้ผลผลิตมากเหลือกินเหลือขาย และพยายามลองผิดลองถูกเพื่อแก้ปัญหาแบบชาวบ้านทั่วไป แต่ไม่ได้ผลดีตามประสงค์ กลุ่มจึงนำเทคโนโลยีมาใช้ซึ่งได้ผลดีขึ้น สร้างผลิตภัณฑ์สินค้าเป็นกล้วยน้ำว้าออกวางขายได้ เมื่อความต้องการ

ของตลาดมีมากขึ้นจึงได้พัฒนาให้มีศักยภาพสูงขึ้นพร้อมทั้งพัฒนาระบบกลุ่ม (คน) พัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาสถานที่ เมื่อมีงบประมาณทั้งภายในและภายนอกเข้ามาสนับสนุน จึงทำให้การทำงานของกลุ่มมีกระบวนการดำเนินงานอย่างครบถ้วน และดำเนินงานอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มยังยืนต่อไป

6.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีปัจจัยที่จูงใจและกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก

ปัจจัยภายใน เกิดจากต้นทุนพื้นฐานทางวัฒนธรรม คนชุมชนนี้เป็นเครือญาติกัน อยู่บ้านใกล้ชิดติดกัน มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันจึงอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคียอมรับนำถือกัน ผู้ใดมีวิวุฒิ คุณวุฒิและฐานะการเงินดี ก็จะยกย่องให้เป็นผู้นำหรือแกนนำ ซึ่งแต่ละคนที่ได้รับการยกย่องแล้วแต่เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำได้อย่างดี สามารถรวมคนในชุมชนร่วมกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ ประกอบกับชุมชนที่มีการประกอบอาชีพทางการเกษตรเหมือนกัน เมื่อมีปัญหาจากการประกอบอาชีพก็จะช่วยกันคิดแก้ปัญหา และพยายามใช้ผลผลิตที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด นำมาเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป มีการปรับปรุงวิธีการแปรรูปให้ดีขึ้น ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย จึงร่วมกันลงทุนเป็นทุนภายใน

จากการดำเนินงานผลงานสำเร็จตามความต้องการ เป็นแรงกระตุ้นทำให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการปรับปรุง ไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่อง

ปัจจัยภายนอก กลุ่มได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านความรู้ งบประมาณ และนโยบายประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม แหล่งสื่อต่างๆ กลุ่มอื่นๆที่มีกิจกรรมประเภทเดียวกันก็เป็นแรงกระตุ้นที่กลุ่มต้องปรับปรุงแข่งขันอยู่เสมอ ประการสุดท้ายปัจจัยภายนอกที่เป็นขวัญกำลังใจให้คณะกรรมการและสมาชิก คือ รางวัลที่ได้รับ เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ มุ่งมานะพยายามจะพัฒนากลุ่มให้ยั่งยืนและก้าวหน้าต่อไปอีก

สรุป ทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ภาพรวมประกอบด้วย คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) การบริหารจัดการ (Management) ซึ่งผู้ศึกษาคำนึงถึง เพราะเป็นองค์ประกอบที่กระตุ้นการพัฒนา

6.1.3 สรุปผลปัญหา อุปสรรค และแนวทางการแก้ไข

ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข ที่มีผลต่อการพัฒนาเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่กล่าวไว้แล้วในข้อ 6.1.2 โดยภาพรวมมี 4 อย่างคือ

1. Man (คนหรือบุคลากร)
2. Money (เงินหรืองบประมาณ)
3. Material (วัสดุสิ่งของ)
4. Management (การบริหารจัดการ)

สำหรับแนวทางแก้ไข ได้เสนอแนะไว้แล้ว ปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นจากเหตุใด ก็แก้ปัญหานั้นเป็นอย่างไร

6.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาเห็นว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย มีกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เริ่มจากการก่อตั้งกลุ่มโดยอาศัยต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัย เมื่อก่อตั้งกลุ่มแล้วมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีระบบ มีโครงสร้างองค์กร มีการวางแผนการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วเกิดปัญหา นำปัญหานั้นมาวิเคราะห์ทำความเข้าใจข้อมูล แสวงหาวิธีที่เหมาะสม แล้วลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตามแนวคิองค์กรแห่งการเรียนรู้ ทำให้กลุ่มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มพัฒนานอกจากกระบวนการพัฒนาแล้ว ปัจจัยยังเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง ปัจจัยที่กลุ่มใช้พัฒนาแบ่งเป็นปัจจัยภายใน – ภายใน ปัจจัยภายนอก จะเกิดจากการได้ติดต่อกับโลกภายนอก และเกิดจากความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลภายนอก ส่วนปัจจัยภายใน ผู้นำเกิดจากต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม แกนนำและสมาชิก เป็นปัจจัยที่ช่วย ที่ช่วยส่งเสริมการทำงานของผู้ทำให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในท้องถิ่นก่อน ถ้าขาดแคลนจึงใช้วัตถุประสงค์จากภายนอก ทำให้คนในชุมชนมีรายได้ วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตแต่เดิมใช้วัตถุประสงค์ในท้องถิ่น ต่อมาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นทำให้การผลิตสะดวกสบายและรวดเร็วขึ้น ผลกำไรจากการดำเนินงานทำให้เกิดการลงทุนเป็นธุรกิจชุมชน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อสมาชิกในกลุ่มและบุคคลทั่วไป มีกิจกรรมต่อยอดทำให้กลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นหากจะกล่าวว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยพัฒนามาได้อย่างไร คำตอบ คือกลุ่มพัฒนาโดยอาศัยกระบวนการพัฒนาที่มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นตัวกระตุ้น เมื่อมีปัญหาอุปสรรคจะหาสาเหตุ และวิธีการแก้ไขปรับปรุง แต่เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นยุคแห่งโลกา

ภิวัดน์ ถ้ากลุ่มยึดแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้มาใช้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริการ การจัดการอยู่เสมอ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยจะเป็นกลุ่มที่ยั่งยืนตลอดไป

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

6.3.1.1 การนำแนวทางการพัฒนาของกลุ่มไปใช้ ควรนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพเป็นจริงของแต่ละกลุ่ม เพราะการพัฒนาทุกกลุ่มหนึ่งกลุ่มโดยพัฒนาตามบริบทสภาพแวดล้อมของกลุ่มนั้นๆ จึงจะทำให้กลุ่มที่เอาแนวทางไปใช้ประสบความสำเร็จตามพื้นฐานที่มีอยู่ ทำให้มีความอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน

6.3.1.2 การแก้ปัญหาของกลุ่ม ยังมีการปรึกษาหารือกันเพียงในทีมงานผู้ปฏิบัติงาน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องจากหลายฝ่าย การแก้ปัญหาจึงไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น เรื่องวัตถุดิบที่นำมาใช้แปรรูป ดังนั้นการแก้ปัญหาควรฟังข้อมูลจากหลายๆฝ่าย และปรึกษาหารือกันอย่างตรงไปตรงมา บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ตามความต้องการที่แท้จริงและเห็นปัญหาที่แท้จริง ทำให้แก้ปัญหาได้ตรงประเด็นนำไปสู่การแก้ไขที่ตรงจุด

6.3.1.3 การดำเนินงานของกลุ่มต้องรักษามาตรฐานปัจจุบันไว้และพัฒนาต่อยอดอีก พร้อมกับพิจารณาจุดบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยอาศัยความรู้ความสามารถที่มีอยู่ และจะต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาเพื่อเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ย่อมจะเกิดขึ้นได้เสมอ

6.3.1.4 ปัจจุบันกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ภาครัฐควรติดตามดูแลอยู่เสมอ โดยไม่ทอดทิ้งในฐานะผู้สนับสนุนส่งเสริมและที่ปรึกษา เพราะปัญหาอุปสรรคความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

6.3.1.5 กลุ่มควรพัฒนาอยู่บนความเสี่ยงบ้าง แต่ความเสี่ยงนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของภูมิคุ้มกัน ต้องตัดสินใจและพร้อมที่จะแก้ปัญหา เช่น นำผลิตภัณฑ์จัดเป็นกระเช้าของขวัญไปฝากขายตามร้านค้าของขวัญในเทศกาลต่างๆ ไม่ควรกลัวหรือท้อแท้ก่อนทดลองทำ และเมื่อทำแล้วไม่ได้ผลดังคาดหวัง ก็นำมาปรับปรุงใหม่ โดยคำนึงถึงคุณภาพและต้นทุน เพราะการตลาดต้องมีการแข่งขัน

6.3.2 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

6.3.2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบโดยเก็บข้อมูลจากหลายกลุ่มที่ทำธุรกิจชุมชนเหมือนกันในพื้นที่อำเภอบางบาล เพื่อนำมาศึกษาข้อดีข้อด้อยแล้วนำมาเป็นแนวทางศึกษาต่อไป

6.3.2.2 ควรศึกษาช่องทางผู้ที่ให้การสนับสนุนทั้งภายในและภายนอกให้เข้ามาสนับสนุนอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของกลุ่ม

6.3.2.3 การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาโดยใช้ระบบการมีส่วนร่วม มีผู้ปฏิบัติ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมศึกษาด้วย

6.3.2.4 ผู้ศึกษาต้องศึกษาจากต้นทุน (ทุนทรัพย์ ทุนทางสังคม และทุนทางจิตใจ) ของชุมชนหรือกลุ่มเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงศึกษาองค์ประกอบต่างๆที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาระบบและปัจจัย

กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศุวิภา ฤทธิจันทร์ : 4536451 LCRU / M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : เรณู เหมือนจันทร์เชย ศศ.บ. , ศศ.ม. ,เอี่ยม ทองดี ศศ.บ. ,
ศศ.ม. ยงยุทธ บุราสิทธิ์ ศศ.บ. , ศศ.ม.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความสำคัญและที่มาของหัวข้อการวิจัย

ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่สามารถนำพาชุมชนให้พ้นจากความยากจน เพราะธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ที่สามารถช่วยกันคิดช่วยกันทำ จนกระทั่งจัดปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ เช่น ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็นการนำเอาวัตถุดิบและภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ธุรกิจชุมชน สร้างความมั่นคงของชุมชนในรูปแบบของทรัพย์สินเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปสู่การสร้างในเรื่องของสวัสดิการให้กับชุมชน อีกทั้งยังช่วยสร้างความมั่นคงของทุนทางสังคมให้กับชุมชน ทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดความสามัคคีในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนต่อไป บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองนำพาความเข้มแข็งสู่ชุมชน เกิดเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนตามลำดับขั้นจนกลายเป็นความยั่งยืนของประเทศ

ธุรกิจชุมชนมากมายหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจ สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สามารถยื่นหยัดต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จนกระทั่งเป็นที่ยอมรับทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการศึกษาดูงาน

บนเส้นทางของการประกอบธุรกิจชุมชน ใช่ว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนทุกกลุ่มจะประสบความสำเร็จทั้งหมด ยังมีกลุ่มธุรกิจชุมชนจำนวนไม่น้อย ที่ต้องประสบความล้มเหลว ไม่สามารถพัฒนาตนเองดังนั้นจึงน่าสนใจว่ากลุ่มที่สามารถพัฒนาตนเองก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนอย่างไร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยเป็นกลุ่มหนึ่งที่ประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับและเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานด้วยเหตุดังกล่าว จึงนำมาสู่โจทย์วิจัยว่าการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยดำเนินไปได้อย่างไร จึงทำให้สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การตอบโจทย์วิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์กับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย เพื่อนำไปหนุนเสริมทำให้พัฒนายิ่งขึ้น และสามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากลุ่มอื่นๆต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการศึกษากระบวนการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
2. เพื่อการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย
3. เพื่อการศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางการแก้ไข

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) เน้นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นหลัก เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มเป้าหมาย จะ การค้นหาผู้ให้ข้อมูล สำคัญ(Key-Information) จะเริ่มจากการสัมภาษณ์คนในกลุ่มที่กำหนดดังนี้

- 1) ผู้นำและผู้รู้ในชุมชน
- 2) ประธานกลุ่มและกรรมการบริหารกลุ่ม
- 3) สมาชิกและผู้ปรึกษาของกลุ่ม
- 4) เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
- 5) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน ลูกค้า ผู้มาดูงาน ผู้ส่งวัตถุดิบ และร้านค้าที่ฝากขาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้ทั้งรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม

เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ศึกษาเอกสารประเภท หนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรธุรกิจชุมชน โดยการรวบรวมจากห้องสมุดมหาวิทยาลัย ต่างๆ และศึกษาหนังสือเอกสารทางราชการ แผนที่ จากหน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการดังนี้

1) การสังเกต(Observation) ใช้ 2 วิธี คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม(Non-Participant Observation)

2) การสัมภาษณ์(Interview) ใช้ 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (structural Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ(Non-structural Interview)

3) การใช้แบบสอบถามเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของสมาชิกกลุ่ม การตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลนี้จะทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลในภาคสนาม และเมื่อพบว่าข้อมูลยังไม่สมบูรณ์หรือยังมีข้อขัดแย้งในภายหลังจากการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาก็จะกลับไปขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม และหลังเก็บข้อมูลทั้งหมด มาพิจารณาและจัดจำแนกข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูล เพื่อหาความสัมพันธ์ ดีความ และค้นหา ความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลจะพิจารณาตาม วัตถุประสงค์แต่ละข้อที่ตั้งไว้ และอาศัยแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ค้นคว้ามาแล้วว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับ สัมพันธ์กับประเด็นปัญหาที่ทำการศึกษามาใช้ประกอบเป็นกรอบคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลแบ่งการนำเสนอ เป็น 6 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ, บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง, บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย, บทที่ 4 ผลการศึกษา, บท ที่ 5 บทวิเคราะห์ บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

1. กระบวนการพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

การพัฒนากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงการก่อตั้งกลุ่ม ช่วงการพัฒนา และช่วงการ สร้างความเข้มแข็งกลุ่ม

ช่วงการก่อตั้งกลุ่ม จากข้อมูลเบื้องต้นประชากรในชุมชนนี้ มีสภาพความเป็นอยู่ตาม วิถีชีวิตของคนในชนบท มีความผูกพันกันในฐานะเครือญาติและเพื่อนบ้านใกล้ชิดติดกัน มีการ ช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีกิจกรรมใดๆเกิดขึ้น เช่น งานประเพณีต่างๆ มิงงาน โคนจุก งานบวช นาค งานศพ เป็นต้น คนในชุมชนมีความถนัดของงานไม่เหมือนกัน ใครถนัดด้านใดก็จะช่วยงาน ด้านนั้น แต่ละงานจะมีหัวหน้าที่ชำนาญที่ผู้ร่วมงานยอมรับ ฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน แตกต่างกัน บางครอบครัวมีฐานะการเงินดี บางครอบครัวมีคุณธรรมดี มีการศึกษาดี ก็จะได้รับ การยกย่องยอมรับนับถือของคนในชุมชนนี้ จะเป็นผู้นำรวมคนในชุมชนได้ ประชาชนในชุมชนนี้ ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นหลัก เมื่อปี พ.ศ. 2525 เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรได้เข้ามาเยี่ยมใน หมู่บ้าน พบปะกับผู้นำของหมู่บ้าน คือ นางขันทอง จริตควร ให้เชิญชวนชาวบ้านมาพบปะ สนทนากัน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและความต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการ พร้อมกับเสนอแนะให้ร่วมคิดแล้วเสนอไป ทำให้ชาวบ้านเกิดแนวร่วมทางความคิด เพราะตรงกับ อาชีพและความต้องการของตน นางขันทอง จริตควร ได้รวบรวมผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตร เหมือนกันตั้งกลุ่มขึ้น มีสมาชิกทั้งหมด 15 คน เรียกว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร หมู่ที่ 7 ตำบลไทร น้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการรวมกลุ่มที่มีรูปแบบรวมกลุ่มเฉพาะกิจ โดยคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตร นางขันทอง จริตควร เป็นประธาน และคนอื่นๆอีก 4 คน ร่วมกันเป็นแกนนำ

ช่วงการพัฒนา กลุ่ม เมื่อเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรและพัฒนาร เข้ามาเยี่ยมมีการแนะนำทางภาควิชาการ จัดวิทยากรมาให้ความรู้เกี่ยวกับการอาชีพการเกษตรของตน เช่น เรื่องการทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ด การทำน้ำยาสระผม การทำครีมนวดผมและการทำน้ำยาล้างจาน ทำให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ขึ้น และเริ่มปฏิบัติได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มยังเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มเฉพาะกิจ โดยสนใจเรื่องใดก็ทำสิ่งนั้น นางจันทร์ทอง จริตควร ยังเป็นประธานหรือแกนนำอยู่เช่นเคย ปี พ.ศ. 2525-2534 ประชาชนในหมู่บ้านมีการปลูกกล้วยกันมาก ทั้งกล้วยน้ำว้าและกล้วยหอม ได้ผลผลิตดีซึ่งง่ายขายคล่อง ตามนิสัยของคนทั่วไป เมื่อเห็นเขาทำแล้วมีผลดีก็ทำตามๆกัน ทำให้มีผลผลิตล้นตลาดราคาตกต่ำขายไม่ออก เหลือกินขายไม่ได้ราคาเสียหายมาก สมาชิกในกลุ่มจึงมารวมกันหาหรือว่าจะแก้ไขปัญหาอย่างไร มีสมาชิกคนหนึ่ง คือนางสาวสุนีย์ จันทร์ ได้เสนอให้นำกล้วยน้ำว้ามาแปรรูปเป็นกล้วยตาก (แนวความคิดจากการที่ตัวเองชอบกินกล้วยตาก) โดยใช้ระบบกลุ่มร่วมกันนำกล้วยของตนเองที่เหลือกินเหลือขายมารวมกันทำกล้วยตาก วิธีทำก็ทำแบบชาวบ้านทั่วไป กล่าวคือ นำกล้วยมาปอกเปลือก ล้างน้ำ ใส่กระดาษ กระดาษ ตะแกรง ผึ่งแดดให้แห้งแล้วนำมาอบให้แบน เลียนแบบการทำกล้วยตากทั่วไป แล้วนำไปกินกันเอง ซึ่งก็พอกินได้ รสชาติต่างจากที่ซื้อมากินกัน กับทั้งเห็นว่าไม่ค่อยสะอาด ขณะผึ่งแดดมีแมลงได้ตอม จึงหารือกับเจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตร เพื่อขอคำแนะนำ เจ้าหน้าที่เคหะกิจเกษตรจึงพาไปดูงานจากกลุ่มแม่บ้านจังหวัดพิษณุโลก และให้ผู้ผึ่งกล้วยแบบใช้พลังความร้อนจากแสงอาทิตย์มาทดลองทำ ลองผิวดลองดู และนำมากินกันเองเห็นว่าสะอาดมีรสชาติดีขึ้น จึงนำผลผลิตทดลองฝากขายที่ร้านค้าอาหารของ นางสมจิตร ชนากร (ร้านค้าและสมาชิกในกลุ่ม) ก็พอขายได้ นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำธุรกิจชุมชน ปี พ.ศ. 2534 - 2541 การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากนางจันทร์ทอง จริตควร ประธานหรือแกนนำกลุ่มถึงแก่กรรม สมาชิกเลือกนางสมจิตร ชนากร เป็นประธาน มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 25 คน ใช้บ้านทรงเสปนซึ่งเป็นบ้านของนางสมจิตร ชนากร เป็นที่ประกอบการ ตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการตามรูปแบบขององค์กรทั่วไป มีกรรมการบริหารจัดการแบ่งภารกิจหน้าที่กันรับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ผู้ที่ไม่ได้เป็นกรรมการก็เป็นสมาชิก ร่วมกันดำเนินงานต่อไป นางสมจิตร ชนากร เห็นว่าตนเองมีอายุมาก ไม่คล่องตัว จึงเสนอให้เปลี่ยนประธานใหม่ สมาชิกเห็นสมควรเสนอให้ นางสาวสุนีย์ จันทร์ เป็นประธาน ช่วงนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 36 คน มีการลงทุนร่วมกันในลักษณะของหุ้นๆละ 100 บาท การดำเนินงานมีผลกำไรก็จัดสรรให้สมาชิก โดยตั้งระเบียบปฏิบัติ ไว้ด้วยความเห็นชอบจากสมาชิก การดำเนินการบริหารจัดการของกลุ่ม คณะกรรมการแกนนำจะปรึกษาหารือกันเป็นประจำ เพื่อวางแผนงานการดำเนินการ โดยศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น เจ้าหน้าที่ราชการหน่วยงานพัฒนาการ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ลูกค้า

และจากการศึกษาหาความรู้จากนิตยสาร ตำรับตำราและเอกสารต่างๆ เข้ารับการอบรมที่หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัด ทำให้การบริหารจัดการเจริญขึ้น มีการดำเนินงานวางแผนงานและการตลาด สิ่งบ่งชี้ถึงการพัฒนา มีการเพิ่มผลิตภัณฑ์จากการวางขายที่แหล่งผลิต มีการนำออกไปจำหน่ายในที่ต่างๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป มีการส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวดในงานต่างๆ เช่น งานศูนย์ศิลปะชีพบางไทร งานกาชาด งานมรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับรางวัลเป็นที่รู้จักแพร่หลายยิ่งขึ้น

ช่วงการสร้างเสริมเข้มแข็งกลุ่ม มาสู่การดำเนินการในปัจจุบัน กระบวนการพัฒนาของกลุ่มต่อจากช่วงที่ 2 เข้าสู่ระบบกลุ่มธุรกิจชุมชน มีคณะกรรมการดำเนินงานครบตามรูปแบบขององค์กรที่จัดไว้เป็นระบบ มีการพัฒนาปรับปรุงหลายด้าน แต่เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ก่อน มีการปรับปรุงด้านคุณภาพ บรรจุหีบห่อ ชนิดของสินค้า ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาด และแพร่หลายยิ่งขึ้น เป็นเหตุจูงใจให้หน่วยงานทางภาครัฐและเอกชน เข้ามามาดูการดำเนินงาน และให้การสนับสนุน กล่าวคือ ภาครัฐให้วัสดุอุปกรณ์การผลิต เช่น ตู้อบ เตอบแก๊ส เครื่องบรรจุภัณฑ์ ตู้เย็นขนาดใหญ่ และงบประมาณก่อสร้างอาคารต่างๆ จำนวน 3 หลัง คือ อาคารสำนักงานที่ทำการ อาคารรับรองและห้องน้ำห้องส้วม งบประมาณการถมดินขยายลานสำหรับใช้วางใช้วางตู้อบแสงอาทิตย์ ลานจอดรถสำหรับผู้มาเยี่ยมชมศึกษาดูงาน นอกจากนี้ทางราชการยังให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมาแนะนำให้ความรู้ด้วย ภาคเอกชน บ่อทรายให้ทรายถม กองทุนชิปให้เงินสนับสนุน 200,000 บาท ใช้ต่อเติมอาคาร สื่อสิ่งพิมพ์และสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่วยในด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์ ทำให้กลุ่มมีความพร้อมที่จะดำเนินงานธุรกิจชุมชน ประกอบกับผลิตภัณฑ์ส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลหลายชิ้น เป็นสินค้าโอท็อปอันดับหนึ่งของอำเภอ มีชื่อเสียงจรรกระจายเป็นแหล่งเรียนรู้ มีกลุ่มต่างๆทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด รวมถึงชาวต่างประเทศมาศึกษาดูงาน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติของตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในปัจจุบัน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ดำเนินงานเป็นธุรกิจชุมชน มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้านบุคลากร จัดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆขององค์กรเข้ารับการอบรมและศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มศักยภาพและทักษะในการทำงานของตนอย่างมีประสิทธิภาพ จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน จัดกิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วมเพื่อปลูกความสามัคคี เช่น กิจกรรมวันสำคัญมีการรับประทานอาหารร่วมกัน ให้ทุกฝ่ายงานแลกเปลี่ยนงานเพื่อความโปร่งใส ด้านผลิตภัณฑ์ มีเป้าหมายการใช้ผลิตผลการเกษตรในท้องที่มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ทำให้ต้นทุนการดำเนินงานพอเหมาะพอควรกับฐานะที่มีอยู่ นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อปรับปรุงรักษาคุณภาพ เพิ่มชนิดของผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ผลิตตามความต้องการของตลาด ปรับปรุงผลิตภัณฑ์หีบห่อ (บรรจุภัณฑ์) ให้สวยงาม ปลอดภัย

น่าสนใจ ด้านบริหารจัดการ ให้สมาชิกมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ ผลประโยชน์ มีแผนงานที่แน่นอนว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น แผนงานการจัดให้กลุ่มเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะทำอย่างไร ใช้งบประมาณเท่าไรได้มาจากไหน ใครรับผิดชอบ เป็นการต่อยอดจากผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ทำอยู่แล้ว เป็นต้น การดำเนินการพัฒนาปรับปรุงมีความมุ่งหวังให้กิจการของชุมชนเจริญก้าวหน้ามีผลกำไรมากขึ้น และนำไปสู่การดำเนินงานที่มั่นคงยั่งยืน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา

ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางสังคมที่เป็นพื้นฐานให้เกิดกลุ่มและองค์กรชุมชนในสังคมไทยคือ เรื่องความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดการรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การรวมกลุ่มเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำไปสู่ความไว้วางใจ และการร่วมมือกันอย่างกระชับแน่นในขั้นต่อไป เมื่อร่วมมือกันเป็นนิสัย ก็กลายเป็นวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐาน (Norm) ภายในกลุ่ม ทำให้เกิดความมั่นใจในการทำกิจการที่ใหญ่ขึ้น และยากขึ้น ต่างคนต่างพร้อมที่จะลงแรงหรือเสียสละมากขึ้น ความผูกพันที่เพิ่มขึ้นทำให้จิตสำนึกของแต่ละคนขยายกว้างขึ้น แต่เดิมที่เคยร่วมมือเพราะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว ก็กลายมาเป็นการร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกัน หรือต่างตอบแทนกัน (Reciprocity) และขยายไปสู่การร่วมมือเพื่อสาธารณประโยชน์ และเมื่อทำกิจกรรมส่วนรวมมากขึ้น สำนึกเกี่ยวกับส่วนรวมก็มีแนวโน้มจะขยายกว้างขึ้น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรโทรน้อยมีต้นทุนดังกล่าวแล้วข้างต้น ประกอบกับคนในชุมชนก็เป็นเครือญาติกันอยู่ใกล้ชิดติดกัน ทำกิจกรรมร่วมกันมาโดยสม่ำเสมอ จึงสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างดี และสามารถที่จะดำเนินการให้กลุ่มพัฒนาได้ยิ่งขึ้น 2) ผู้นำที่ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มทุกช่วงมี 3 ท่าน คือ นางขันทอง จริตควร นางสมจิตร ชนากร และนางสาวสุนีย์ จันทร ล้วนแล้วแต่มีคุณสมบัติลักษณะของผู้นำ กล่าวคือ เป็นผู้มีคุณธรรม เสียสละ ซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร ประหยัด มีความยุติธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ มีความคิดริเริ่ม ใฝ่รู้ใฝ่เรียนมองกาลไกล และมีความรับผิดชอบ ซึ่งมองในภาพรวมของทุกคน เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดและผลงานของกระบวนการของแต่ละคนที่ชี้ชัด นางขันทอง จริตควร มีผลงานเด่นในด้านเริ่มการตั้งกลุ่ม นางสมจิตร ชนากร มีผลงานการตั้งกลุ่มไปสู่ธุรกิจชุมชน ให้ใช้สถานที่บ้านของตนเป็นที่ประกอบการ สร้างศรัทธาให้สมาชิกเกิดแนวร่วมมากขึ้น มีการลงทุนร่วมกัน นางสาวสุนีย์ จันทร ดำเนินการสืบต่อจากนางสมจิตร ชนากร มีผลงานเป็นรูปธรรมชัดเจน 3) แกนนำและสมาชิก คนในกลุ่มมีความรู้ความสามารถไม่เหมือนกัน เมื่อพัฒนาความรู้และการจัดองค์กรแล้ว จึงบรรจุคนเข้าทำหน้าที่ตามความรู้ความสามารถ ตามรูปแบบขององค์กร เช่น ตำแหน่งประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก เป็นต้น แต่ละฝ่ายงานมีความสนใจ

ตั้งใจศึกษาหาความรู้ และนำความรู้มาประกอบการเป็นกำลังหลักในการพัฒนา ส่วนสมาชิกเป็นกำลังร่วมที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุน 4) วัตถุประสงค์ ในท้องที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงใช้ผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นที่มีอยู่เป็นหลัก 5) เทคโนโลยี ดำเนินงานการผลิตภัณฑ์แปรรูป ใช้เทคโนโลยีทางวัตถุ ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นพัฒนามาเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยขึ้น เช่น กระจกตั้ง พัฒนาเป็นตู้ปลงงานแสงอาทิตย์ โดยคำนึงถึงความจำเป็นและคุ้มค่า ใช้เทคโนโลยีทางสังคม กลุ่มได้ดำเนินงานในรูปแบบขององค์กรที่เป็นระบบ มีคณะกรรมการ แบ่งงานกันทำตามความรู้ความสามารถ และใช้เทคโนโลยีทางมนุษยศาสตร์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งจะเห็นได้จากการริเริ่มการแปรรูป การเพิ่มผลิตภัณฑ์ใหม่ และกิจกรรมต่อยอดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและโฮมสเตย์ (Home Stay) 6) งบประมาณ การดำเนินงานของกลุ่มแต่เดิมเพียงแต่นำเอาผลผลิตมาแปรรูป ไม่มีการจ้างแรงงาน ต่อมาจึงเกิดการลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตบังเกิดผลกำไร แล้วใช้ผลกำไรเป็นงบประมาณดำเนินการด้วย 7) ผลงาน จากการดำเนินงานในกระบวนการพัฒนา บังเกิดผลสำเร็จตามความต้องการ จึงเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 8) กิจกรรม การดำเนินงานของกลุ่มมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่กิจกรรมต่อยอด เช่น กิจกรรมแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงอนุรักษ์ และโฮมสเตย์ (Home Stay)

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐ ให้ความรู้ทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตามนโยบาย จัดการอบรมและพาไปศึกษาดูงาน ใ้ทั้งงบประมาณ สร้างอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ การสนับสนุนในลักษณะโฆษณาประชาสัมพันธ์ มีการส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวด จัดทำแผ่นพับ และลงโฆษณาทางอินเทอร์เน็ต และจัดเป็นร้านค้าของอำเภอในงานต่างๆ สนับสนุนส่งเสริมในด้านการตลาด มีการรับสินค้าไปจำหน่าย แนะนำให้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ พากลับมาศึกษาดูงาน และนำเสนอข้อมูลให้สื่อต่างๆมาถ่ายทำเป็นสารคดี 2) หน่วยงานเอกชน ใ้การสนับสนุนงบประมาณ เช่น กองทุนซีพีให้งบประมาณเพื่อต่อเติมอาคาร เป็นเงิน 200,000 บาท บ่อทรายบริจาคทรายถมที่หน้าอาคาร ใ้การสนับสนุนการโฆษณา เช่น รายการโทรทัศน์ (หมึกแดง เป็นรายการโทรทัศน์ทางช่อง 7 และรายการเคาะกระทะ ของอาจารย์ยิ่งศักดิ์ ฯ ช่อง 9 เข้ามาถ่ายทำกิจกรรมของกลุ่มและเผยแพร่ผลงานของกลุ่ม 3) เอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทำให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ และรับความรู้ เพื่อนำมาใช้พัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน 4) กิจกรรมประเภทเดียวกัน หมายถึง กลุ่มหรือองค์กรที่ผลิต ผลิตภัณฑ์เหมือนกัน ทำให้กลุ่มต้องมีการพัฒนาคุณภาพและบรรจุภัณฑ์อยู่เสมอ และผลิตภัณฑ์บางชนิดของกลุ่มต้องส่งวนสูตรเอาไว้ 5) รางวัล ได้รับหลายประเภททั้งระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ รางวัลที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย คือ รางวัลยอดเยี่ยมในการประกวดผลิตภัณฑ์จากกล้วย

ประเภทกล้วยตาก จากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในงานเกษตรแฟร์ ปี 2545 เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอย่างมาก มีชื่อเสียงเป็นที่สนใจของทางราชการจึงจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในด้านอาหาร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 6) ผู้ศึกษาดูงาน ทำให้กลุ่มต้องปรับปรุงรอบด้านทั้งให้มีความพร้อมอยู่เสมอ และมีความกระตือรือร้นในการสร้างสิ่งใหม่ๆ

3. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

ข้อคิดในการวิเคราะห์ คำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ประการ คือ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารจัดการ (Management)

3.1 ด้านบุคลากร (Man)

บุคลากรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรต่างๆ ยังให้การส่งเสริมสนับสนุนน้อย ทั้งในด้านงบประมาณและความรู้ ถ้าได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากกว่านี้ จะทำให้ธุรกรรมพัฒนาดีขึ้นกว่านี้

การดำเนินการแก้ไข คนในกลุ่มหรือคณะกรรมการจะต้องหมั่นไปติดต่อประสานงาน สร้างความสนใจให้กับบุคลากรภายนอกมากๆ

บุคลากรภายในบางคนให้ความร่วมมือน้อย เพราะไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ และได้รับประโยชน์จากกลุ่มน้อย ไม่มีอุดมการณ์

การแก้ไข ต้องสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของกลุ่มให้มองการไกล หวังผลที่ภาพรวมและความยั่งยืนของชุมชน จัดการอบรม อบรมเชิงปฏิบัติการ และทัศนศึกษาดูงาน เป็นการกระตุ้นและเพิ่มศักยภาพ

3.2 ด้านงบประมาณ (Money) เป็นปัจจัยสำคัญบริหารธุรกรรมต่างๆ ถ้าการดำเนินงานของธุรกิจใดๆขาดงบประมาณหรือมีงบประมาณไม่เพียงพอ จะทำให้กลุ่มธุรกิจนั้นเจริญก้าวหน้าหรืออาจล้มลงได้ กลุ่มเกษตรกรไร่น้อย จากจุดเริ่มต้นประชาชนยังไม่เห็นผลประโยชน์ จึงไม่รวมทุน แต่ต่อมากิจการดีขึ้น สมาชิกเพิ่มขึ้นมีการรวมทุนกัน และงบประมาณภายในมาจากกลุ่มของเครือข่ายที่เป็นผู้ดำเนินการ คือ กลุ่มของนางสมจิตร ชนากร และนางสาวสุนีย์ จันทร แต่ธุรกรรมก็ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ต่อมาได้รับงบประมาณจากภายนอก จากภาครัฐ องค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนจึงก้าวหน้าได้รวดเร็ว

การแก้ไขกลุ่มต้องดำเนินการธุรกรรมให้บังเกิดผลดี มีผลิตภัณฑ์ที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณมากๆและจัดการการตลาดให้กว้างขวาง เพื่อช่วยตนเองและได้รับความสนใจการสนับสนุนจากงบประมาณสนับสนุนภายนอก ที่ผ่านมาจากอำเภอและองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ให้การ

สนับสนุนอยู่บ้างแล้ว ปัจจุบันกลุ่มตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบางบาล อาจได้รับการสนับสนุนทางด้านพัฒนาอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ และถ้าจัดกิจกรรมเสริมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Home Stay) ได้ผล จะเพิ่มพูนรายได้ของตนเอง และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่างๆตามมามาก

3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ (Material) แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการผลิต กับวัตถุดิบป้อนในการผลิต

วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือใช้ในการผลิต เป็นวัสดุอุปกรณ์ธรรมดาที่ใช้กันทั่วไป ยังขาดอุปกรณ์ที่ใช้เทคโนโลยี การดำเนินงานของกลุ่มจะยั่งยืน ต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วย จะได้ประหยัดแรงงานและเพิ่มผลผลิต กับเสียเวลาการผลิตน้อยลง

แนวทางแก้ไข ดำเนินธุรกรรมหารายได้เพิ่มขึ้นเพื่อนำรายได้ไปจัดหาเอง และขอสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ

วัตถุดิบป้อนการผลิต คือ กล้วย พืชสมุนไพร ปัจจุบันสมาชิกและประชาชนในท้องถิ่นยังปลูกไม่มากพอที่จะใช้เป็นประจำ ประกอบกับพื้นที่เป็นที่ลุ่ม ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมพืชผลที่ปลูกไว้ล้มตาย เป็นเหตุให้ประชาชนไม่อยากปลูก ต้องหาซื้อจากท้องถิ่นอื่นบ้าง จากตลาดบ้าง เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และผลิตภัณฑ์เสริมบางชนิดมีเป็นฤดู

แนวทางแก้ไข แก้ได้ยากเพราะเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำในท้องถิ่นที่ประกอบกิจการ

3.4 การบริหารจัดการ (Management) แบ่งปัญหาเป็น 2 ประเภท คือ การบริหารจัดการภายในและการตลาด

การบริหารจัดการภายใน พัฒนาคืบมาเป็นลำดับค่อยเป็นค่อยไป เมื่อใช้เวลาศึกษาเรียนรู้มีประสบการณ์มากขึ้นมาสู่ภาวะปัจจุบัน ก็เข้าสู่ระบบ แต่ผู้ทำงานคณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามภาระหน้าที่ที่แบ่งกันหรือมอบหมายให้ จะมีผู้ทำงานรับผิดชอบอยู่ในกลุ่มเครือญาติของบ้านทรงเสปน คือ ญาติของนางสมจิตร ชนากร และนางสาวสุนีย์ จันทร มีเหตุมาจากกรรมการอื่นๆ มีบ้านเรือนห่างไปจากสถานที่ประกอบกิจการ ไม่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนงานที่ทำหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ใช้เวลาไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า เพราะถือว่าธุรกิจนี้เป็นเพียงรายได้เสริม

แนวทางแก้ไข จะต้องสร้างจิตสำนึกให้มีความคิดและเข้าใจว่า การบริหารธุรกิจระบบกลุ่มต้องการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ สร้างวิสัยทัศน์และผลที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และชุมชนในโอกาสต่อไป

การตลาด เรื่องนี้เป็นปัญหาสำคัญยิ่งของกลุ่มธุรกิจผลิตภัณฑ์ต่างๆไป จากการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเกือบทุกๆกลุ่มงานที่ผลิต แล้วขายไม่ออกหรือไม่มีที่จำหน่าย กับทั้ง

ผลิตภัณฑ์บางอย่างซ้ำซ้อนกัน ผลิตภัณฑ์บางอย่างมีอายุในระยะสั้น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ใช้บริโภค บางกลุ่มต้องเลิกดื่มไป ในท้องที่อำเภอบางบาลมีกลุ่มผู้ได้รับคัดสรรเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แล้ว ก็ต้องเลิกดื่มเพราะการตลาด แต่กลุ่มของเกษตรไทรน้อยยังสามารถดำเนินการอยู่ได้เพราะผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ จัดทำบรรจุภัณฑ์เรียบร้อย สวยงาม ดึงดูดความสนใจผู้บริโภค สินค้าติดตลาดแต่ยังอยู่ในวงแคบ สำหรับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย เรื่องการตลาดยังคงเป็นปัญหาเพราะถึงแม้ว่าจะมีศักยภาพในการผลิตสินค้ามากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ก็ยังขยายตลาดได้ไม่มากนัก

แนวทางการแก้ไขมีอยู่ 2 ทาง คือ กลุ่มดำเนินการแก้ไขเอง ด้วยวิธีโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยสื่อสารตรงกับตลาดหรือลูกค้าให้กว้างขวางขึ้น และใช้สื่อต่างๆ โฆษณาประชาสัมพันธ์ เช่น หนังสือพิมพ์ และส่งสินค้าเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น งานออกร้านกับทางราชการ การส่งผลิตภัณฑ์เข้าประกวด ซึ่งเป็นสิ่งที่กลุ่มได้ดำเนินการมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่สามารถขยายตลาดได้ตามต้องการ

สรุป การดำเนินการในเชิงการพัฒนาของกลุ่ม แสดงให้เห็นว่ากลุ่มมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ สามารถเป็นตัวอย่างแก่กลุ่มอื่นๆได้ในระดับหนึ่ง ในอนาคตการดำเนินการมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่เป็นธุรกิจชุมชนที่มีความมั่นคง ยั่งยืน เพราะได้ดำเนินการอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเห็นว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย หมู่ที่ 7 ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เริ่มจากการก่อตั้งกลุ่มโดยอาศัยต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัย เมื่อก่อตั้งกลุ่มแล้วมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีระบบ มีโครงสร้างองค์กร มีการวางแผนการดำเนินงานและลงมือปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วเกิดปัญหา นำปัญหานั้นมาวิเคราะห์ทำความเข้าใจข้อมูล แสวงหาวิธีที่เหมาะสม แล้วลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหาก็ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตามแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ทำให้กลุ่มพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มพัฒนานอกจากกระบวนการพัฒนาแล้ว ปัจจัยยังเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง ปัจจัยที่กลุ่มใช้พัฒนาแบ่งเป็นปัจจัยภายนอก – ภายใน ปัจจัยภายนอกจะเกิดจากการได้ติดต่อกับโลกภายนอก และเกิดจากความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลภายนอก ส่วนปัจจัยภายใน ผู้นำเกิดจากต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มดำเนินงานไปได้ด้วยดีและยั่งยืน แกนนำและสมาชิก เป็นปัจจัยที่ช่วย ส่งเสริมการทำงานของผู้นำให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการผลิตคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในท้องถิ่นก่อน ถ้าขาดแคลนจึงหาวัตถุประสงค์จากภายนอกที่ราคาถูกมาทดแทน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้และมีต้นทุนการผลิตต่ำ วัตถุประสงค์ ในการผลิต

แต่เดิมใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น ต่อมาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้น ทำให้การผลิตสะดวกสบายและรวดเร็ว ผลกำไรจากการดำเนินงานทำให้เกิดการลงทุนเป็นธุรกิจชุมชน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อสมาชิกในกลุ่มและบุคคลทั่วไป มีกิจกรรมต่อยอดทำให้กลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นหากจะกล่าวว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยพัฒนามาได้อย่างไร คำตอบ คือกลุ่มพัฒนามาโดยอาศัยกระบวนการพัฒนาที่มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นตัวกระตุ้น เมื่อมีปัญหาอุปสรรคจะหาสาเหตุ และวิธีการแก้ไขปรับปรุง แต่เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นยุคแห่งโลกาภิวัตน์ ถ้ากลุ่มยึดแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้มาใช้กับกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการอยู่เสมอ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อยจะเป็นกลุ่มที่ยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 การนำแนวทางการพัฒนาของกลุ่มไปใช้ ควรนำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพเป็นจริงของแต่ละกลุ่ม เพราะการพัฒนาทุกกลุ่มหนึ่งกลุ่มโดยยึดพัฒนาตามบริบทสภาพแวดล้อมของกลุ่มนั้นๆ จึงจะทำให้กลุ่มที่เอาแนวทางไปใช้ประสบความสำเร็จตามพื้นฐานที่มีอยู่ ทำให้มีความอยู่รอดและเติบโตอย่างยั่งยืน

1.2 การแก้ปัญหาของกลุ่ม ยังมีการปรึกษาหารือกันเพียงในทีมงานผู้ปฏิบัติงาน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องจากหลายฝ่าย การแก้ปัญหาจึงไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น เรื่องวัตถุดิบที่นำมาใช้แปรรูป ดังนั้นการแก้ปัญหาควรฟังข้อมูลจากหลายๆฝ่าย และปรึกษาหารือกันอย่างตรงไปตรงมา บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ตามความต้องการที่แท้จริงและเห็นปัญหาที่แท้จริง ทำให้แก้ปัญหาได้ตรงประเด็นนำไปสู่การแก้ไขที่ตรงจุด

1.3 การดำเนินงานของกลุ่มต้องรักษามาตรฐานปัจจุบันไว้และพัฒนาต่อยอดอีก พร้อมกับพิจารณาจุดบกพร่องแล้วนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยอาศัยความรู้ความสามารถที่มีอยู่ และจะต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลาเพื่อเตรียมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ย่อมจะเกิดขึ้นได้เสมอ

1.4 ปัจจุบันกลุ่มสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ภาครัฐควรติดตามดูแลอยู่เสมอ โดยไม่ทอดทิ้งในฐานะผู้สนับสนุนส่งเสริมและที่ปรึกษา เพราะปัญหาอุปสรรคความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

1.5 กลุ่มควรพัฒนาอยู่บนความเสี่ยงบ้าง แต่ความเสี่ยงนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของภูมิคุ้มกัน ต้องตัดสินใจและพร้อมที่จะแก้ปัญหา เช่น นำผลิตภัณฑ์จัดเป็นกระเช้าของขวัญไปฝากขายตามร้านค้าของขวัญในเทศกาลต่างๆ ไม่ควรกลัวหรือท้อแท้ก่อนทดลองทำ และเมื่อทำแล้วไม่

ได้ผลดังคาดหวัง ก็นำมาปรับปรุงใหม่ โดยคำนึงถึงคุณภาพและต้นทุน เพราะการตลาดต้องมีการแข่งขัน

2. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบโดยเก็บข้อมูลจากหลายกลุ่มที่ทำธุรกิจชุมชนเหมือนกันในพื้นที่อำเภอบางบาล เพื่อนำมาศึกษาข้อดีข้อด้อยแล้วนำไปเป็นแนวทางศึกษาต่อไป

2.2 ควรศึกษาช่องทางผู้ที่ทำให้การสนับสนุนทั้งภายในและภายนอก ให้เข้ามาสนับสนุนอย่างต่อเนื่องตามความต้องการของกลุ่ม

2.3 การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาโดยใช้ระบบการมีส่วนร่วม มีผู้ปฏิบัติ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมศึกษาด้วย

2.4 ผู้ศึกษาต้องศึกษาจากต้นทุน (ทุนทรัพย์ ทุนทางสังคม และทุนทางจิตใจ) ของชุมชนหรือกลุ่มเสียก่อน ต่อจากนั้นจึงศึกษาองค์ประกอบต่างๆที่จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาทั้งหมดและปัจจัย

THE DEVELOPMENT PROCESS OF SAINOI AGRICULTURAL
HOUSEWIVES' GROUP AT MOO 7 SAINOI SUB – DISTRICT, BANGBAN
DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE.

SUWIPA RITTIJAN: 4536451 LCRU / M

M.A.(RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

THESIS ADVISORS: RENU MUENJANCHOEY, B.A., M.A.

IAM TONGDEE , B.A., M.A., YONGYUTH BURASITH, B.A., M.A.

EXECUTIVE SUMMARY

Rationale and Background

Community business is set up for an economic purpose to assist people in the community being far from poverty. It is initiated from participants joining to develop the community with capacity for critical thinking and problem-solving such as the exploitation from the middle man. It also helps people to generate more income by adopting local raw materials to be value-added products so as to bring wealth and welfare to the society. Moreover, it forms a firm social capital and upgrades the quality of life. The community becomes more united and has potential for further development with a fundamental on self-reliance, leading to the sustained community and country, respectively.

Many community businesses which succeed in operation can generate continuously income and are steady among problems and obstacles. They are also accepted by the government and private sectors as models for study trips.

However, every community business is not successful. Most of failures are from a lack of competence for continuing development. Consequently, it is interesting to learn how the community business of the Sainoi Agricultural Housewives's Group is respected as a source of knowledge for the community business. So an objective of this study is to find how the Sainoi Agricultural Housewives's Group operates the

community business to be survival. Additionally, the competence of this community is a model for other communities applied for a progress in business.

Objectives

1. To study on the developing process of the Sainoi Agricultural Housewives's Group
2. To study on the factors effecting to the development of the Sainoi Agricultural Housewives's Group
3. To study on problems, obstacles and resolutions

Methodology

The study applied the qualitative research focusing on field research and specified on purposive sampling by selecting the Sainoi Agricultural Housewives's Group at Moo 7, Sai Noi Sub-district, Bangban District in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province as the target group. Key information was collected by interviewing the specified people in the group as follows:

- 1) Scholars
- 2) Chairpersons and executives of the group
- 3) Members and advisors of the group
- 4) Officers relating to operation of the group
- 5) Related people, namely customers, visitors, raw material suppliers and consigning shops

Information was collected from documents and field research.

The study referred to documents from books, academic articles, research reports, theses and journals having the community business development context, which all were collected from different university libraries and the study of official documents, maps provided by the central and local government agencies. Meanwhile, the field research was conducted as follows:

- 1) Observations consisted of the participant observation and the non-participant observation

2) Interviews consisted of the structural interview and the non-structural interview.

3) Questionnaires were used to survey and to collect basic information about the group members. The data examination was done in parallel with the field research. When the collected data was proved not to be completed or being conflicts, the researcher would re-interview for new correct data.

The data analysis was done in parallel with the field research after all data were collected and classified. The analysis was conducted to find relationship and was also the interpretation and explanation of the social phenomenon according to the study objectives. Some theories were acquired to apply for data analysis.

The data presentation was divided into 6 chapters that were Chapter 1: Introduction, Chapter 2: Concepts, Theories and Related Researches, Chapter 3: Research Methodology, Chapter 4: The Study Results, Chapter 5: Analysis, Chapter 6: Summary, Discussion and Recommendation.

Study Results

1. The development process of the Sainoi Agricultural Housewives's Group

The development of the Sainoi Agricultural Housewives's Group at Moo 7, Sai Noi Sub-district, Bangban District in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, consisted of three phases: group establishment, group development, group empowerment.

Group establishment: According to basic population information of the community, the villagers had a country life style having closed relationship to relatives and neighbors. They were generous and helped each other in the community ceremonies like top knot cutting, ordination, funeral and etc. As they each have their own particular skills, people in the community attended in the social ceremonies or traditions to assist upon their skills. Each ceremony was managed by a skilled leader accepted by people in the community. However, there was different social status in the community. Some families which were wealthy, moral or well-educated were widely honored by the community, perhaps being the community leader. Most of villagers were agriculturists. In 1982, the home agriculture officers visited the community and

met the village leader, Mrs. Kanthong Charitkuan. The officers introduced professional development and support from the government to the villagers. They also suggested and stimulated the villagers to initiate occupations that were suitable for local way of life. Mrs. Kanthong Charitkuan gathered the agricultural villagers to set up a group called the Sainoi Agricultural Housewives's Groupat Moo 7, Sai Noi Sub-district, Bangban District in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. It was a particular group consisting of 15 members. Following the suggestion of the home agriculture officers, Mrs. Kanthong Charitkuan was appointed as the group of chairperson working together with four core members.

Group development: the home agriculture officers and rural developers visited the community to introduce the scholars giving the villagers lectures about occupational knowledge relating to agriculture, namely making of fertilizer, shampoo and conditioner, and dish washing liquid as well as mushroom planting. This created a central source of knowledge for the community where the villagers gained knowledge and applied effectively following to the objectives. As being a particular group, any activity initiated by the group based on the community's specific interest. At that time, Mrs. Kanthong Charitkuan was still the group chairperson and core leader. During 1982-1991, the villagers widely planted both Hom and Nam Wa bananas because these bananas gave some fruit which were easily sold. The villagers subsequently grew bananas enormously until they were over supply. Then, the banana selling price was fallen while the surplus could not been sold. So the group members jointly found a resolution. Ms Sunee Chanthorn, a group member, suggested the processing of dried Nam Wa bananas from the surplus of each villager (the idea was from her personal favor of eating dried bananas). The dried banana recipe was to peel skin from bananas, then washing them in clean water and laying in threshing basket or wire rack tray to place in the sun until they were dry, finally making them flat. This recipe was a general homemade dried banana that people could make by themselves. However, the taste of homemade dried bananas was rather different from them made by factory. It was also found that the homemade dried bananas were not hygienically processed. Later, the villagers asked for advices from the home agriculture officers. Then, the officers led the villagers to visit the Agricultural Housewives's Group in Phitsanulok who gave them a solar dehydrator for testing use in the dried banana production. The

villagers also tried to make many dried banana recipes until the taste was better and being hygienic. They gave the testing product for sale at the food shop of Mrs. Somjit Chanakorn, another group member. The product was able to be sold so this led to the establishment of community business. During 1991-1998, the operation of the Sainoi Agricultural Housewives's Group in Sai Noi was restructured as Mrs. Somjit Chanakorn appointed to be the group chairperson in replacing Mrs. Kanthong Charitkuan, the former group chairperson and core leader who passed away. Meanwhile, the group members increased to 25. The group used Mrs. Somjit Chanakorn's Spanish-style house as the operating office. An executive committee was subsequently appointed similar to a general organization. The executives with responsibilities suitable for their knowledge and skills worked together with other members. However, Mrs. Somjit Chanakorn later announced to resign from the position due to her ages. The members agreed to appoint Ms. Sunee Chanthorn as the new chairperson while the group members increased to 36. Next, the group investment was transferred to shares at THB 100 par, in which profit from the performance was allocated in proportion to the members. The community rules and regulations were also set and approved by the members. The operation and management were controlled by the executive committee which regularly discussed to make the group operating plans. The committee gained knowledge and information from many sources such as the government rural developing agencies, non-formal education centers, customers, journal articles, textbooks, documents and joining seminars held by the government and private sectors. These functions supported the group management to be improved. The operation and marketing planning were also developed as the product was not limited for sale only in the source of origin, but it was widely distributed. In addition, the product of community became well-known from the winning of some contests from the Bang Sai Royal Folk Arts and Crafts Center, Red Cross Fair, and Ayutthaya World Heritage Fair.

Group empowerment: The group was developed from the second phase to be the community business. The operating committee was systematically set similar to an organization. There were some improvements on many aspects, but the priority was to improve quality of product, namely packaging and type so as to meet the market requirement and for promotion. The good qualified product attracted the government

and private sectors to support the group operation. For example, the government sector granted manufacturing equipment such as dehydrator, gas oven, packaging machine, large refrigerator as well as budget for the construction of three buildings consisting of an office, a reception building, toilets and bathrooms. Moreover, there was a budget for landfill to extend spaces for the installation of solar dehydrators and car parking for visitors. The government sector also provided the officers to educate on the community business. For the private sector, the group was granted sand for landfill, THB 200,000 subsidized by the Social Investment Fund (SIF) for the building extension, and public relation arranged by press, TV and radio stations. From these supports, the group was ready to operate the community business. The group product was guaranteed by many prizes and being five-star OTOP product of the district. As the community was famous for a source of knowledge, many visitors from other districts and provinces, including the foreigners held study trips to the community. Therefore, an eco-tourism was developed in Sai Noi Sub-district, Bangban District in Phra Na Khon Si Ayuthhaya where the Sainoi Agricultural Housewives's Group at Moo7 in Sai Noi Sub-district continuously developed to be one of the community businesses. For the human resource development, the group arranged its staff to attend seminars and study trips in order to increase their competence. Additionally, there were the meetings for mutual discussion and some activities for staff to participate in order to achieve unity of the group such as having meals and activities together on special holidays. To have a transparent management, every working unit had to present its performance. For the product, there was a target to use local crop for processing into products, of which production cost was appropriate to the community status. Technology was also applied to improve and preserve quality of products, to creating new type of products, to manufacture products following to the market requirement, and to improve packaging look to be beautiful, safe and interesting. For the management, the group members had to be responsible and participated in the group activities. A master plan was set for working, for example a plan to promote the community as a center of knowledge, a plan to develop the district to be a tourist attraction, a plan to seek funds for the project, a plan to appoint authorized staff to be responsible for the project or a plan to develop existing products. The above-

mentioned improvements were needed for the development of community business to be successful, able to generate more profits and leading to the sustained management.

2. Factors effecting to the development

Internal factors were the following: 1) Trust was a social capital in Thai society to form sense of public responsibilities and social networks. Gathering into group was the first ladder leading to trust, then firm co-operation and culture or norms, respectively. Trust boosted people's confidence to do larger and more challenging business, which they willingly devoted themselves to do. The strong relationship rose from social networks which developed from the co-operation for own interest to helping each other for sharing the community interest or reciprocity, and then to the co-operation for the public interest, respectively. The more people participated in social activities, the sense of community were developed. the Sainoi Agricultural Housewives's Group was a good sample for social capital based on the kinship networks which they frequently shared activities so the relationship was developed to a community where participants mutually organized for further progress. 2) The three group leaders, Mrs. Kanthong Charitkuan, Mrs. Somjit Chanakorn and Ms Sunee Chanthorn, played significant roles in developing the community business. All possessed the leader characteristics: moral, sacrificed, honest, patient, diligent, economical, justified, friendly, initiative, scholarly and responsible. Each person contributed the community different achievements. Mrs. Kanthong Charitkuan was the founder of group. Mrs. Somjit Chanakorn led the group to operate the community business by using her house as an operating office. She was also widely respected, which it brought more people participating into the group as well as having joint investment. Ms. Sunee Chanthorn operated the community business to have some good visible performances. 3) The organization of community consisted of the core executives and members who were appointed to be responsible on duties suitable for their abilities such as Chairperson, Vice Chairperson, Secretary, Treasurer and etc. Head of each department intended to search for knowledge of which was used for the community development while the followers were back to support. 4) Raw materials were mainly from local crop. 5) Modern food processing technology was applied for the production. For example, the use of threshing basket was replaced by solar

dehydrators. The group also applied social technology to structure its organization consisting of executives who were in charge of duties suitable for their competence. The human resource management technology assisted to create new ideas on product processing, production line, and new activities such as the development of community to be a source of knowledge, ago-tourism and home stay. 6) The group operation changed from self-production which there was no employment, to a joint investment having capital to generate profit which would return to be budget for continuing operation. 7) Performance reflected the process of performing a task to achieve a goal which stimulated a continuous development. 8) The dynamic group activities led to the progress of community, namely being the source of knowledge, ago-tourism and home stay.

External factors were the following: 1) The government sector provided both theoretical and practical knowledge through seminars and study trips. It also subsidized for the construction of buildings and equipment purchase. For the public relation support, it proposed the group product for contests, making pamphlets, advertising in internet, and setting a shop at fairs for selling the group's products. For the marketing support, it introduced distribution channels and other organizations to visit and learn about the group activities while they gave the information of group activities to media for making documentaries. 2) The private sector granted funds, namely THB 200,000 from SIF for the building extension while a sand-well operator assisted to fill the land. Similarly, some TV programs like Muek Daeng on Channel 7 and Kor Kra Ta by Ajarn Yingsak on Modern 9 broadcast the group activities and products for promotion. 3) Some documents and printouts were published to transfer knowledge of which was applied for improvement of the group operation. 4) The competitive business or product pushed the group to adjust its quality and packaging, and to preserve formulas for particular products. 5) The group won many prizes on the district, provincial and national levels. The group's proudest prize was the Grand Prize of the dried banana contest in the 2002 Agricultural Fair held by Kasetsart University. From the winning in this contest, the group product became famous and was supported by the government sector such as budgets for foods, building construction and equipment purchase, for the group's continuous progress. 6) Visitors and study trips activated the group to adjust itself readiness for new activities.

3. Problems, obstacles and resolutions

Four elements for analysis were man, money, materials and management as follows:

3.1 Man who involved in the community business consisted of the following:

External man: There were less supports from the government and private sectors and other organizations. If the group was granted more funds and knowledge, its business operation would be better.

Resolution: The executives and group members should frequently contact with external organizations.

Internal man: Some group members did not understand their duties so they tended to neglect. As they gained less interest from the group operation, some held no spiritual vision and shared fewer responsibilities.

Resolution: The group had to build the spiritual vision among members with an aim to achieve a sustained community. The seminars, workshops and study trips should be provided to stimulate members and increase their competence.

3.2 Money was a significant factor to drive business in progress. An insufficient or lack of budget also caused a slow progress or bankruptcy. At the beginning, people in the community did not see any interest from the community business. The Sainoi Agricultural Housewives's Group gradually developed the business to have more progress. Later, number of participants increased and they jointly invested in the business. The budget was initially from the relative networks of business operators like Mrs. Somjit Chanakorn and Ms Sunee Chanthorn. However, the operation did not run smoothly until there were subsidies from the government and private sectors and other organizations. This supported the community business able to grow rapidly.

Resolution: The group had to control the quality and quantity of its products and to distribute them into new marketplace in order to be self-reliance and attractive enough for external supports. However, it was formerly supported by the District and Sub-District Administrative Organization. By the way, the group's current operating office was located in the municipal area in Bangban district where it might be granted budget for the development of occupation and quality of life. In addition, if

the promotion of ago-tourism and home stay within its community worked effectively, people in the community would gain more income and there would be some supports from the government and private sectors.

3.3 Materials was classified into two types as follows:

Equipment and tools used in production: The group used simple equipment and tools in its manufacturing process. To have a sustainable production, the group required modern equipment and tools with technology to save time and energy as well as increasing productivity.

Resolution: The group should launch new business to generate more income for purchasing new equipment and tools by itself or requested for support from other organizations.

Raw materials for production: Raw materials were bananas and herb. The banana plantation by the group members and people in the community was not enough for normal production. As the banana plantation area was low, the banana trees were flooded and died in the rainy season. This was a reason why people did not prefer to plant bananas. The group had to buy bananas from other villages or local markets, but this increased production cost. Furthermore, raw materials for additional products were seasonal.

Resolution: This problem was difficult to solve because it depended on weather where flooding often occurred in the community location.

3.4 Management formed two types of problems as follows:

Internal management: The group management was gradually developed through learning from experiences until it was structured as an organization. The problem was that some executives left their duties while the management team was limited to the relatives of Mrs. Somjit Chanakorn and Ms. Sunee Chanthorn with a base at the Spanish-style house. As a result, other members who lived far from the base were neglect to the group activities and assigned works. Moreover, they regarded the community business as a part-time job so they concerned other higher-income jobs.

Resolution: People should boost the sense of community that the good management of community business needed mutual thinking, doing and being

responsible. They should also realize the spiritual vision and social effect that might impact on individuals and the community.

Marketing management: It was a major problem for productive business. From the study, some production groups faced the same problem of no distribution channel. In addition, some groups manufactured the same competitive products while the life circle of many products were short, especially food products. Some groups, therefore, had to cease their operations. In Bangban District, the marketing problem also caused some groups to cease their operations though their products were selected to be part of OTOP scheme. However, the production of the Sainoi Agricultural Housewives's Group was continued because its product quality with neat and beautiful packaging was quite attractive for the consumers. However, market for the group product was still limited. Although the group had potential for massive production, there was lack of distribution channels.

Resolution: There were two resolutions on this problem. First, the problem was able to be solved by the group itself by using media like newspapers to advertise directly to customers and making public relation for promoting its product. Second, sending the group product joined in the activities or fairs held by the government sector, and other agricultural product contests. However, the group was unable to expand market as planned after using the above-mentioned method.

Conclusion: The group operation gradually developed. It was a source of knowledge and good model for other groups. The community business tended to steady growing based on the self-sufficient economy.

Discussion

From the study, it indicated the development of the Sainoi Agricultural Housewives's Group at Moo 7, Sai Noi Sub-district, Bangban District in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The group was founded with a base on social capital and culture. The systematic management was applied to control the group as an organization, and the group had master plans to implement. People in the community mutually criticized problems from the operation to find appropriate resolutions and then reacted. The process of learning was created the roles necessary to functions within the community. This brought the continuous progress to the group.

Additionally, the internal and external factors effected to the development of the group. The external factors were from the connections with other people outside the community who also admired for the community activities. The internal factors related to the group leaders who were selected by social capital and culture. The leader was vital to the strength of a community while the core persons and members supported the leader to work successfully. Anyway, it should think firstly about local materials inside the community when initiating to create a product. The lower-price raw materials would be sought from the outside if the inside raw materials were insufficient. Using inside raw materials might generated income within the community and had low production cost. Apart from using simple equipment and tools founded in the community, modern technology assisted the production being more convenient and faster. Profit from the operations would return to be investment in the community business. Meanwhile, a good performance was apparently seen by the group members and general people, and then advance activities were set for further continuing development.

When asking how the Sainoi Agricultural Housewives's Group was developed, the answer was the process of development stimulated by internal and external factors. With continued conversations to criticize a cause of problem, the group members mutually found the resolutions. The group was active to search for new source of knowledge and applied this to adjust itself suitable for the current of globalization. There were some improvements on the group management to sustain its community business.

Recommendation for workshop

1.1 The group's development process was a model of a particular group. To succeed in reaching a particular goal and being sustained, the development process should be adapted suitable for the actual conditions of each group.

1.2 The scope for problem-solving was restricted to the management team while the occurred problems related to many persons. So the problem could not been solved correctly to meet the target, for instance the problem of raw materials used for processing. Consequently, the resolutions should base on information from many

sources and face-to-face discussion, which probably illustrated the real cause of problem for a straight problem settlement.

1.3 The group had to maintain its current operating standards for further development, and amended defects by using its existing knowledge. Furthermore, the group had to search for new knowledge for self-adaptation according to changing of the world.

1.4 The government sector should follow the group's performance though it was self-reliant. Types of obstacles and problems actively changed following to situations and environment so the government sector, being as sponsor and advisor, did not drop supports to the group.

1.5 Generally, there was a bearing risk on the business development. The group, however, had to sustain a risk for its continuing development. The group should be ready for promptly decision making and problem-solving. For example, the idea to arrange gift baskets consigned for sale in the gift shops during the celebrating season. The group did not be discouraged by the first failure. The group should concentrate on quality and cost control for its products in order to be competitive in the market.

Recommendation for academic

1.1 To have a comparative study by collecting data from different community business in Bangban District. The strong and weak points of each community business were compared for further study.

1.2 To study on channels where external and internal sponsors contributed supports to the group in response to the group's requirement.

1.3 To study further about the roles of participants involving the community business such as operators, scholars and other related officers.

1.4 To start a study on production costs (capital, social capital and mental capital) of the community business before learning about other elements and factors relating the development of community business.

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ จินานุวัตร. (2546). กระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรชาวสวนคลองกระจง ตำบลคลองกระจง อำเภอสรรคโลก จังหวัด สุโขทัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกื้อเรขา ฤกษ์พรพิพัฒน์. (2541). ธุรกิจชุมชนยากแก่สังคมไทยยามยาก. โลกสีเขียว,7(5) ,38-47.
- จันทนา เกตุแก้ว. (2539). กลุ่มธุรกิจชุมชนโครงการพัฒนาอาชีพตลาดโคนค” ใน วัลย์พรอดคอมพานิช และสุภา ไยเมือง (บรรณาธิการ). ตลาดทางเลือก : หุ้นส่วนเพื่อสังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี, 2539.
- จำเนียร บุญมาก. (2544). ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับธุรกิจชุมชน. แม่โจ้ ปริทัศน์, 2(2), 46-50.
- ฉลอง 100 ปี อำเภอบางบาล. (2538). พระนครศรีอยุธยา: เทียนวัฒนา
- ชยันต์ วรรณะภูติ. (2536). “การกำหนดกรอบคิดในการวิจัย” ในอุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). คู่มือในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา (หน้า21-51). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชัยรัตน์ พรหมบุบผา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารประกอบการเสวนาประชาคมบุคลากรในพื้นที่ท้องที่การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปไม่ได้. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2544). โดยภาคชุมชน (2) กลุ่มผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ณัฐพันธ์ เจอร์นันท์. (2545). กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาองค์กร. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2539). องค์กรและการบริหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (2545). แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2(5), 79-89.
- เบญจวรรณ นาราวัจ. (2534). ธุรกิจชุมชน ก้าวต่อไปของการพัฒนา. วารสารศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8(2), 56-61.
- ประเวศ มหารัตน์สกุล. (2547). การพัฒนาองค์กรเพื่อการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: วิทย์ไพบูลย์พริ้นติ้ง.
- ประเวศ วะสี. (2537). วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2537). องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนหัวใจของการพัฒนาระบบความคิดการพัฒนาสังคม : แนวคิดการปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ป. ยุตโต). (2541). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระไพศาล วิสาโล. (2543). พุทธศาสนากับประชาสังคม. ใน จรัญ โฆษณานันท์ (บรรณาธิการ). วิถีสังคมไทย สารนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ (265-299). กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- พัฒนาชุมชน, กรม. กองพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชน (2539). การศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่มอาชีพสตรี. (อัดสำเนา).
- พิทยา ว่องกุล. (2542). สร้างสังคมใหม่ ชุมชน / ธรรมนูญปี่โตย. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- _____. และคณะ (2542). เอกสารนิทัศน์ เว็บไซต์ราชบัณฑิตยสถาน ยุทธศาสตร์ประเทศไทยภาคชุมชน 2550. 26 – 27 มิถุนายน 2542 ณ. หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติกรรมการ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร. กรุงเทพฯ: วนิดาการพิมพ์.
- มณีวรรณ ฉัตรอุทัย. (2542). ทฤษฎีใหม่ : บทวิเคราะห์ในแง่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เอกสารประกอบการสัมมนาทฤษฎีใหม่ในแง่มุมของการบริหารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มนัส พลอยใจดี. (2541). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชนกรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (บ้านคีรีวงษ์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช และอำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร) คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนัสวาสน์ โกวิทยา. (บรรณาธิการ). (2547). การศึกษานอกระบบโรงเรียน : แนวทางการศึกษาและกิจกรรมที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาร์ควอดด์, ไมเคิล เจ. (ม.ป.พ.). การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้. (วิรัช มายะศิริานนท์ ผู้แปล). กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ต.
- มิ่งขวัญ กาญจนวิเศษ. (2546). การดำเนินงานธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษา ธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิตแป้งขนมจีน จังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถัดดา ผิวเณร. (2542). บทบาทสตรีกับการพัฒนาธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแชมพูสมุนไพรบ้านท่าทราย หมู่ 1 ตำบลบางหลวง อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ลีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ. (2538). “ข้อสรุปเกี่ยวกับการกำหนดกรอบและตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชุมชน” ใน ลีลาภรณ์ นาคทรพร และ จุลยลักษณ์ สิ้นประเสริฐ (บรรณาธิการ). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา (หน้า 120-138). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์.(2544). **ธุรกิจชุมชน : ศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น**. จุฬาลงกรณ์วารสาร 13 (15) 56-62.

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2540). **องค์กรชุมชน กลไกเพื่อปัญหาและพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สมยศ นาวิการ. (2547). **การพัฒนาองค์กรและแรงจูงใจ**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2541). **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2546). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. **เอกสารประกอบการสอน เรื่องการสร้างตัวแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนในวิชา Seminar in Thai Society,Language and Culture For Development**. สาขาวิชาพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี (2545) **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.

สุเทพ พันประสิทธิ์. (2546). **ศักยภาพธุรกิจชุมชนของประเทศไทยในช่วงธุรกิจถดถอย**. สุทธิ-ปริทัศน์, 16 (48), 36-46.

สุนันทา เลहनันทน์. (2531). **การพัฒนาองค์กร**. กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.

สุรางค์ จันทวานิช. (2547). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2547). **วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเมธ สันติเวชกุล. (2544). **เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรินี้ได้เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

เสรี พงศ์พิศ. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

อกิน รพีพัฒน์. (2536). “การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ” ในอุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา** (หน้า 53-80). สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อภิชัย พันธเสน. (2542). **ประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อยได้อย่างไร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). **วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตรและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ที่	ชื่อ-สกุล	ที่	ชื่อ-สกุล
1	พระสุกรี วิจิตรสาร	26	นายนภา จริตควร
2	นายราตรี ภาสาศน์ศรี	27	นางสาวประยงค์ ทรัพย์เวช
3	นายสำเริง สุกรีรักษ์	28	นางเพิ่ม มะโนรมย์
4	นางจุฬารรณ อุดมกิตติ	29	นางลูกจันทร์ ชนากร
5	นายสันติสุข เทพประสิทธิ์	30	นางทองใบ รักษ์พันธ์
6	นางสาวพิชญภา ชัยสงคราม	31	นางสมคิด พุ่มสิน
7	นางสาวชื่นใจ งามสุทธิ	32	นางบุญตา หาชนะ
8	นางนันทา ใจประดับเพชร	33	นายทองหยด รักษ์พันธ์
9	นางบัวทิพย์ จารุดีรัตนา	34	นางอนงค์ สุขเพชร
10	นางเฟื่องฟ้า ภาสาศน์ศรี	35	นางสาวอรมณ รักษ์พันธ์
11	นายศักดิ์ชัย รัชนิกร	36	นางทัศนภรณ์ อยู่สุข
12	นางสาวนิชา แจ่มฤกษ์แจ้ง	37	นางสาวราตรี ไกรสถิต
13	นางภาวิดา หวังเทพอนุเคราะห์	38	นางกัญญา เกียวพานิชย์เจริญ
14	นางสาวสุนีย์ จันทร	39	นางอำนาจ บุญมี
15	นางลำปาง อุดมรัตน์	40	นายจรัญ แจ่มแสง
16	นางมณี กตเวที	41	นางเพลินตา สุขชัยศรี
17	นางลูกอินทร์ รักษ์พันธ์	42	นางอุบล จุลโลบล
18	นางบุญช่วย อุลิต	43	นางสะอึ่ง เรืองศิลป์ประเสริฐ
19	นางสาวบุญนะ กตเวที	44	นางอมิตตา สุขฉัตร
20	นางเขียน วิจิตรสาร	45	นางอรมณ รักษ์พันธ์
21	นางประทีป การชมวรรณ	46	นางโสภณ สุจิตักษณ์
22	นางสาวระพี อุดมรัตน์	47	นางศิริเพ็ญ บุตรเอก
23	นางสมจิตต์ ชนากร	48	นางศุชานัน ชนากร
24	นางประจวบ บุญสูตร		
25	นางบุญปลูก รักษ์พันธ์		

แนวคำถามในการเก็บข้อมูล

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน 1.1 ประวัติการก่อตั้ง	- ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ	- ชุมชนนี้ก่อตั้งเมื่อไร ใครเป็นผู้ตั้ง ทำไมให้ชื่อว่าบ้านฝึมค - ชาวบ้านมีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่นี้หรือ อพยพมาจากที่อื่น
2. ลักษณะทั่วไปของชุมชน 2.1 ลักษณะทางกายภาพ	- ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ - ผู้รู้ในชุมชน	- ชุมชนนี้มีเขตติดต่อกับหมู่บ้านใด เพราะอะไรหมู่บ้านที่ติดต่อกับ ชุมชนจึงชื่อว่า บ้านมอญ บ้านจีน บ้านขอม และบ้านสะพานไทย - ในหมู่ที่ 7 มีพื้นที่เท่าไร - มีการคมนาคมอย่างไร - มีแหล่งน้ำใช้กี่แห่ง อยู่ที่ไหน มี ลักษณะอย่างไร - มีลักษณะพื้นดินเป็นอย่างไร ใช้ พื้นที่ทำอะไรบ้าง - มีภูมิอากาศอย่างไร - ลักษณะที่อยู่อาศัย (บ้านเรือน) เป็นอย่างไร
2.2 ลักษณะประชากร		- ประชากรมีกี่ครัวเรือน จำนวน ประชากรเท่าไร แยกชาย-หญิงกี่คน แยกอายุเท่าไร - คนในชุมชนนี้มีเชื้อชาติสัญชาติ อะไร - คนในชุมชนนับถือศาสนาอะไร

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
2.3 ลักษณะการปกครอง		<ul style="list-style-type: none"> - มีการปกครองอย่างไร - มีใครเป็นผู้นำชุมชน - มีการเลือกผู้นำอย่างไร
2.4 ลักษณะสาธารณูปโภค		<ul style="list-style-type: none"> - ที่นี่มีไฟฟ้า โทรศัพท์ น้ำประปาใช้หรือไม่ มีใช้ทุกครัวเรือนไหม - มีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างไร
2.5 ลักษณะของเศรษฐกิจ		<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนนี้มีการประกอบอาชีพอะไรบ้าง - ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
2.6 การติดต่อสื่อสาร		<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนนี้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างไร และมีการรับรู้ข่าวสารได้อย่างไร
2.7 การแพทย์และสาธารณสุข		<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนมีการเจ็บป่วยทำอย่างไร ใช้บริการที่ใดบ้าง อยู่ห่างจากชุมชนมากไหม - ที่ชุมชนนี้มีบริการป้องกันรักษาโรคหรือไม่
2.8 ลักษณะการศึกษา		<ul style="list-style-type: none"> - คนในชุมชนศึกษากันที่ไหนบ้าง (ถามทุกระดับ)

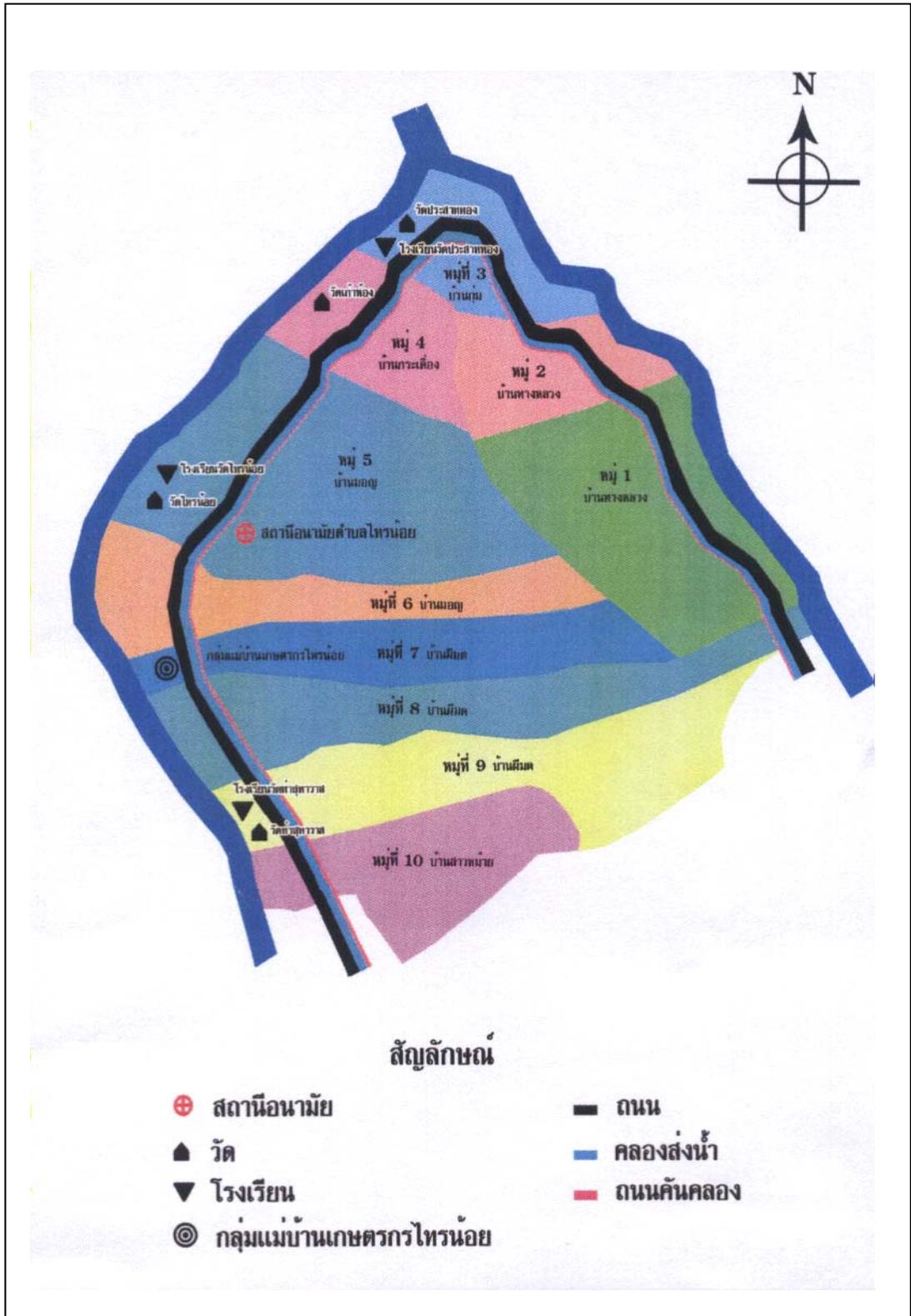
ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
<p>2.9 ลักษณะสังคมวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี</p>		<ul style="list-style-type: none"> - แต่ละครอบครัวมีความเป็นอยู่กันอย่างไร เมื่อคนในครอบครัวแต่งงานแล้วทำอย่างไร - ทำไมบ้านเรือนจึงอยู่กันเป็นกลุ่มบ้าง อยู่ห่างกันบ้าง - ในชุมชนนี้มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างไรหรือไม่ - เคยมีการตั้งกลุ่มทำงานร่วมกันไหม - ในชุมชนนี้มีประเพณีและการละเล่นในท้องถิ่นอะไรบ้าง ทำกันอย่างไร - คนในชุมชนนับถือศาสนาอะไร ประกอบกิจกรรมทางศาสนาอะไรบ้าง
<p>3. ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม 3.1 การตั้งกลุ่ม</p>	<p>- ผู้นำและคณะกรรมการกลุ่ม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มนี้ตั้งขึ้นตั้งแต่เมื่อไร ใครเป็นคนริเริ่ม - กลุ่มนี้ตั้งขึ้นมาได้อย่างไร มีใครเป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่ม - กลุ่มตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร - ผู้ที่มารวมกลุ่มเป็นใครบ้าง
<p>3.2 อาคารสถานที่</p>		<ul style="list-style-type: none"> - ทำไมถึงตั้งกลุ่มที่นี่ - เมื่อก่อนเคยมีที่ทำการกลุ่มไหม - ที่ทำการกลุ่มเป็นสถานที่ของใคร - ทำไมกลุ่มนี้จึงมีชื่อว่ากลุ่มแม่บ้านทรงเสปน

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
<p data-bbox="296 353 411 389">ต่อข้อ 3.2</p> <p data-bbox="296 898 517 934">3.3 สมาชิกในกลุ่ม</p> <p data-bbox="296 1541 400 1576">3.4 ผู้นำ</p>		<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อเริ่มตั้งกลุ่มสถานที่มีสภาพเหมือนปัจจุบันไหม - เงินลงทุนอาคารสถานที่มาจากไหน - กลุ่มใช้สถานที่ทำอะไรบ้าง - ทำไมถึงถึงสร้างรูปแบบนี้ ใครเป็นผู้กำหนด - อาคารสถานที่เพียงพอต่อการผลิต และทำกิจกรรมไหม - เริ่มแรกตั้งกลุ่มมีสมาชิกกี่คน - ปัจจุบันนี้มีกี่คน - สมาชิกส่วนมากเป็นคนที่ไหน - มีอาชีพอะไร - มีรายได้เท่าไร - มีฐานะความเป็นอยู่อย่างไร - อายุของสมาชิกเป็นอย่างไร - ระดับการศึกษาเป็นอย่างไร - ทำไมจึงเข้าร่วมเป็นสมาชิก - พอใจกับการทำงานไหม - พอใจกับรายได้ที่ได้รับไหม - ประธานคนปัจจุบันเป็นประธานตั้งแต่เริ่มตั้งกลุ่มใช้ไหม - ประธานมีลักษณะการทำงานเป็นอย่างไร และพอใจไหม - ประธานมีลักษณะอุปนิสัยเป็นอย่างไร - ประธานมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร

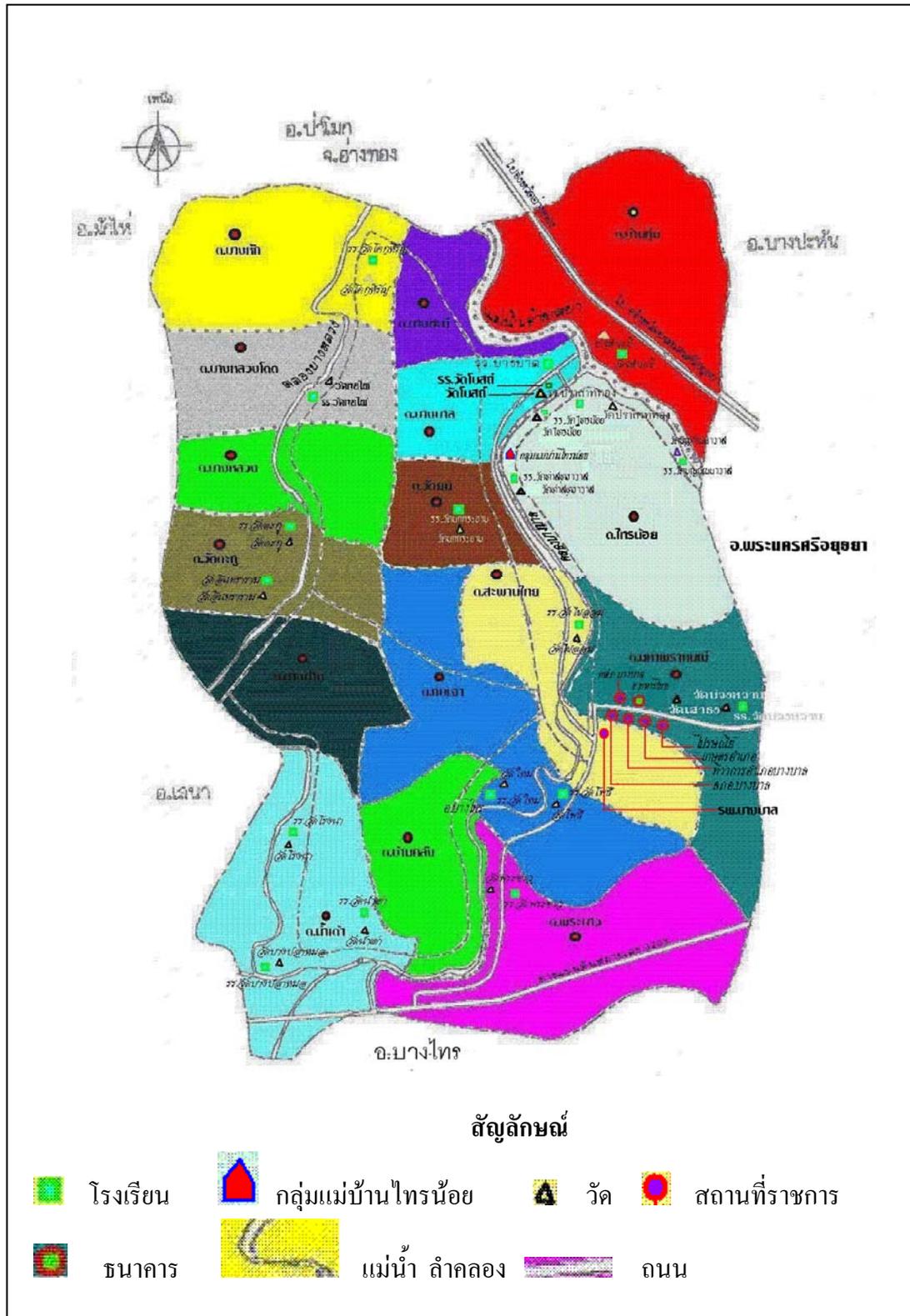
ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
3.5 การดำเนินงาน		<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินงานทำอย่างไร - ทำผลิตภัณฑ์ประเภทใดบ้าง - วัตถุดิบมาจากไหน - กลุ่มลูกค้าเป็นใคร - มีโครงสร้างองค์กรใหม่ - มีการบริหารจัดการอย่างไร - ใครเป็นผู้ดำเนินการบ้าง - เทคโนโลยีที่ใช้ในการดำเนินมีอะไรบ้าง และใช้อย่างไร - มีการประชุมปรึกษาหารือกันใหม่ แล้วปฏิบัติอย่างไร - มีระเบียบ กฎข้อบังคับของกลุ่มใหม่ - การดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร - การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นอย่างไร - วัตถุดิบที่ใช้มีอะไรบ้าง นำมาจากไหน - กลุ่มลูกค้าเป็นใคร
3.6 หน่วยงานภายนอก	- แกนนำ , ผู้นำ และคณะกรรมการ	<ul style="list-style-type: none"> - มีหน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนบ้าง สนับสนุนอะไร และสนับสนุนอย่างไร - การสนับสนุนมีผลต่อกลุ่มอย่างไร

ประเด็นคำถาม	กลุ่มตัวอย่าง	แนวคำถาม
3.7 ผลงาน		<ul style="list-style-type: none"> - ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายไหม - ใครบ้างที่ได้รับประโยชน์จากการดำเนินงาน - ผลงานมีอะไรบ้าง - สมาชิกมีความรู้สึกกับผลงาน - ผลงานก่อให้เกิดการดำเนินงานในลักษณะใด
3.8 งบประมาณ		<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งที่มาของงบประมาณในการดำเนินงานมาจากไหน - งบประมาณที่ได้มานำไปใช้อย่างไรบ้าง - งบประมาณได้มาอย่างไร
3.9 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม		<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง - ในอนาคต กลุ่มคิดว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป

แผนที่ตำบลไทรน้อย

แผนที่อำเภอบางบาล

กรรมวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์

กล้วยตาก

วัตถุดิบ

1. กล้วยน้ำว้าสวนสุกงอมได้ที่
2. เกลือป่น

อุปกรณ์เครื่องใช้

1. มีด
2. ตู้อบกล้วย
3. ฟ้ายาวบาง
4. กะละมัง
5. ถูพลาสติก
6. ภาชนะสำหรับเก็บกล้วย
7. ตะแกรงสำหรับตาก
8. ไม้สำหรับทุบกล้วย

วิธีทำ

1. ผสมน้ำกับเกลือป่น
2. นำกล้วยตากที่เตรียมไว้มาปอกเปลือกแล้วล้างในน้ำเกลือ
3. นำกล้วยที่ล้างในน้ำเกลือใส่ตะแกรงแล้วนำเข้าตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ 2 แดด
แล้วนำกล้วยมาทุบให้แบนแล้วนำไปเข้าตู้อบ อีก 2 แดด
4. จัดเก็บในภาชนะที่แห้งแล้วและมีฝาปิดสนิทหรือจัดใส่ถุงจำหน่าย

กล้วยอบแผ่น

วัตถุดิบ

1. กล้วยน้ำว้าสวนสุกงอม
2. เกลือป่น

อุปกรณ์เครื่องใช้

1. มีด
2. พลาสติก
3. เขียง
4. ตะแกรง

วิธีทำ

1. ผสมน้ำกับเกลือป่น
2. ปอกกล้วย ลอกเส้นออกล้างในน้ำเกลือและฟุ้งบนตะแกรงให้แห้ง
3. วางพลาสติกบนเขียงแล้วผ่ากล้วยออกเป็น 2 ซีก วางลงไปแล้วทับให้แบน
4. วางกล้วยที่แบนได้ที่ลงในตะแกรง แล้วนำไปอบในตู้พลังงานแสงอาทิตย์
5. พอแห้งได้ที่แล้วนำมาบรรจุใส่ภาชนะ

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีมากกว่า 2 ชนิด แต่นำเสนอเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของกลุ่มสามารถเปิดเผยสูตรได้

ภาพแสดงกิจกรรมกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

ภาพที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย

ภาพป้ายแสดงทางไปศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรไทรน้อย(กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรไทรน้อย)

ภาพแสดงการตากกล้วยในตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์

การทำกล้วยม้วน

การทำถั่วงอบสมุนไพร

ภาพผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่ม

ภาพสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์

ภาพผลไม้เชื่อมแห้งในฤดูกาล

ภาพรางวัลต่างๆ ที่กลุ่มได้รับ

ภาพบรรยากาศกิจกรรมการดำเนินงาน

ภาพขณะบรรยายให้ความรู้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมชมดูงานของกลุ่มฯ

ภาพรองประธานกลุ่มฯ ให้ความรู้แก่คณะครูผู้เข้าเยี่ยมชม

ภาพผู้นำกลุ่มให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป

ภาพผู้เข้าเยี่ยมชมศึกษาขั้นตอนการดำเนินงานของกลุ่มฯ

ภาพการถ่ายทำรายการโทรทัศน์

ภาพอาจารย์ยังศักดิ์ กับสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวศุวิภา ฤทธิจันทร์

วัน เดือน ปีเกิด

29 พฤษภาคม 2522

สถานที่เกิด

โรงพยาบาลรามาริบัติ กรุงเทพฯ ฯ

ภูมิลำเนา

อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติการศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2540 – 2544

ครุศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2545–2550

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

ที่อยู่

57/1 หมู่ 1 ตำบลบางบาล อำเภอบางบาล

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13250